

Vysoká škola aplikované psychologie, s. r. o.

Akademická 409, 411 55 Terezín

Těžké životní události:

Jak ochránit své dítě před dopadem rozvodu

Difficult Life Events:

How To Protect Your Child from the Consequences of Divorce

Bakalářská práce

Eva Roškotová

2022

vedoucí práce PhDr. Jan Gruber, PhD.

VYSOKÁ ŠKOLA APLIKOVANÉ PSYCHOLOGIE TEREZÍN

Akademická 409, 411 55 Terežín, info@vsaps.cz, www.vsaps.cz

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

akademický rok 2021/2022

Jméno a příjmení studenta:	Eva Roškotová
Studijní program:	Personální a interkulturní management
Název tématu práce v českém jazyce:	Těžké životní události: Jak ochránit své dítě před dopadem rozvodu
Klíčová slova v českém jazyce:	Rozvod, konstruktivní rozvod, dítě během rozvodu, těžké životní události
Název tématu v anglickém jazyce:	Difficult life events: How to Protect Your Child from the Consequences of Divorce
Klíčová slova v anglickém jazyce:	Divorce, constructive divorce, Child during divorce, difficult life events
1.	Zdůvodnění tématu (min. řádků): Rozvod je relativně častý společenský jev, který ohrožuje štěstí a vývoj našich dětí, tedy toho nejcennějšího, co máme. Je zarážející, jak málo energie věnuje společnost edukaci dospělých, kteří v tomto směru tápou. Pokud by se podařilo dokázat, že existuje komplex konkrétních kroků zapadajících do koncepce poklidného rozvodu, který umožní našim dětem projít rozvodem klidněji, byl by takový výzkum pro mnohé hodnotný. Vyvarovat své děti doživotních problémů by v nás mohlo vzbudit silnou motivaci ukázat sám sebe, nepropadat emočním výkyvům a maximálně dodržet rozvodový etický kodex ve prospěch našich dětí.
2.	Formulace problému, který bude v rámci BP řešen (min. 10 řádků): V této práci se budu zabývat otázkou rozvodů a jejich dopadů na děti. Zaměřím se na souvislost mezi klidným průběhem rozvodu a způsobem, jakým se děti s rozchodem svých rodičů vyrovnávají. Porovnám přístupy různých autorů, pokusím se vysledovat jejich názor na to, je-li možné svým dětem rozvod rodičů ulehčit, případně jaká konkrétní opatření doporučují. Různá doporučení systematizuji a vytvořím tak zřetelný a konkrétní andragogický návod pro rodiče, jak postupovat během rozvodu. Hlavní důraz během analýzy této problematiky budu klást na děti, jejich ochranu a na eliminaci možných výkyvů jejich chování v budoucnosti.

3.	<p>Cíl práce:</p> <p>Teoretická část práce si klade za cíl blíže prozkoumat vliv průběhu rozvodu na děti. Přiblížím v ní problém moderního a pozitivního pohledu různých autorů na rozvody. Vyhledám doporučení jednotlivých autorů a pokusím se zformulovat komplexní doporučení vycházející ze syntézy zkoumaných přístupů, kde hlavním kritériem relevance bude eliminace možných následků sociálního chování dětí v budoucnosti. Praktická část práce se pokusí na vzorku studentů pozorovat souvislost mezi poklidným průběhem rozvodu jejich rodičů a tím, jak se s ním respondenti dokázali vyrovnat.</p>
4.	<p>Charakteristika použitých metod:</p> <p>Teoretická část: komparace odborné literatury</p> <p>Praktická část: strategie kvalitativního šetření formou individuálních polostrukturovaných rozhovorů s respondenty, podrobná analýza, porovnání a systematizace odpovědí</p> <p>Vzorek respondentů: skupina studentů ve věku 18-22 let, kteří prošli rozvodem rodičů</p>
5.	<p>Struktura práce, pracovní rozčlenění kapitol (podkapitol): teoretická a praktická část</p>
	<p>1. Úvod</p> <p>Teoretická část</p> <p>2 Rozvody</p> <p>2.1 Závažnost rozvodů</p> <p>2.2 Četnost rozvodu jako sociálního jevu</p> <p>2.3 Vliv rozvodu na děti</p> <p>2.4 Konstruktivní rozvod</p> <p>3 Rodič</p> <p>3.1 Strach z mýtů</p> <p>3.2 Souvislost mezi zvládnutím rodiče a dítěte</p> <p>3.3 Vlastní stability</p> <p>3.4 Posílení vazby s dítětem</p> <p>4 Dítě</p> <p>4.1 Potlačení konfliktu</p> <p>4.2 Dítě potřebuje oba rodiče</p> <p>4.3 Pozitivní obraz bývalého partnera</p> <p>4.4 Minimalizace změn</p> <p>4.5 Komunikace s dítětem</p> <p>5 Budoucnost</p> <p>5.1 Koncepční ustálení výchovy</p> <p>5.2 Spolupráce rodičů po rozvodu</p> <p>5.3 Komunikace rodičů po rozvodu</p> <p>5.4 Nové partnerství</p>

Praktická část

6. Cíle a výzkumné metody

6.1. Cíle

6.2. Výzkumné metody

7. Metodika

7.1. Metodika získávání dat

7.2. Metody zpracování dat

7.3. Výzkumný vzorek

8. Vyhodnocení získaných dat

8.1. Krátké biografie respondentů

8.2. Vyhodnocení průběhu rozvodu

8.2 Co znamená vyrovnání se s rozvodem pro dítě

8.3 Průběh porozvodového dění z pohledu dítěte

9. Hledání souvislosti mezi průběhem rozvodu a mezi jeho zvládnutím respondenty

9.1. Kauzistiky podporující hypotézu

9.2. Kauzistiky odporující hypotéze

9.3. Shrnutí výsledků

10. Diskuse

11. Závěr

6. Odborná literatura — seznam vybrané literatury k jednotlivým kapitolám teoretické a praktické části

Bibliografie:

BAKALÁŘ, Eduard a kolektiv. 2006. Rozvodová tematika a moderní psychologie. Praha. Univerzita Karlova v Praze, 2006. ISBN 80-246-1089-2.

BERGER, Maurice a GRAVILLON, Isabelle. 1991. Když se rodiče rozvádějí. Praha : Portál, s. r. 0., 1991. ISBN 978-80-7367-843-2.

DUDKOVÁ, Radka HASTRMANOVÁ, Šárka. 2007. Otcové, matky a porozvodová péče o děti (Sociologické studie). Praha : Sociologický ústav Akademie věd ČR, 2007. ISBN 978-807330-124-8.

EVERETT, Craig EVERETT, Sandra Volgy. 2000. Zdravý rozvod pro rodiče i děti. Praha : TALPRESS, spol s r.o., 2000. ISBN 80-7197-169-3.

MATĚJČEK, Zdeněk a DYTRYCH, Zdeněk. 1992. Přestali jste být manželi, ale zůstáváte rodiči. Praha : HH, 1992. ISBN 80-85467-53-4.

MATĚJČEK, Zdeněk DYTRYCH, Zdeněk. 2002. Krizové situace v rodině očima dítěte. Praha : Grada Publishing a.s., 2002. ISBN 80-247-0032-7.

MATOUSEK, Oldřich. 2015. Děti a rodiče v rozvodu. Praha : Poftál, s. r. 0., 2015. ISBN 978-80-262-0968.

NOVÁK, Tomáš. 2012. Péče o dítě po rozvodu a její 'úskalí. Praha : Grada Publishin , a.s.,

2012. 978-80247-4110-9.

—. 2000. Rodičovskéjudo, Dítě během rozvodového řízení. Praha : Grada Publishing, spol. s r.o., 2000.

ISBN 80-247-000-2-6.

NOVOTNÁ, Kateřina KYSELÁ, Iva. 2019. Moje děti, tvoje děti, naše šťastná rodina. Praha : Grada

Publishing, a.s., 2019. ISBN 978-80-271-2982-9.

PALŇAVA, Ivo. 1994. Jak se nerozvádět. Praha : Grada Publishing, a.s., 1994. ISBN 807169-129-1.

RUDOLPH, Jurgen. 2010. Jsi moje dítě "Cochemská praxe" - cesty k lidštějšímu rodinnému právu. Praha : Magistrát hl.m. Prahy, 2010. ISBN 978-80-254-8250-6. SMITH, Heather. 2004. Děti a Rozvod. Praha : Portál, 2004. ISBN 80-7178-906-2.

ŠPAŇHELOVÁ, Ilona. 2010. Dítě a rozvod rodičů. Praha 7 : Grada Publishing, a.s., 2010. ISBN 978-80-2

TEYBER, Edward. 2007. Děti a rozvod (Jak pomoci dětem vyrovnat se s rozvodem rodičů). Praha : Návrat domů, 2007. ISBN 978-80-7255-163-7.

WARSHAK, Richard. 1995. Revoluce vporozvodové péči 0 dětí. Praha : MPSV, 1995. ISBN 80-855229-16-5.

WARSHAK, Richard A. 2003. Rozvodové jedy. Praha : TRITON, s. r. 0., 2003. ISBN 807254-439-x.

Internetové zdroje:

2021. Počet živě narozených v české republice. Století statistiky. [Online] 2021. [Citace: 29. květen 2021 .] <https://www.czso.cz/csu/stoletistatistiky/pocet-zive-narozeny-v-ceskerekpublice>.

ČSÚ. 1917. 1917.

ČTK. 2018. Optimistická statistika. Češi se méně rozvádějí a jsou spolu déle. ech024.cz. [Online] 11.. únor 2018. [Citace: 20.. únor 2020.]

<https://ech024.cz/a/SdQRW/optimistickastatistika-cesi-se-mene-rozvadeji-a-jsou-spolu-dele>.

ŠTĚPÁNOVÁ, Lucie. 2007. Rozvod a jeho dopad na dítě, diplomová práce. vstag.jcu.cz. [Online] 28. květen 2007. [Citace: 13. červen 2021.] <https://theses.cz/id/ljmg7g/>.

ŠTYGLEROVÁ, Terezie. 2014. czso.cz. Obrat v rozvodech. [Online] 2014. [Citace: 20. únor

2020.] <https://www.czso.cz/csu/czso/0b00225862>.

2021. Století statistiky. Sňatky a rozvody. [Online] 2021. [Citace: 29.. květen 2021 .] <https://www.czso.cz/csu/stoletistatistiky/snatky-a-rozvody>.

Periodika:

TOMÁNEK, Pavol. 2014. Rozvod ako výsledok krízy v rodine a jeho vplyv na správanie detí. Lifelong Learning / Celozivotní Vzdělávání <https://search.ebscohost.com/login.aspx>

VOHLÍDALOVÁ, Marta a MAŘÍKOVÁ, Hana. 2011. Rozpady kohabitací, rozvody manželství: jiné a/nebo stejné sociální fenomény? Gender, Equal Opportunities, Research / Gender, Rovne, Prilezitosti, Vyzkum [online]. 12(2), 3-15 [cit. 2021-10-4]. ISSN 12130028.

NEČASOVÁ, Lucie. 2021. The resilience of high school students, analysis of compensatory measures, and preferred strategies for coping with adverse situations. Sociální pedagogika, 2021, 1). ISSN 1805-8825 <https://soced.cz/cs/2021/04/socialni-pedagogika-2021-91/>

Zahraniční zdroje:

BASTAITS, K., PONNET, K., MORTELMANS, D., 2014. Do Divorced Fathers Matter? The Impact of Parenting Styles of Divorced Fathers on the Well-Being of the Child. Journal of Divorce

& Remarriage [online]. 55(5), 363-390 [cit. 2016-08-01]. DOI: 10.1080/10502556.2014.920682.

Dostupné z: <http://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/10502556.2014.920682>

EMERY, R. E. OTTO, R. K. O'DONHUE, W. T. 2005. A critical assessment of child custody evaluations: Limited science and a flawed system. . APA PsycNet. [Online] 2005. [Citace: 10. éerven 2021.] <https://psycnet.apa.org/record/2005-15436-002>.

GUSTAVSEN, W., NAYGA, R., WU, X., 2015. Effects of Parental Divorce on Teenage Children's Risk Behaviors: Incidence and Persistence. Journal of Family and Economic Issues [online]. 36(2), 14. p. [cit. 2016-04-04]. DOI: 10.1007/M 0834-015-9460-5. ISSN 10580476.

Dostupné z: <http://link.springer.com/10.1007/s 10834-015-9460-5>

HETHERINGTON, M., 2003. Intimate Pathways: Changing Patters in Close Personal Relationships Across Time*. Family Relations [online]. 52(4), 318-331 [cit. 2016-08-01]. DOI:

NatCen Social, Research. 1914. Children living with lone parent are as happy as those with two. ScienceDaily.com. [Online] 14. april 1914. [Citace: 7. éerven 2021.] <https://www.sciencedaily.com/releases/2014/04/ 140424102603>

Souhlas vedoucího práce

Jméno vedoucího: PhDr. Jan Gruber Ph.D.

[Signature] dne: .....

Podpis•

Souhlas prorektora pro vědu a výzkum, doc. ThDr. Patrika Maturkaniče, PhD.

[Signature] dne: 13/10-20

Podpis•

Čestné prohlášení

„Prohlašuji, že předloženou ročníkovou práci na téma „Těžké životní události: Jak ochránit své dítě před dopadem rozvodu“ jsem vypracovala samostatně, s použitím uvedené literatury a tato práce nebyla použita k získání žádné jiné atestace.“

V Praze dne 22. 7. 2022

Eva Roškotová

Poděkování:

Ráda bych poděkovala PhDr. Janu Gruberovi Ph.D. za odborné vedení mé bakalářské práce. Chtěla bych také poděkovat respondentům mého výzkumu, kteří se mnou sdíleli své intimní prožitky. V neposlední řadě děkuji své rodině za ohleduplnou podporu během tvorby této bakalářské práce.

V Praze dne 22. 7. 2022

Eva Roškotová

Abstrakt

Tato bakalářská práce se zaměřuje na vliv rozvodu na děti. V rámci teoretické části porovnává a systematizuje názory odborníků, jakým způsobem lze sofistikovaným chováním rodičů v průběhu rozvodu ochránit děti před tíživými dopady rozvodu na psychiku. Práce specifikuje konkrétní odborná doporučení, která dětem usnadní rozvod a eliminují jeho případné následky do budoucna. Empirická část práce prostřednictvím několika kazuistik analyzuje souvislost průběhu rozvodu rodičů a subjektivního názoru jejich již dospělých dětí na to, jaký vliv na ně chování jejich rodičů mělo. Práce porovnává chování rodičů s odborníky doporučeným návodem a pozoruje, zda-li toto chování jejich dětem umožnilo či znesnadnilo zvládnout porozvodové obtíže.

Klíčová slova

Rozvod, konstruktivní rozvod, dítě během rozvodu, chování rodičů během rozvodu, těžké životní události

Abstract

This bachelor thesis focuses on the divorce impact on children. Within the theoretical part, it compares and systematizes the opinions of experts on how it is possible to protect children psyche from the difficult effects of divorce caused by the parents' behavior. Thesis specifies concrete professional recommendations that will facilitate the divorce and eliminate possible future consequences for the children. Through several case studies the empirical part of the work analyzes the context of parental divorce process and subjective opinion of their already adult children and what effects parents' behavior had on them. The work compares parents' behavior with recommended instructions and observes whether this behavior enables or makes harder for their children to cope with post-divorce complications.

Keywords

Divorce, constructive divorce, child during divorce, parents' behavior during divorce, difficult life events

Obsah

OBSAH	11
ÚVOD	13
1. ROZVODY.....	17
1.1 ZÁVAŽNOST ROZVODŮ	17
1.2 ČETNOST ROZVODU JAKO SOCIÁLNÍHO JEVU	19
1.3 VLIV ROZVODU NA DĚTI	21
1.4 KONSTRUKTIVNÍ ROZVOD.....	22
2. RODIČ	24
2.1 CO BY RODIČE MĚLI VĚDĚT	24
2.2 SOUVISLOST MEZI ZVLÁDNUTÍM RODIČE A DÍTĚTE.....	26
2.3 VLASTNÍ STABILITA	26
2.4 POSÍLENÍ VAZBY S DÍTĚTEM	28
3. DÍTĚ.....	30
3.1 POTLAČENÍ KONFLIKTU	30
3.2 DÍTĚ POTŘEBUJE OBA RODIČE	32
3.3 POZITIVNÍ OBRAZ BÝVALÉHO PARTNERA	33
3.4 MINIMALIZACE ZMĚN	35
3.5 KOMUNIKACE S DÍTĚTEM	36
4. BUDOUCNOST.....	39
4.1 KONCEPČNÍ USTÁLENÍ VÝCHOVY	39
4.2 SPOLUPRÁCE RODIČŮ PO ROZVODU.....	41
4.3 KOMUNIKACE RODIČŮ PO ROZVODU	43
4.4 NOVÁ PARTNERSTVÍ.....	45
5. METODIKA.....	47
5.1 VÝZKUMNÝ PROBLÉM A FORMULACE VÝZKUMNÝCH OTÁZEK	47
5.2 VÝZKUMNÝ VZOREK	48
5.3 POUŽITÉ METODY.....	49

5.4	KONSTRUKCE ROZHOVORŮ.....	50
5.5	SBĚR DAT, PRŮBĚH ROZHOVORŮ	51
6.	VÝSLEDKY VÝZKUMU	53
6.1	VO č. 1	53
6.2	VO č. 2	56
6.3	VO č. 3	62
6.4	VO č. 4	64
6.5	VO č. 5	68
6.6	VO č. 6	70
6.7	VO č. 7	72
6.8	HLAVNÍ VÝZKUMNÁ OTÁZKA	74
	DISKUSE.....	77
	ZÁVĚR.....	80
	CITOVANÁ LITERATURA	82

Úvod

Tato práce se zabývá otázkou průběhu rozvodů a jejich dopadů na děti. Zaměřuje se na souvislost mezi klidným průběhem rozvodu a způsobem, jakým se děti postižené rozchodem svých rodičů s náročnou událostí vyrovnávají. Podle tradičních i moderních názorů odborníků taková souvislost existuje. Právě na tuto souvislost, její upřesnění a podrobnější prozkoumání se tato bakalářská práce soustředí.

Téma práce jsem zvolila pro jeho vysoký celospolečenský význam. Rozvod je častý společenský jev, který ohrožuje štěstí a vývoj významné části našich dětí. Pokud by se podařilo dokázat, že existuje komplex konkrétních kroků zapadajících do koncepce poklidného rozvodu, který umožní našim dětem projít rozvodem klidněji, byl by takový výzkum pro mnohé rozvádějící se páry hodnotný. Vyvarovat své děti doživotních problémů se také může stát pro rozvádějící se rodiče motivací ukázat sám sebe, nepropadat emočním výkyvům a maximálně dodržet rozvodový etický kodex ve prospěch sociální stabilizace svého dítěte. Energie, kterou společnost vynaloží na edukaci v tomto směru, by zamezila tápání rodičů, a tím by přinesla užitek zejména budoucím generacím.

Cílem práce je v tomto kontextu blíže prozkoumat vliv chování rodičů v průběhu rozvodu na děti. Proto si teoretický základ mé práce klade za cíl porovnat přístupy různých autorů k této problematice, prozkoumat jejich názor na to, je-li možné svým dětem rozvod ulehčit zodpovědným a sofistikovaným chováním poučených rodičů. Porovnat jejich rady, jak během rozvodu postupovat, nač se soustředit a jak upravit své chování. Prozkoumat současný názorový diskurz, jestli je možné ovlivnit způsob, jímž se děti s novou situací vyrovnávají, zkrátit období smutku a minimalizovat množství budoucích následků.

Klíčovou částí teoretické pasáže je specifikace konkrétních opatření, jež různí odborníci zastávají. Komplexní doporučení vycházející ze syntézy spektra názorů zkoumaných autorů jsou v práci systematizována, čímž vzniká zřetelný a konkrétní andragogický návod pro rodiče. Hlavní důraz během analýzy této problematiky kladu na děti, jejich ochranu a na eliminaci možných výkyvů jejich chování v budoucnosti. Jako výzkumnou metodu jsem v této části práce používám komparaci odborné literatury.

Empirická část práce si klade za cíl tuto souvislost mezi průběhem rozvodu a prožitky dětí podrobněji vystihnout. Na konkrétních kauzách práce prostuduje, jak souvisí chování rodičů během rozvodu s dopady rozvodu na dítě. **Ověřit v praxi hypotetickou souvislost mezi dodržením behaviorálních postupů doporučovaných odborníky a snadnějším zvládnutím rozvodu jejich dětmi, respondenty výzkumu, je hlavním cílem této práce**, neboť umožní rodičům lépe porozumět potřebám dětí během rozvodu a přizpůsobit tomu v náročném čase své jednání.

Práce je strukturována do 4 teoretických a 2 empirických kapitol. V první kapitole věnované obecnému náhledu na rozvodovou problematiku obecně obhajují, o jak závažný a četný společenský jev se jedná. Opírám se zde čteně o statistiky. Zde také komparuji názory jednotlivých odborníků na to, je-li možné svým chováním dětem rozvod ulehčit či nikoliv. Ve druhé kapitole se věnuji doporučením pro rodiče. Zejména upozorňuji na souvislost mezi stabilitou rodiče a stabilitou dítěte a vyzdvihuji důležitost intenzivní vazby rodiče s dítětem.

Třetí kapitola se již soustředí přímo na dítě, na jeho ochranu před konflikty, zejména před konflikty otevřenými a vleklými. Kapitola dále zpracovává základní myšlenku teoretických doporučení, a to potřebu a zároveň právo dítěte na oba rodiče. Z tohoto předpokladu pak vychází další bod problematiky, a to uchování pozitivního obrazu druhého z rodičů. Důležitým prvkem, na kterém se shodují všichni odborníci, je minimalizace změn v životě dítěte, proto i já věnuji tomuto tématu jednu podkapitolu. V závěru části o dítěti syntetizují instrukce specialistů pojednávající o komunikaci rodiče s dítětem během rozvodového období.

Čtvrtá teoretická kapitola pojednává o porozvodovém období. Zpracovává téma porozvodové výchovy, kde klade důraz na koncepčnost výchovy a spolupráci obou rodičů, dále na vhodnou komunikaci mezi oběma rodiči. V závěru kapitoly věnované budoucnosti se krátce věnuji problematice navazování nových vztahů rodičů z pohledu dětí.

Navazující dvě praktické kapitoly specifikují metodiku práce, průběhu výzkumu a jeho výsledky. Výsledky zpracovávám systematicky, a to tak, že na každou výzkumnou otázku pokládám odpovědi jednotlivých respondentů, vyňaté z jednotlivých rozhovorů. Považuji-li to za vhodné, přidávám kontext, abych maximálně rozkryla komplexní obraz založený na tom, jak respondenti výzkumu chápou a prožívají tuto sociální realitu.

Hlavními zdroji pro teoretickou bázi práce byla literatura českých a zahraničních autorů a odborné internetové články. Porovnávala jsem názory světově uznávaných českých psychologů Zdeňka Matějčka a Zdeňka Dytrycha (Krizové situace v rodině očima dítěte, 2002) se zástupci mladší, a přesto již také klasické generace Eduarda Bakaláře (Rozvodová tematika a moderní psychologie, 2006) či Oldřicha Matouška, (Děti a rodiče v rozvodu, 2015) jejichž praxí podložené poznatky jsou nadčasové. Jejich platnost často potvrzují a nadále rozšiřují soudobí čeští autoři jako Tomáš Novák (Péče o dítě po rozvodu a její úskalí, 2012) nebo Ilona Špaňhelová (Dítě a rozvod rodičů, 2010).

Pro širší validitu odborných doporučení, jak se v rozvodovém období chovat, jsem dále čerpala z evropských prací. Francouzský psycholog a psychiatr Maurice Berger, profesor psychologie na univerzitě v Lyonu, využil své poznatky a zkušenosti s vedením oddělení dětské psychiatrie na klinice v Saint-Etienne v knize Když se rodiče rozvádějí (Když se rodiče rozvádějí, 1991). Dále jsem využila zkušeností britské sociální pracovnice Heather Smith (Děti a rozvod, 2004), která je autorkou sociopsychologických prací o dětech. Z neevropských zdrojů jsem čerpala z názorů amerického psychologa specializujícího se na rozvodovou problematiku Richarda Warshaka (Rozvodové jedy, 2003), jehož práce byla ve své době převratná a mimo jiné ovlivnila americkou justici. Z amerických autorů jsem ještě pracovala s myšlenkami prezidenta Americké asociace pro rodinnou terapii Craiga Everetta, (Zdravý rozvod pro rodiče a děti, 2000) a Edwarda Teybera, profesora California State University (Děti a rozvod, 2007) Pro úplnost informací dodávám, že teoretická část práce vychází z mé ročníkové práce „Ochrana dítěte během rozvodu“ vedené taktéž PhDr. Jan Gruberem, Ph.D.

Ve výzkumné části práce jsem vycházela zejména z práce Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách autorů Roman Švaříčka a Kláry Šed'ové (Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách: pravidla hry, 2007), jejichž práce mi pomohla s volbou výzkumné metody a také mi posloužila jako návodná opora při její aplikaci.

Na základě teoretického studia problematiky jsem stanovila výzkumný problém: Vliv chování rodičů během rozvodu na prožitky a na vyrovnávání se se situací, také na možné budoucí následky jejich dětí, a to dle jejich vlastního subjektivního vnímání. Tuto problematiku moje práce zkoumá subjektivním pohledem respondentů. Jejich pohledem je hodnoceno jak chování jejich rodičů během rozvodu i v následujícím časovém období,

tak jejich subjektivní zkušenost, jakým způsobem rozvod zvládli, jak jej prožívali a jak se s ním dokázali vyrovnat.

Pro tento účel jsem volila kvalitativní výzkum. Provedla jsem hloubkové polostrukturované rozhovory s mladými lidmi ve věku 20–23 let, kteří prošli rozvodem rodičů. Hledala jsem souvislost mezi chováním rodičů respondentů a tím, jak se toto chování do jejich prožitků promítlo. Analyzoval jsem, jak je chování jejich rodičů ovlivnilo, jak jim pomohlo či naopak znesnadnilo se s rozvodem svých rodičů vyrovnat. Jejich osobní prožitky poté moje práce porovnává se sumarizací teoretických předpokladů odborníků z první části práce.

Při své práci jsem navazovala na výsledky výzkumů provedených v rámci diplomových prací Lucie Štěpánové (Rozvod a jeho dopad, 2007, kvantitativní dotazníkové šetření), Petry Streitové (Rozvod a jeho dopad na rodinu a děti, 2013, kvantitativní dotazníkové šetření) a Lucie Mrázkové (Dopady rozvodu na dítě, 2017, kvalitativní šetření formou polostrukturovaných rozhovorů), inspirovala jsem se výsledky jejich výzkumu, ale téma svého výzkumu jsem upravila tak, aby se výsledky výzkumů nepřekrývaly.

1. Rozvody

1.1 Závažnost rozvodů

Tato kapitola práce si klade za cíl objasnit závažnost rozvodu či rozpadu manželství pro jeho účastníky. Toto náročné období vnímané jako životní prohra či ztroskotání umocňuje tíha a bolestivost situace, jsou-li účastníci rozvodu zároveň rodiči. Obava z toho, jak ublíží kontroverzním aktem svým dětem a jaké pro ně bude mít jejich rozvod celoživotní následky, často způsobuje, že s rozvodem mnoho let otálí a že se mu snaží předejít do poslední chvíle.

„Všichni účastníci rozvodu něco ztrácejí – dospělí ztrácejí partnera, děti přicházejí o stálou přítomnost otce, ...“ (MATOUŠEK, 2003 str. 135)

Rozvod lze definovat jako významnou událost v lidském životě. Přináší s sebou mnoho důsledků, jež jsou spojovány s narušením funkce rodiny a výchovy dítěte. Bývá také spojen se změnou jak sociálního, tak ekonomického statusu zúčastněných. Pro mnoho lidí je rozvod zhroucením hlavního životního projektu. Rozvod je svým určitým způsobem náročnější situace než úmrtí partnera. Matoušek¹ ve své práci uvádí srovnání obou situací v tom smyslu, že v případě rozvodu partner nezmizí, v případě rodičovství je s ním navíc nutné i nadále komunikovat, a tak se stává připomínkou životního selhání. (MAŘÍKOVÁ, 1996 str. 749; MATOUŠEK, 2015 str. 21)

Američtí psychologové T. H. Holmes a R. H. Rahe, jejichž metrika stresu patří k nejznámějším, sestavili na základě výzkumu škálu nejtěžších životních událostí v životě člověka, kde jednotlivé události seřadili dle jejich závažnosti. Ke každé události přiřadili bodovou hodnotu, která vyjadřuje, jakou intenzitou stresu na člověka působí. Tabulka obsahuje nejen události negativní, ale i události vnímané pozitivně, například svatbu či

---

¹ **Oldřich Matoušek** (1947), zkušený klinický psycholog a psychoterapeut, vysokoškolský pedagog. Recenzovaná kniha **Děti a rodiče v rozvodu** byla zpracována společně s deseti renomovanými psychology, právníky, mediátory a sociálními pracovníky. (VYMĚTAL, 2015)

narození dítěte. Bodové ohodnocení událostí je pouze orientační, neboť každý jedinec vnímá konkrétní situaci jinou měrou, intenzita prožitku je individuální.

Stresová stupnice slouží k vyhodnocení, zda jsme v konkrétní situaci ohrožení vznikem choroby. Překročí-li součet bodů vyplývající z aktuálních událostí v posledních dvanácti měsících našeho života hranici 150 bodů, jsme mírně ohroženou skupinou. Překročí-li hranici 300 bodů, jsme ohroženi nemocí.

Tabulka č. 1

Životní události způsobující stresovou zátěž u dospělých
(podle Holmese a Raheho)

Pro ilustrativní účely uvedeno pouze prvních pět řádků tabulky (celá tabulka v příloze, Tabulka č. 1)

UDÁLOST	BODY
Úmrtí partnera, partnerky	100
Rozvod	73
Rozvrat manželství	65
Uvěznění	63
Úmrtí blízkého člena rodiny	63
Úraz nebo vážné onemocnění	53

Na obdobném principu vznikla stresová škála pro žáky základní školy například podle M. Stoppardové (v příloze, Tabulka č. 2), kde je rozvodu rodičů přiřazena bodová hodnota stresu 73 bodů a rozchodu rodičů pak 65 bodů (při srovnání 100 bodů za úmrtí rodiče). (NOVÁK, 2000 str. 29)

Z vyhodnocovacího systému vyplývá, že dochází-li k souběhu více těžkých situací, je mimořádně těžké se s nimi vypořádat. Situace, které by samy o sobě byly méně závažné, a tedy relativně dobře zvládnutelné, se v souběhu s vážnou situací, jakou je rozvod, stávají destabilizačními. Rozvody běžně doprovází mnoho zátěžových situací menší intenzity jako změna finančního stavu, změna životních podmínek a zvyklostí, změna bydliště, pro dítě pak i změna školy. Tyto události, které by samostatně rovnováhu nenarušily, jsou během rozvodu dalším frustračním aspektem.

O závažnosti rozvodu také svědčí výsledky výzkumu, kdy bylo porovnáváno více jak 4 000 dětí odeslaných k psychiatrickému vyšetření. Nebyl nalezen žádný signifikantní rozdíl mezi dětmi, které zažily smrt rodičů, a mezi dětmi, které prošli rozvodem rodičů. Nepřímo se dá usuzovat o srovnatelné závažnosti obou jevů, nebo alespoň o jejich srovnatelné zátěži na dětskou psychiku. (YULAF, 2018)

K vysvětlení, proč je rozvodový stres tak masivní, může přispět teorie vazby. Vazba či přimknutí (attachment) je jeden ze základních behaviorálních systémů zajišťujících přežití a při jejím naplnění vzniká pocit bezpečí. Proto náhlé přerušování vazby, jak můžeme na rozvod nahlížet, je prožíváno jako útok na primární systém zajišťující bezpečí a explicitně vyvolává extrémní stres. (MATOUŠEK, 2015 str. 22)

1.2 Četnost rozvodu jako sociálního jevu

Téma rozvodu se v naší době v žádném případě netýká jen okrajových skupin společnosti, posunulo se na hranici běžné reality.

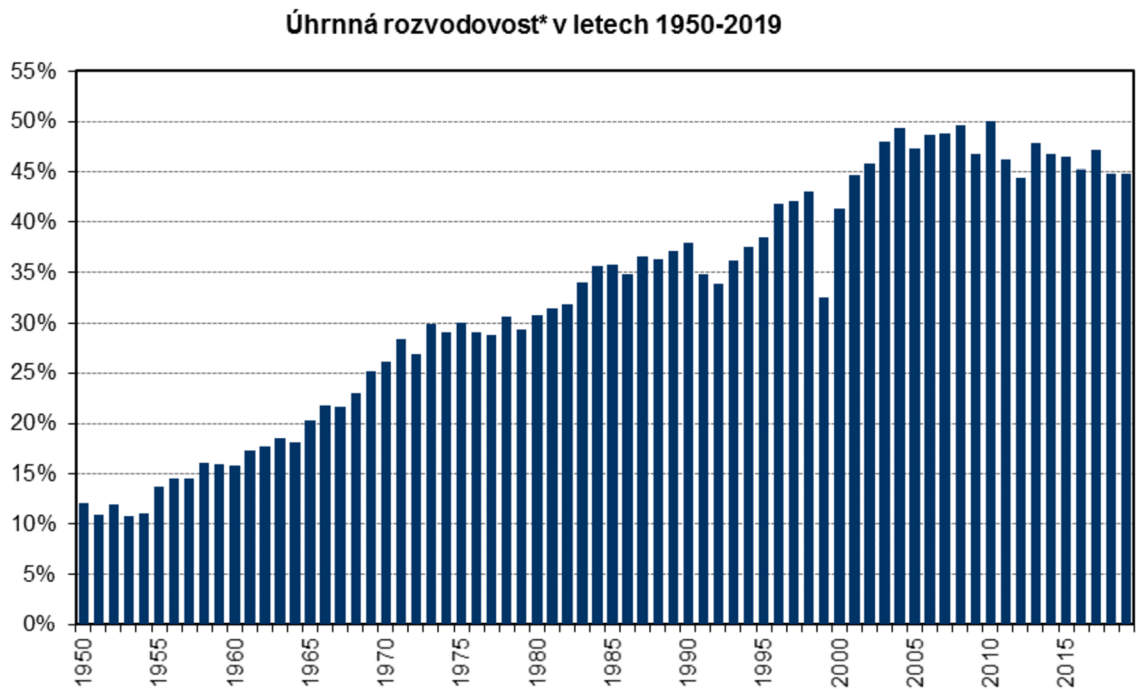
V první polovině 50. let 20. století končila rozvodem desetina manželství. Hranice 30 % byla poprvé překonána v roce 1975. V období 2005–2010 se rozvodovost v celkovém trendu stagnovala na úrovni 47–50 %. Historické maximum, 50 % manželství končících rozvodem, bylo zaznamenáno v roce 2010. Nicméně do roku 2012 došlo k poklesu zpět na úroveň z počátku nového tisíciletí. Za dlouhodobým nárůstem stojí nárůst rozvodů manželství trvajících déle než deset let. (ČSÚ, 2021)

V příloze uvádím tabulku rozvodovosti ve vybraných letech za zpracované období 1930–2015. (Tabulka č. 3)

Jako příčina rozvratu byl u tří čtvrtin rozvodů uveden rozdíl povah, názorů a zájmů. Dalším velmi ilustrativním údajem je fakt, že pro 80 % mužů a 81 % žen se jednalo o první rozvod. Pouhá dvě procenta rozvádějících absolvovala svůj nejméně třetí rozvod. Ve většinovém množství se tedy jedná o prvotní zkušenost. (Štyglerová, 2014)

Graf č. 1

Úhrnná rozvodovost v letech 1950 – 2019

* Podíl manželství končících rozvodem za předpokladu zachování intenzit rozvodovosti podle délky trvání manželství.

(ČSÚ, 2020)

Pro účely této práce je však ještě významnější množství dětí, které byly rozvodem zasaženy. Pro porovnání je vhodné uvést souvislost mezi počtem dětí, které byly rozvodem za určité (nejlépe dlouhém) období postiženy a které se během stejného období narodily. Zvolila jsem pětileté období po roce 2010, které je už z hlediska rozvodovosti po extrémní hodnotě v roce 2010 možné považovat za stabilizované. Zpracovala jsem porovnání na základě údajů ČSÚ.

Počet dětí, které byly rozvodem zasaženy

ROK	POČET POSTIŽENÝCH DĚTÍ
2012	22 983
2013	24 335
2014	23 119
2015	23 185
2016	22 855

(ČSÚ, 2017)

Během tohoto pětiletého období zasáhl rozvod 116,5 tisíc dětí. Srovnáme-li toto číslo s údajem, že obyvatelům ČR se ve stejném období celkem narodilo 548,6 tisíc dětí (ČSÚ, 2021), nabývá pod vahou komparace obou čísel to prvé na významu.

Jak poznamenává americký psycholog Teyber², v celosvětovém měřítku se pak rozvod týká každoročně milionu dětí. (TEYBER, 2007 str. 7)

1.3 Vliv rozvodu na děti

Z předchozích dvou kapitol můžeme usuzovat, že problematika rozvodu jako společenského jevu je s ohledem na jeho závažnost a zároveň četnost pro společnost tíživým problémem. V řadách odborné veřejnosti existuje celé spektrum názorů na to, do jaké míry je vliv rozvodu na děti zhoubný. Existuje samozřejmě mnoho výzkumů, které se zabývají negativními dopady rozvodu na děti a jejich projevy.

Tato práce se však bude snažit zjistit, jestli **je podle odborníků možné negativní dopady rozvodu na děti zmírnit vhodným chováním rodičů**, případně deklarovat co nejpřesněji, jakým způsobem je to možné.

V širokém spektru názorů se lze setkat s názory vyhraněnými negativním směrem, které užitečnost předmětného konceptu popírají. „*Radit rodičům není příliš užitečné,*

---

² **Edward Teyber** (1950), americký profesor psychologie na California State University, klinický psychoterapeut se zaměřením na rodinu a dítě. (EMEA, 2022)

protože mnoho otců a matek je v zajetí tak silných emotivních reakcí, že nejsou schopni ničemu naslouchat.“ Podle francouzských autorů Berger³ a Gravillon úspěšný rozvod neexistuje. I tehdy, když rodiče dělají všechno pro to, aby se rozvod odehrál co nejklidněji, odloučení má vždy bolestivé následky. Autoři však připouštějí, že takových rodičů je čím dál více. (BERGER, 1991 str. 13 a 15)

V posledních desetiletích se ale čím dál hojněji objevují názory odborníků, podle kterých je možné při dodržení mechanismů konstruktivního chování rodičů během rozvodu a při vhodné komunikaci a ujištění dítěte o jeho bezpečí eliminovat dlouhodobý negativní dopad na jejich sociální nestabilitu během jeho dalšího života. Dětem pak nehrozí katastrofální následky, mohou rozvod svých rodičů prožít jako smutnou, avšak zvládnutelnou událost, která může být dokonce s odstupem času hodnocena jako mírně pozitivní, a to ve smyslu obnovení životního klidu a pohody. (NOVÁK, 2012 str. 56)

Na opačném pólu názorového spektra se oproti francouzským autorům pohybuje britská autorka slovy: „...rozvod nebo rozchod rodičů, přestože je obvykle bolestnou zkušeností, nemusí být následován ničivými důsledky, které dítěti poznamenají celý zbytek života, a že můžeme udělat mnoho pro to, abychom se vyhnuli dlouhodobému poškození dítěte.“

Celoživotně se zabývá touto problematikou a ve shrnutí své knihy použila tato slova:

„...pokud děti vědí, že si jich oba rodiče cení, pokud rodiče neopomíjejí pocity svých dětí během rozvodu a pokud o ně po rozvodu pokračuje dobrá péče navzdory traumatům, nemusí být rozpad manželství rodičů pro děti katastrofální zkušeností.“ (SMITH, 2004 str. 179)

1.4 Konstruktivní rozvod

Pro stav vyrovnaní se s faktem ukončení manželství se používá pojem **konstruktivní rozvod**. Hlavní myšlenkou tohoto pojetí je zaujmout k bývalému

---

³ **Maurice Berger** (1946), francouzský profesor psychologie a psychiatrie na l'Université Lyon, zakladatel a ředitel oddělení dětské psychiatrie na Psychiatrické klinice v Saint Etienne (BERGER, 2022)

partnerovi postoj coby k otci (matce) společných dětí. Je nutno se s ním domlouvat a kooperovat, nikoliv s ním bojovat. Dále je třeba přijmout fakt, že je v pořádku mají-li děti rády i druhého z rodičů. Současně je důležité vytvořit si reálné životní perspektivy a začít na nich pracovat. Soustředit se na budoucnost totiž bývá v okamžiku rozvodu prospěšné, a často i osvobozující. (NOVÁK, 2000 str. 28)

„Rozvádějící se rodiče potřebují specifické informace a praktické rady, aby si dokázali lépe poradit s problémy, které dětem rozvod přináší.“

Rodičům je možné poradit, jak dětem rozvod vysvětlit, připravit je na různé fáze, které mohou nastat. Dále lze navrhnout různé způsoby péče a takové uspořádání dalšího života, které bude nejlépe vyhovovat dětem. Rodiče je také možné upozornit na chyby, kterých je lépe se vyvarovat. Tento přímočarý přístup přiblíží k úspěšné adaptaci na novou situaci nejen rodiče, ale i děti. (TEYBER, 2007 str. 6)

V kontextu poklidného rozvodu by mělo také být zmíněno, že ve světě (původně v Německu) se také rozšiřuje nový koncept přístupu k rozvodu, tzv. Cochemská praxe či Cochemský model. Označuje se jím interdisciplinární spolupráce vzájemně koordinovaných profesí a institucí zabývajících se záležitostmi dětí. Ta je založena na myšlence nenechat se řídit konfliktem rodičů. Cílem je, aby se středem zájmu staly děti, jejich vnímání skutečnosti, jejich skutečné dobro a jejich právo na oba rodiče. Soudci, advokáti (právní zástupci matky na jedné a otce na druhé straně), sociální pracovníci (OSPOD), odborní znalci a odborné poradny se snaží přivést rozhádané rodiče k jejich rodičovské autonomii, aby byli schopni rozhodovat o budoucnosti svých dětí sami a nepřenechali toto rozhodování cizím osobám. Rychlost celého procesu je pro zmírnění negativního dopadu sporu na děti klíčová. (RUDOLPH, 2010 str. 50)

Uvedená fakta svědčí o světovém trendu v posunu společenského paradigmatu, a to ve smyslu posunu společenského zájmu nikoliv na práva dospělých, nýbrž na práva dětí, jejich komplexní ochranu a jejich nároku na oba rodiče.

2. Rodič

2.1 Co by rodiče měli vědět

Negativní dopady rozvodu na dítě jsou všeobecně známé. Proto je rozvádějící se rodič vystaven dalšímu stresu. Nebyl schopen ochránit své dítě před problémy, se kterými se bude muset doživotně potýkat. I přes všeobecně známá nesporná fakta o negativních důsledcích rozvodů však existují různé domácí i světové studie, jejichž výsledky jsou překvapivé a pozitivní.

V rozsáhlé britské studii týkající se pocitu pohody a štěstí (wellbeing) vědci analyzovali data více než 12 tisíc dětí ve věku sedmi let. Nenalezli žádný významný rozdíl v subjektivní pocitu prožívání štěstí v případě, že děti žily s oběma biologickými rodiči, s nevlastním a biologickým rodičem, nebo jen s jedním rodičem. Se stejným výsledkem proběhl jiný britský výzkum více jak 2 000 11–15letých dětí. Jako důležitá se projevila kvalita vztahů v domácnosti, nikoliv její složení. (BSA, 1914)

Z francouzské studie výzkumníka G. Menahema (1992) dokonce vyplývá, že somatické nemoci a psychické poruchy se vyskytují ve větší míře u dospělých, kteří vyrůstali v domácnostech s neshodami, kde rodiče zůstávali spolu, ve srovnání s rodinami rozvedenými. Jiná dlouhodobá studie (110 rodin) zase ukazuje, že ve velké míře (41 rodin) se citové problémy přisuzované rozvodu vyskytovaly již před rozvodem. Další studie vyvozují závěr, že děti vzešlé z rozdělených rodin, kde však nepřetrvává otevřený konflikt, mají méně problémů než děti z úplných konfliktních rodin. Mají lepší školní výsledky, chlapci mají menší sklony k agresi a ke kriminalitě a dívky k depresím nebo úzkostem. (BERGER, 1991 stránky 20, 21)

Také studie z českého prostředí provedená pro účely diplomové práce, která pracovala s hypotézou, že děti – studenti budou po rozvodu rodičů projevovat nespokojenost se situací, která nastala, se nepotvrdila. S nynější situací v různých obdobích po rozvodu bylo spokojeno 73 % respondentů (dokonce i 50 % (14 z 28) z řad dětí, které se s jedním z rodičů nevidají), pouze 27 % projevilo nespokojenost. Z těchto spokojených dětí 84 % pak pokládalo rozvod za dobré řešení situace. (ŠTĚPÁNOVÁ, 2007 stránky 95-96)

Další česká studie vysledovala, že někteří mladí lidé, kteří prošli v dětství rozvodem svých rodičů, spatřují jako pozitivní vliv této události, že se cítí psychicky odolnější a samostatnější. Díky této životní zkušenosti získali nadhled a poučení do jejich vlastního rodinného života. (MRÁZKOVÁ, 2017 str. 106)

Rozvod děti samozřejmě ovlivní. Není ovšem pravdou, že tato zkušenost děti předurčí k duševním chorobám, narkomani, ani zločinnosti. Kromě toho ani není žádný z potomků rozvádějících se rodičů předurčen k rozvodu budoucího manželství. Statistiky zpracovávající tato čísla bývají svým vzorkem zkreslená, z kontextu vytržená čísla a o konkrétním dítěti nic nevyovídají. Kromě toho je zásadně důležité, co bude v dané rodině „potom“. (NOVÁK, 2012 str. 10)

Pro starostlivé rozvádějící se rodiče to vše především znamená, že jejich děti v žádném případě nemusí trpět celoživotními následky, rozvod jim nemusí ublížit ani způsobit dlouhodobé problémy. Stejně rodičovské dovednosti, které vedou k dobré adaptaci v úplné rodině, k ní mohou vést i v rodině rozvedené, případně v rodině nově vzniklé.

„Dítěti nezpůsobuje problémy samotný rozvod, nýbrž způsob, jakým rodiče reagují na chování dítěte, a také kvalita rodičovství.“ (TEYBER, 2007 stránky 17-18)

Mnoho rodičů, kteří rozvod iniciovali, trápí pocity viny. Ten jim následně narušuje schopnost dostát své rodičovské roli. Avšak jsou-li děti vystaveny důsledkům vleklého manželského konfliktu, není v jejich zájmu, aby nešťastní rodiče zůstávali spolu, sebeobviňování je plané. Odchod z nefunkčního manželství je správným či pochopitelným krokem. (NOVÁK, 2012 str. 56) (TEYBER, 2007 str. 22)

Všechna tato fakta mohou vnést do situace pozitivnější pohled a tím alespoň částečně sejmou tíhu z rodiče. Nepropadat zoufalství a hledět vpřed v zájmu dítěte, informovaně projít náročnou životní etapou, bez falešného strachu z mýtů se vypořádat s nastalou situací, to je cesta, kterou pozitivně ladění autoři doporučují.

2.2 Souvislost mezi zvládnutím rodiče a dítěte

Rodiče bývají během rozvodu vyvedeni z rovnováhy ve větší míře, než očekávali, a to bez ohledu na fakt, kdo je iniciátorem rozvodu. Spolu s osobními těžkostmi a pocity viny se objevují nové pocity neschopnosti a bezmoci, mimo jiné proto, že rodiče tápou a nevědí, jak pomoci svým dětem. (TEYBER, 2007 str. 6)

Schopnost dětí citově se vyrovnat se situací po rozvodu je však úzce spjatá s tím, jak se se situací vypořádá rodič. Autoři Matějček⁴ a Dytrych potvrzují toto tvrzení účastí v rozsáhlém výzkumu, který přesvědčivě ukázal souvislost mezi vyrovnaností dítěte a vyrovnaností matky při šetření ve třetím a šestém roce po rozvodu. (EVERETT, 2000 str. 129; MATĚJČEK, 2002 str. 53)

Není jednoduché vyrovnaného stavu dosáhnout, obzvláště v situaci, kdy řešíme nepříjemné právní formality a jsme emočně rozháraní. Pro některé se přidává do hry zhoršení finanční situace, v nejzazších případech i skutečná finanční tíseň. Existují však způsoby, jak získat zpět kontrolu nad situací, a tak pomoci i svým potomkům pomoci překlenout náročné období. Jak výstižně tvrdí Everett⁵, prvním krokem odhodlaného rodiče je připustit si, že bude-li v pohodě a pln naděje v budoucnost on sám, dítě to příznivě ovlivní. (TEYBER, 2007 str. 6 ; EVERETT, 2000 str. 134)

2.3 Vlastní stabilita

Samotná konfrontace s faktem, že stabilita rodiče je právě nyní pro dítě důležitější než cokoliv jiného, je pro rodiče prostabilizačním faktorem. Děti lépe prosperují v péči rodiče, který vykazuje lepší psychické zdraví a vyrovnanost.

---

⁴ **Zdeněk Matějček** (1922-2004), světově uznávaný dětský psycholog, nestor dětské psychologie v českém prostředí, zastánce klasického modelu rodiny a jeden z prvních kritiků kolektivní výchovy (ŠMAHEL, 2004)

⁵ **Craig Everett** (1942), doktor psychologie (Floridské státní univerzita a Auburnská univerzita), je prezidentem Americké asociace pro manželskou a rodinnou terapii a Arizonského institutu rodinné terapie v Tusconu a vydává časopis *Journal of Divorce and Remmariage*. (EVERETT, 2013, about the editors)

Výzkum uveřejněný v Cambridge University Press potvrzuje zhoubné účinky rodičovské nestability, kde při pozorování 109 párů rozvedených rodičů s dětmi ve věku 4–17 let byla mimo jiné prokázána souvislost rodičovské nestability se zvýšenými emocionálními problémy dítěte včetně problémů s chováním. (STALLMAN, 2016)

Stabilitu lze navodit zejména tím, že rodič stabilizuje svoji celkovou situaci, a to krok po kroku. Je vhodné zařídit si nové prostředí, ve kterém bude možné kontinuálně pokračovat ve výchově dítěte. Dále je nezbytné věnovat se novému ekonomickému uspořádání situace. Náročným úkolem je zejména navázat spolupráci mezi bývalými partnery, po rozvodu však již samostatnými rodiči.

Podle doporučení odborníků pro znovunalezení ztracené stability a celkové ozdravení po zraňujících rozvodových prožitcích zařizovat si nový vlastní život, rozvíjejte se v různých směrech, a udržet si naději ve šťastnější budoucnost. Pro udržení pozitivního postoje je také hodnotné rozvíjet nové sociální kontakty. (EVERETT, 2000 stránky 129,134)

Rozvod je těžká zkouška. Jestliže ho rodič dokáže překlenout, vyjde z této situace posílen. Rozvod může být východiskem z obtížné situace. Odhadnout co nejpřesněji a realisticky, co rozvod přinese, je důležité pro vhodnou volbu další životní strategie. Pocit, že život přinese v budoucnu jen to nejhorší, bývá projevem současné deprese.

Najde-li rodič vyrovnanost, dítě bude reagovat na všechny změny klidněji. Svým klidem dává rodič dítěti jasné neverbální poselství: Ničeho se nemusíš bát. Jsem s tebou. Jsem silný, můžeš se na mě spolehnout a časem bude vše v pořádku. (NOVÁK, 2012 stránky 56, 59)

Jako podpůrné doporučení, na kterém se shodují studovaní autoři, je přijmout fakt, že osobní štěstí se nalézá v našich možnostech a není závislé na nikom dalším.

„Partner nám umí vykouzlit úsměv na tváři, umí nás rozesmát, umí nás rozplakat, ale neumí nás udělat dlouhodobě šťastnými či nešťastnými. To dokážeme jen my a zase my.“ (NOVOTNÁ, 2019)

2.4 Posílení vazby s dítětem

V názorech studovaných odborníků panovala shoda na význam rodičovské vazby k dítěti. Někteří autoři spatřují intenzivní a vřelý vztah rodičů k dítěti jako nejsilnější předpoklad zdárného vývoje dítěte, jiní důležitost nepopírají, ale vnímají ji jako spolufaktor zároveň sn rodičovskou stabilitou. (MATOUŠEK, 2015 str. 36)

Tento názor lze podpořit ještě silnějším tvrzením Teybera, který je názoru, že v nešťastných rodinách, kde není dostatek lásky a rodiče se ustavičně hádají, platí vyšší pravděpodobnost rozvoje problémů s osobností a chováním dítěte.

„Jinými slovy, nejde o podobu rodiny – rozvedená nebo neúplná – ale o vztahy mezi jejími členy.“

Rodina harmonická, ať už rozvedená nebo úplná, je pro výchovu dětí vhodnější než rodina konfliktní. (TEYBER, 2007 str. 22)

Bakalář⁶ nahlíží na tematiku vazby z druhé strany, nikoliv z pohledu rodiče, ale z pohledu dítěte. Konstatuje, že citový vztah dítěte k rodiči je velmi důležitým ukazatelem toho, jak je rodič ve výchově angažovaný a jak je tato výchova kvalitní. Společně strávený čas je základním předpokladem existence vazby s dítětem. Fyzická přítomnost rodiče je v tomto období důležitější než kdy jindy. Rodič musí být dosažitelný, dítě se na něj a na jeho přítomnost musí bez obav spolehnout. Nepravidelnost a nepředvídatelnost přítomnosti ohrožuje dokonce existující citové pouto. V krajním případě může dojít k jeho zpřetrhání, dítě se totiž přirozeným způsobem brání frustraci do budoucna. Dále je předpokladem, že se mu v tomto společném čase rodič bude věnovat plně a kvalitně. (BAKALÁŘ, 2006 str. 61)

Dítěti imponuje, vychovává-li ho osoba samostatná a vyspělá, na kterou je spolehnutí, mezi jejímiž slovy a jednáním panuje shoda. Je nezbytné dodržovat sliby, prokázat svoji spolehlivost, předcházet zklamání. Rušit setkání je nepřipustné vyjma

---

⁶ Eduard Bakalář (1934–2010), klinický a poradenský psycholog, přednášel rozvodovou tematiku na FF UK, byl soudním znalcem a také vedl Poradnu pro porozvodové problémy s dětmi na Praze 7 (GENDER-STUDIES, 2004)

skutečně závažných důvodů. Dohodnutý čas vyzvednutí dítěte musí být dodržován. (MATĚJČEK, 2002 str. 49; EVERETT, 2000 str. 39)

„Z rodičů jsou to pravidelně matky, k nimž má dítě hlubší a pevnější vztah – zdá se celoživotně. Je to dáno faktem porodu, kojení a následnou péčí matky o dítě a dlouhodobým, většinou mnohaletým intenzivním kontaktem.“

Výjimky samozřejmě existují, zejména mohou nastat v případě matek s náročnou profesí, vážně nemocné, drogově závislé, zaměstnané náročnou péčí o další dítě apod. (MATĚJČEK, 2002 str. 49)

Pro otce vybudování této vazby však není tak samozřejmé, v praxi mohou tápat či být bezradní. K žádoucí posílení a prohloubení citové vazby otce s dítětem lze v praxi doporučit různorodé aktivity vedoucí k podpoře emocionálního, intelektového či tělesně-sportovního rozvoje. (BAKALÁŘ, 2006 stránky 60-61)

Cítí-li se rodič ve své nové pozici nezkušeně, existují výborná doporučení určená přímo bezradným otcům: Projevujte svým dětem fyzickou náklonnost a útěchu. Podporujte a povzbuzujte jejich zájmy, uznejte a podpořte jejich úspěchy. Ale buďte jim také k dispozici při řešení běžných problémů, praktická pomoc je pro dítě velmi důležitá. Vaše výchova by přesto měla zůstat pevná a důsledná. (TEYBER, 2007 str. 97)

Během dekadý dětství otec dítě uklidňuje, bojí-li se, bere dítě na návštěvy příbuzných, hraje s ním hry, např. na schovávanou, věnuje mu čas před spaním. Doprovodí ho na výlet, vezme na projížďku. Předplatí dítěti časopis, učí ho poznávat ptáky, souhvězdí apod. Tělesně-sportovní rozvoj pak podpoří pohybové hry, při nichž otec dítě povzbuzuje. Vhodné jsou všechny druhy sportů, otec dítě učí plavat, jezdit na kole, lyžovat či bruslit, ale také mu koupí první baseballovou rukavici či tenisovou raketu. V období dospívání s dítětem probírá emočně nabitá témata, dělá garde v tanečních, radí při prvních schůzkách. Naučí ho řídit automobil. Hochu poučí o sexu. V neposlední řadě ocení vysvědčení či výsledky mimoškolních aktivit, případně úspěchy v soutěžích. Tyto aktivity ještě zhodnotí tím, že o nich vytvoří fotodokumentaci či jakýsi archiv, který má dítě během života k dispozici. (BAKALÁŘ, 2006 str. 62)

Autoři kladou důraz na radostnou a klidnou atmosféru, která má provázet setkání dítěte a rodiče, a to obzvláště tehdy, jsou-li tato setkání omezena. Je vhodné zamezit přenosu smutku či jiných negativních emocí spojených s rozvodem, a to i tehdy, je-li to pro rodiče obtížné. (EVERETT, 2000 str. 133)

3. Dítě

3.1 Potlačení konfliktu

Všichni studovaní autoři mají na problematiku konfliktů v rodinách shodný názor. Vliv konfliktů na děti je zhoubný, a to v jakémkoliv období. V rozvodovém čase spojeném s vyšší emoční zjitřeností zúčastněných, je tento vliv znásoben. Mezi konflikty autoři rozlišují. Otevřené konflikty, při nichž je dítě přítomno, jsou nejzávažnějším prohřeškem v chování rodičů. Dlouhodobé a vleklé konflikty však mohou mít na děti stejně nepříznivý vliv. Někteří autoři také zmiňují také dlouhodobou dusnou atmosféru, kdy konflikt je latentní. I tento projev rodičovské neshody má na děti traumatizující vliv.

Destabilizačním prvkem pro dítě není podle některých odborníků samotný rozvod, ale přetrvávající existence rodičovského konfliktu, a zvláště pak způsob, jakým je do něj dítě zahrnuto. Schopnost rodičů překlenout nenávisť, hněv a křivdu, nastolit neutrální vztahy, je nezbytnou a základní podmínkou, aby se děti poraněné rozchodem rekuerovaly. (BERGER, 1991 stránky 21,23)

„V zájmu dítěte, nepřipusťte nepřátelství! Zrušte nepřátelství! Udělejte ze své strany všechno, aby nepřátelství nepokračovalo a neprotahovalo se!“

Takto kategoricky nahlízejí na rodičovský konflikt legendy české dětské psychologie prof. Matějček a doc. Dytrych.

„Víme, že to vůbec není snadné, ale není-li splněn tento základní předpoklad, pak je těžké něco dál radit. Také všechna další opatření ve prospěch dítěte jsou jen málo účinná.“ (MATĚJČEK, 2002 str. 48)

Všichni studovaní odborníci jsou v tomto ohledu plně ve shodě. Zároveň dostát tomuto předsevzetí je podle odborníků právě to nejtěžší. Přetrvávající konflikt rodičů je nejzávažnějším porozvodovým problémem. Různé studie však prokazují, že v nějaké formě konfliktu se v průběhu rozvodového řízení či po něm ocitne 30-40 % rodičů. Zhoubnost těchto konfliktů je dobře doložena. (MATOUŠEK, 2015 str. 35)

Konflikty jsou jedním z důležitých faktorů, které rozhodují o tom, zda děti budou ovlivněny do budoucna. V kanadské studii zaměřené na postoje dětí k manželství a

rozvodu se také ukázalo, že rodičovský konflikt je důležitým negativním faktorem optimismu mladých lidí k manželským vztahům. (COLLARDEAU, 2016)

Jiná studie zase odhaluje, že manželský konflikt rodičů souvisí s nízkou úrovní kvality vztahů mladých lidí, kteří jím v dětství prošli, a to skrze jejich konfliktní chování ke svým partnerům. (CUI, 2010)

Udržet tedy pro dítě prostředí bez konfliktů je jak nejdůležitějším požadavkem dětských psychologů, tak instrukcí potvrzenou výsledkem výzkumů. V případě, kdy se rodič snaží svým chováním ovlivnit průběh rozvodu ve prospěch dítěte, je nutné mít tento fakt na zřeteli a směřovat své chování ke smíru s bývalým partnerem.

Konflikt, který dítě poškozuje nejméně, je ten, je-li udržen mezi rodiči, není častý, není doprovázen silnými emocemi natožpak násilím, je-li vyřešen a netýká-li se dětí a výchovy. Méně škody vzniká, nejsou-li děti zatahovány do sporu coby svědci, natožpak jako prostředníci, či dokonce jako oběti. A v neposlední řadě na ně nemá být kladena zátěž rozhodnout a tím na sebe převzít odpovědnost dospělých. (EMERY, 2005)

V zájmu dítěte je nutné si uvědomit, že eskalace konfliktu ve formě hádky je pro dítě ničivá, a dále také pracovat s myšlenkou, že jediné s postojem absolutní neutrality si dítě může uchovat svoji celistvost. Rodič by tedy neměl dopustit, natožpak dítě vyzývat, aby se přiklonilo na něčí stranu. (BERGER, 1991 str. 22)

V teorii agresivního chování se upozorňuje, že jedním z nejagresivnějších způsobů chování není křik nebo výhrušná gesta, ale mlčení. Je-li mezi partnery atmosféra naplněná silnou agresivitou, dítě ji intenzivně vnímá, i když rodiče mlčí. A to i tehdy, nechápe-li její původ. Proto je vhodné i před touto latentní agresí děti chránit. (MATĚJČEK, 2002 str. 15)

Oproti tomu největší dar, který může rodič svému dítěti během rozvodového období věnovat je to, že se k partnerovi chová s úctou. V případě nevyhnutelných sporů je dobré dohodnout se s partnerem klidně, spory a konflikty řešit zásadně mezi sebou a v soukromí. Nepřítomnost negativismu mezi rodiči ochraňuje děti před projevy nepřátelství a nepodrývá autoritu druhého rodiče. Aby dítě profitovalo z péče obou rodičů, musí být konflikt mezi nimi nekompromisně potlačen. (TEYBER, 2007 stránky 78, 84) (MATOUŠEK, 2015 str. 36)

3.2 Dítě potřebuje oba rodiče

Jak výzkumná šetření, tak poradenská činnost prokazují, že v naprosté většině případů je zachování vztahu s oběma rodiči pro dítě velkou životní výhodou. Dopřeje-li rodič svému dítěti přiměřený kontakt s druhým partnerem, a zejména podaří-li se mu uchovat s ním dobré vztahy až do jeho dospělosti, poskytne dítěti lepší zázemí a větší jistoty z hlediska hledání sexuálních rolí, a podle Warshaka⁷ také lepší schopnost vytvářet intimní vztahy. Dalším benefitem uchování vztahů s oběma rodiči je vyšší sebeúcta dětí. (MATĚJČEK, 2002 str. 47; WARSHAK, 1995 str. 48)

Ačkoliv matky dětí chtějí děti chránit a mít jistotu, že je o ně správně pečováno (ve smyslu kontinuity její péče), je třeba zohlednit, že i otcové se snaží vybudovat kvalitní nezávislý vztah a uplatnit vlastní výchovný styl. Z principu předchozího rozdělení rodičovských rolí se to však může dít s nedostatkem předchozích zkušeností. Není pochyb o tom, že pokud se dítě nestýká s rodičem, kterého miluje a který mu nijak neublížil, může se to projevit vážnými důsledky, například může trpět pocitem zavržení a bezmoci. (SMITH, 2004 str. 131; EVERETT, 2000 str. 131)

Navíc otcové se po rozvodu zpravidla stávají daleko lepšími rodiči, ve smyslu pozornějšími a starostlivějšími, než byli kdy před tím. Před rozvodem považovaly matky často otce za nemožného rodiče, bez jakékoliv disciplíny, který není nikdy doma a nemá na děti nikdy čas. Najednou chtějí s dětmi trávit stejné množství času, chtějí se zúčastňovat všech dětských aktivit a odmítají matčin způsob výchovy, ačkoliv jim předtím vyhovoval. Tento běžný scénář vyvolává hněv a zlost, kterých se matky těžko zbavují. Jejich první pokusy o kontrolu jsou ve skutečnosti projevem této zloby a vzteku. (EVERETT, 2000 str. 131)

S ohledem na důležitost přítomnosti otce ve výchově je žádoucí vyhnout se tzv. mateřské obstrukci (*maternal gatekeeping*), kdy svými názory a vzorci chování matky zbytečně brání větší angažovanosti otce v péči o dítě. (MATOUŠEK, 2015 str. 40)

---

⁷ **Richard A. Warshak** (1949), americký psycholog, světová autorita v oblasti rozvodů a péče o děti, konzultant Bílého domu v oblasti rozvodového práva (WARSHAK, 2018)

Nejen že se otcové dokážou kompetentně postarat o své děti, ale čím víc se tak děje, tím větší prospěch z toho jejich děti mají. Vřelí, zaujatí a pečující otcové dávají dětem výhody v různých oblastech psychologického vývoje. Z různých výzkumů vyplývá, že otcové hrají velmi významnou roli při vývoji intelektu, při dosahování vzdělání a při utváření osobnosti. Další důležitou úlohu otce nalézáme při opuštění hnízda, tedy při přesunu dítěte z původní rodiny do vnějšího světa a v neposlední řadě jsou otcové důležitými garanty morálního vývoje dětí a sebeovládání. Existuje také prokázaná korelace mezi přítomností otce během vývoje dítěte a přijetí dítěte v sociálním prostředí jeho vrstevníků. (WARSHAK, 1995 stránky 33-44)

Proto apelem na otce je podle všech odborníků ve shodě: nerezignujte na výchovu svých dětí. Překleňte náročné období rozvodu, své výchovné možnosti reálně zhodnoťte a upravte svůj nový život tak, aby pro vaše děti byl dostatečný prostor. Důležitost biologického otce je dobře vidět na výsledcích studie, kdy v testu rodinných vztahů, konaném pět let po rozvodu, dávali děti v průměru stále více pozitivních voleb než jeho nástupci, i když nový matčin partner žil už v rodině třeba několik let. (MATĚJČEK, 2002 str. 57)

Rodič (matka i otec) by tedy měl v ideálním případě vytvořit prostředí a atmosféru, kde se dítě nemusí rozhodovat, na čí straně stojí. Neměl by na něj přenášet své pocity, zejména ne negativní pocity k partnerovi. Svě pocity je vhodné například prezentovat v duchu myšlenky „strašně se zlobím na tvého otce, ale to neznamená, že ses na něj máš zlobit i ty.“ (EVERETT, 2000 stránky 46,79)

3.3 Pozitivní obraz bývalého partnera

V porovnání s prvním doporučením týkajícím se potlačení rodičovského konfliktu, jde toto doporučení ještě dále. Je třeba v očích dítěte udržet pozitivní obraz bývalého partnera. Obnáší to striktní nepřítomnost negativních zmínek o druhém rodiči. Náročnost tohoto pokynu lze demonstrovat tím, jak mnoho prohřešků proti němu lze v běžné populaci nalézt. Téměř každé druhé dítě, které prošlo rozvodem rodičů, má vypěstovanou větší či menší hostilitu k jednomu z rodičů, většinou k otci.

Jestliže je však v mysli dítěte poškozován vztah ke klíčovému dospělému člověku, snižuje se vždy i pocit vlastní hodnoty dítěte. Pokud je dítě nuceno, aby se přiklonilo na

jednu stranu sporu, je tím na něj kladen požadavek ignorovat osobu, kterou před tím respektovalo. Dítě ví, že druhý rodič nejspíš bude vnímat jeho chování jako akt nepřátelství. Navíc se bojí, že toto nepřátelství může být opětováno. (MATOUŠEK, 2015 stránky 25,38) (STREITOVÁ, 2013 str. 104)

Variantou takovéhoho zátěžového chování je i jakákoliv negativní reakce rodiče či skryté potrestání, projeví-li dítě kladný vztah k druhému rodiči. Dítě, které doposud milovalo oba rodiče, dostává zmatené poselství, je uváděno do tzv. konfliktu loajality. (PALŇAVA, 1994 str. 49)

Proto rady odborníků ohledně komunikace s dítětem vztažené k druhému rodiči zní následovně:

Nikdy o partnerovi nehovořte pohrdavě. Vaše soudy ať jsou pozitivní a přinejhorším neutrální. Případné připomínky k chování druhého rodiče nebo jeho výchově řešte pouze s ním osobně a bez přítomnosti dětí. Nedopusťte, aby ho děti špehovaly nebo pomlouvaly. Narušilo by to loajalitu k druhému rodiči a zapříčinilo následné pocity viny. Také se střežte toho, aby vás děti manipulovaly a popouzely proti sobě navzájem. V určitém okamžiku se o to pokusí všechny děti. Chovejte se k dětem čestně a otevřeně, ale nezatěžujte více, než mohou unést. V praxi se moudrost projeví tím, že se zdržíte veškerých komentářů o tom, jak druhý rodič žije, jaké má stravovací návyky, jaké volí přátele a nové známosti. Případá-li vám to opravdu nezbytné, omezte svou kritiku na konstruktivně vyjádřenou a opodstatněnou, nezaměňujte ji však za každodenní útoky na ex-partnera. (EVERETT, 2000 str. 133; WARSHAK, 2003 str. 28)

V některých rozpadajících se rodinách dochází k situaci, kdy rodič uzavře s dítětem jakýsi pakt. Svěřuje se mu, radí se s ním o všem, udělá z něj spojence proti druhému rodiči. I toto chování je specifickou formou popouzení dítěte proti druhému rodiči. Dítě v této roli může cítit rozpolcenost. Být obhájcem či soudcem svého rodiče dítěti nepřísluší, navíc je zatěžováno něčím, na co ještě není zralé. Pokud rodič potřebuje poradu či podporu, je vhodné obrátit se na odborníky, ti pomohou vyznat se ve svých pocitech nestranně a lépe. (ŠPAŇHELOVÁ, 2010 str. 62)

V krajním případě, je-li rodič druhým ocerňován, kritizován a pomlouván či je-li dítě proti němu programováno a nikdo se tomu nepokusí zabránit, může být rodič dítětem zavržen. Syndrom zavrženého rodiče je závažným tématem a je důležité odlišit, zda

k odcizení dítěte skutečně došlo bezdůvodně a pod vlivem druhého rodiče. Pokud jeden z partnerů v očích dítěte svalí vinu za rozvod na druhého, nebo prezentuje situaci tak, že je druhý rodič opustil, lety láskyplné péče vytvořená náklonnost může zmizet téměř okamžitě.

Riziko se umocňuje, nemá-li nařčený rodič z jakéhokoliv důvodu možnost se s dítětem sejít nebo s ním jinak komunikovat. Je sice snazší obrátit dítě proti rodiči, který se o něj málo zajímal, ale ani doposud vřelý vztah ochranu proti zavržení nezaručí. Dostanete-li se rodič do této situace, neměl by jednat příliš agresivně a nekritizovat tvrdě své děti. Je namístě zahájit strategii vedoucí k obnově kontaktu s dítětem. Ve společných chvílích se doporučuje naplnit čas něčím příjemným a nekonfliktním, nediskutovat o problému. Rodič by měl reagovat na pocity dítěte a nebagatelizovat je. Obviňovat dítě, že papouškuje partnera a podobně, není vhodné. Je-li situace závažná, je vhodné se obrátit na odborníky obeznámené s touto tematikou. (WARSHAK, 2003 stránky 43-59)

3.4 Minimalizace změn

Stejně jako rodič potřebuje najít zpět stabilitu i dítě. Nová porozvodová situace přináší nezbytně změny a stabilizace dítěte je spojená se zvládnutím těchto změn. Z toho lze odvodit, že čím méně změn v nové situaci nastane a čím budou méně závažné, tím jednodušší bude pro dítě proces stabilizace.

Je žádoucí najít dítěti prvky stability v chaosu nového uspořádání světa, najít to, co zůstává stejné. Zachovat dítěti jeho běžný, rozvodem nepoznamenaný život v co největší míře, přátele, školu, zájmy. Vše nezměněné mu pomáhá se s novou situací vyrovnat. Na děti dobře působí i udržování mírně infantilních rodinných rituálů, mohou se týkat stolování, ukládání na lůžko, volného času či péče o mazlíčky. Také je vhodné otevřít před dítětem tematiku, že ačkoliv už rodiče nejsou manželi, nepřestali být milujícími rodiči. (NOVÁK, 2012 str. 59)

Do této kategorie spadá i uchování vztahů s prarodiči dítěte, či dalšími příbuznými ze strany partnera. Jejich význam je pro dítě v tomto období umocněný tím, že se mohou stát bodem stability, uchováním části původního života dítěte. Pro dítě samozřejmě zůstali babičkami, dědy, tetami a strýci, ale i bratřenci a sestřenicemi atd. Citelně by dítě

zasáhlo, kdyby je ztratilo. Upřímná a o otevřená komunikace s příbuznými dítěte umožní rodiči dát najevo, že stojí o to, aby příbuzní zůstali nadále součástí života dítěte. Udržení těchto vztahů prospívá všem, i když z počátku může chování protistrany působit rozpačitě či obezřetně. Z dlouhodobého hlediska je význam těchto vztahů pro dítě hodnotou.

U změn, kterých se vyvarovat nelze, je nutné projevit trpělivost. Dítě potřebuje čas, aby si na novou situaci zvyklo, aby ji zvládlo a přijalo za svou. Rodič by mu v tomto procesu měl být hlavní podporou, a to jak prakticky, tak emočně. Jednou z těchto nevyhnutelných změn je střídání domácností, ať už víkendové, či delší, spojené se střídavou péčí o dítě. Instrukce odborníka z praxe zní:

Pomozte dětem s praktickými záležitostmi. Pohybují-li se nyní mezi dvěma domácnostmi, rozdělte jejich věci, aby se v obou prostředích cítily co nejlépe. Střídání domácností je pro dítě zátěží, pokuste se ji maximálně odlehčit. Důležité je vyvarovat se emocionálních excesů kolem předávání dětí, včetně dramatického loučení. Projevujte trpělivost, porozumění a součinnost. (EVERETT, 2000 stránky 133, 139)

3.5 Komunikace s dítětem

Zkušenosti z praxe ukazují, že dítě bychom měli o všech neblahých událostech informovat včas. Ani rozvod není výjimkou. Je třeba s dětmi komunikovat, aby nebyly nuceny si interpretovat skutečnosti samy. Zapírat není vhodné, ani zbytečné odkládání situaci nezlepší. Rodič by měl dítěti přiměřeně k věku vysvětlit, co je rozvod a proč k němu došlo. Měl by to učinit co nejupřímněji a srozumitelně. Na otázky dítěte by se mělo odpovídat šetrně, nicméně pravdivě. Informací zpočátku nemusí být mnoho, ale musí být takové, abychom k nim mohli přidávat, a nemuseli je měnit. Důležité se jeví dopřát následně dítěti dostatek času, aby mohlo svůj smutek prožít. Je vhodné mu být na blízku, ale nevnucovat se mu, chce-li být samo. (MATĚJČEK, 1992 str. 94; TEYBER, 2007 str. 42)

Do komunikace s dítětem je dobře zavést i ochranné prvky. Rodič by měl s dítětem hovořit otevřeně a čestně, ale nezatěžovat ho více, než je schopno unést. Metrikou by v tomto směru mělo být vnímání rodiče, neboť zná dítě nejlépe. Rodič by měl zohlednit také pocity dítěte. Pocitům by měla být v tomto období přičítána větší váha,

než je obvyklá společenská norma. Mimo jiné děti potřebují vědět, že i když budou bydlet u jednoho z rodičů, budou moci druhého vidat co nejčastěji. Vhodné je připojit ujištění o tom, že si to tak přejí oba rodiče. (EVERETT, 2000 str. 133; TEYBER, 2007 str. 42; SMITH, 2004 str. 15)

Ke komunikaci vztažené k delšímu časovému horizontu lze doporučit ještě další pravidla. Rodič by dítě sice neměl nechat rozhodovat, nicméně by mu měl umožnit se aktivně podílet na hledání závěrů v záležitostech, které se ho týkají. Vše je samozřejmě míněno adekvátně věku. Za všech okolností je nutné vyvarovat se očerňování partnera. (SMITH, 2004 str. 15)

I přes uvedená fakta existují dvě okolnosti, kdy lze zásady pozitivní komunikace porušit. Prvním případem je moment, kdy se stanete cílem zlovolné a destruktivní kritiky, neboť mlčením se připravujete o možnost zabránit manipulaci dítěte proti vám. V tomto případě je nejlépe dohledat odborná doporučení, jak škody způsobené pomluvami neutralizovat. Druhým momentem je iracionální či nevyrovnané chování partnera, které vaše dítě nepřiměřeně zatěžuje. Jestliže dítě nedokáže takovou situaci samo rozklíčovat, způsobíte mu svým mlčením zbytečné trauma. (WARSHAK, 2003 stránky 26-31)

Zvláštní pozornost je mnoha autory věnována ujištění dítěte o jeho nevině. Při studiu pocitu viny byli odborníci konfrontováni s psychickým pravidlem, že dítě uvažuje tak, jako by bylo původcem událostí. Tento postoj je pro něj přijatelnější než tíseň z připuštěné bezmoci. Studie zabývající se dětmi nemocnými leukémií ukazují, že děti postižené touto chorobou téměř pravidelně považují za příčinu své nemoci a svého utrpení, že byly zlobivé nebo že měly ošklivé myšlenky. Nyní jsou za to potrestány. Sebeobviňováním si dítě připravuje únikovou cestu, je-li původcem katastrofy, bude-li hodné, vše se urovná.

Pocity viny zakoušené během rozvodu jsou tedy zjevně nebezpečné a zatěžující, i když výzkum Streitové naznačuje, že nejsou zcela časté. Tento nevědomý mechanismus je obtížné napravit. Je vhodné prohlašovat věty o nevině, opakovat dítěti, že nenese žádnou odpovědnost, že rozvod je záležitostí dospělých. (BERGER, 1991 stránky 34-38; STREITOVÁ, 2013 str. 104)

Komunikaci s dítětem spatřují všichni autoři jako důležitý prvek pro budování vazby s dítětem a věnují jí značnou pozornost. Je to jeden z dalších faktorů, který může rodič do značné míry ovlivnit a který má na nekonfliktní průchod rozvodovým obdobím nesporný vliv.

4. Budoucnost

4.1 Koncepční ustálení výchovy

Všichni sledovaní autoři se shodují na tom, že je pro proces vyrovnání se dítěte s rozvedem rozhodující, jak se rodiče budou chovat nadále, zejména jak kvalitní bude jejich péče a výchova, jak se dokážou jako rodiče zkoordinovat a jak se budou vyvíjet jejich vztahy s dítětem i mezi sebou. Spolu s potlačením konfliktu jsou kvalita rodičovství a výchovné kompetence nejdůležitějším faktorem dlouhodobé stabilizace dítěte po rozvodu.

„... *manželský svazek může skončit, ale zodpovědné rodičovství musí pokračovat.*“ (TEYBER, 2007 stránky 12, 24)

Děti se na novou situaci a uspořádání poměrů adaptují zpravidla lépe než rodiče. Přivyknou jak odlišným rodičovským přístupům, tak i škále výchovných metod, avšak proces adaptace bude vyžadovat čas. V počáteční fázi je nutné počítat s frustrací, děti budou zjišťovat hranice svého chování. Tyto pokusy jsou přechodné a jsou součástí vyrovnávání se s rozvedem. (EVERETT, 2000 stránky 133,134)

V souvislosti s minimalizací změn po rozvodu je nevhodnější udržet kontinuálně koncepci výchovy takovou, na jakou bylo dítě zvyklé z období před rozvedem. V optimálním případě by tato koncepce měla být udržována oběma rodiči a prováděna jejich kooperací. V případě, kdy se takto pojatý výchovný přístup prolíná s vřelými rodinnými vztahy, jsou pro dítě navozeny dobré podmínky pro jeho další vývoj.

Autoritativní rodičovství (*authoritative parenting*) je pojmem současné americké literatury. Jedná se o kombinaci přiměřeného uplatňování autority a dostatečné vřelosti. V českém prostředí by mohlo být pro pozitivnější konotaci užíváno spojení láskyplně usměrňující rodičovství. Tento koncept kvalitního rodičovského vztahu je nejlepším predikčním kritériem toho, jak dítě rozved zpracuje a jaký bude po rozvodu jeho psychický stav. (MATOUŠEK, 2015 str. 26)

Podle doporučení odborníků z praxe by výchova měla být zaměřená nabudování sebedůvěry, neboť ta otevírá dveře k plnějším, produktivnějším a šťastnějším životu.

Je možné ji posilovat mnoha způsoby, pochvalou, povzbuzováním, oceněním a dalšími. Pochvala i povzbuzení mají dvě funkce, informační (konstatování správnosti chování, postupů či výsledků) a motivační (pocit sebeuplatnění, úspěchu, chuť k pokračování v činnosti). Pochvala má být adekvátní a přijít bezprostředně po skončení činnosti. (BAKALÁŘ, 2006 str. 64)

I další informace je inspirací, jak cílit svoji výchovu. Je dokázáno, že děti se liší schopností se vyrovnávat se stresem. Děti s vysokou nezdolností mohou projít rozvodem relativně snadno, ačkoliv jsou vtahovány do neshod svých rodičů. Tato resilience byla předmětem studií, ve kterých vycházejí souhlasně vlastnosti tzv. velké pětky (Big Five)⁸, inteligence, svědomitost, extraverte (ve smyslu živost), přívětivost a citová stabilita. Tyto vlastnosti s vysokou pravděpodobností předpovídají svému nositeli dobré společenské uplatnění a relativně uspokojivou životní dráhu. Neexistuje přesný a spolehlivý pedagogický návod, jak k těmto vlastnostem děti vychovat, můžeme však mít tyto vlastnosti na zřeteli jako ideály.

„Cesta za těmito žádanými vlastnostmi je totiž svým způsobem individuální výchovatelské umělecké dílo, které s každým dítětem vždy znovu originálně začínáme a vždy znovu končíme.“ (MATĚJČEK, 2002 stránky 109-115; MATOUŠEK, 2015 str. 28)

Pozornost by rodiče měli věnovat také dalším vztahům v rodině, zejména vztahům mezi sourozenci. V první řadě je třeba potlačit agresivní sourozeneckou rivalitu, a naopak pěstovat soudružnost. Opět je vhodnou cestou udržet důslednou, ale přesto vlídnou výchovu a vnést do rodinných vztahů angažovanost a vřelost. (TEYBER, 2007 str. 22) (MATOUŠEK, 2015 str. 27)

Častou chybou, kterou se rodiče v dobré vůli dopouštějí je, že se věnují výhradně menším dětem, aby jim „vynahradili vše, oč přišly.“ Stává se, že je staršímu dítěti přiřčena role jakéhosi rodiče, nepatřičná role dospělého. Starší dítě pak nese zvláštní odpovědnost, má povinnosti a mělo by splňovat různá rodičovská očekávání, v nejhorším případě

---

⁸ **Big Five** je pětifaktorová struktura popisu osobnosti, zahrnující rozměry:

I. Extraverte-živost II. Přívětivost III. Svědomitost IV. Emocionální stabilita V. Intelekt, kde nejdiskutovanější faktor V. bývá nahrazován Neuroticismem (způsob prožívání neg. emocí) (HŘEBÍČKOVÁ, 2008)

nahrazuje partnera nebo přebírá jeho roli. Jde o závažný prohřešek, který dítěti může způsobit deprese a znesnadňuje porozvodovou adaptaci. (EVERETT, 2000 str. 140)

Jako častou chybu rodičů uvádí Matějček chování rozvedených matek, které mívají tendenci se nadměrně zaměřit na dítě a zahrnují ho přílišnou péčí a obětavostí. U otců k tomuto jevu dochází jen sporadicky. Je to chyba, která znemožňuje dětem navazovat uspokojivé citové vztahy v budoucnosti, milenecké a manželské. Častou chybou otců zase bývá zahrnout potomka dary. Hmotné přesycení nevynahradí dítěti nedostatek času. Splní-li se dítěti hned každé jeho přání, nemá už co chtít a co vyhlížet. Nemá se na co těšit, co si zasloužit. Přichází o vzácný zážitek radosti z naplněné touhy. Materiální bohatství je pak paradoxně příčinou psychického ochuzení. (MATĚJČEK, 2002 stránky 53, 120)

I v případě, že se rodiče stále ještě cítí jeden proti druhému, je dobře udržet jednotnou výchovu. Je žádoucí zachovat autoritu druhého rodiče, neporušovat zákazy, které zadal druhý rodič a respektovat dlouhodobá pravidla, na nichž je možné se shodnout. Dítě se v takových podmínkách cítí jistější. Nesouhlasí-li jeden z rodičů, neměl by přesto snižovat výchovný princip druhého, pouze komentovat, že u něj budou pravidla odlišná. Také je třeba počítat s různými reakcemi dítěte, které mohou vyvěrat ze zvýšené zranitelnosti v tomto období, přijímat je tolerantně a s pochopením a vzájemně se o nich s druhým rodičem informovat. (ŠPAŇHELOVÁ, 2010 str. 150)

4.2 Spolupráce rodičů po rozvodu

Základem dobrého porozvodového rodičovství je spolupráce na výchově potomka zbavená jakékoliv hostility k bývalému partnerovi. Součástí takové spolupráce je společná účast na praktických záležitostech spojených s péčí o dítě a udržení jednotného rodičovského postoje. Děti se v takto vytvořeném prostředí cítí bezpečněji a chovají se způsobilněji, i když jejich rodiče žijí v oddělených prostředích.

Takový přístup obnáší respekt k novému životu bývalého partnera, bez zásahů, kontroly a připomínek. I v případě, že bývalí manželé k sobě ztratili důvěru jako partneři, měli by si důvěřovat jako rodiče. Rady odborníků pro tuto oblast života zní:

Přijměte autonomii výchovy druhého rodiče, nezasahujte do ní, nekontrolujte ho. Nekritizujte, co s dětmi podniká. Vytvořte zdravou atmosféru, kde se vám lépe podaří stanovit a potažmo stabilizovat nové rodičovské role, a nastavit spolupráci ve smyslu kooperace, čímž vytvoříte stabilní prostředí pro dítě.

Poctivě vyjednávajte, uzavírejte dohody. Vyhýbejte se manipulativnímu jednání, ale také se vyhněte modelu sebeobětování. Postavíte-li se do pozice oběti a očekáváte, že partner to vycítí a nabídne výhodnější variantu, vystavujete se zejména riziku, že se nic takového nestane a vy budete zranění. Není-li dohoda možná, dělejte alespoň kroky správným směrem a přistupujte na kompromisy typu „jednou já, příště ty“. Citlivě zvažujte, kdy do dohod zapojovat dítě. Děti rodiče milují a chrání. Vybrat si jednoho z vás pro něj může být nemožné, chtějí být s oběma. Volí toho, kdo je na tom hůře, proto ho raději takovým situacím nevystavujte. (EVERETT, 2000 stránky 15, 134, 144; NOVOTNÁ, 2019 stránky 128, 158-160)

V nové situaci je také třeba nastavit ekonomickou spolupráci rodičů. Zde světoví i naši autoři kladou apel na otce, ať neustanou ekonomicky podporovat své děti. Jedním z rozhodujících faktorů, které ovlivňují dlouhodobou adaptaci dětí na rozvod, jsou totiž ekonomické podmínky, v nichž se děti po rozvodu ocitnou.

Během manželství většina párů více či méně přijme tradiční rozdělení rolí a žena investuje méně energie do kariérního či profesního růstu, protože věnuje velkou část času péče o rodinu, potomky a domácnost. Rozvod tuto genderovou nerovnost odhaluje, ženy přichází o podíl na životní úrovni svého bývalého manžela a nyní jsou v důsledku zodpovědnosti za děti omezeny v hledání nové pozice na pracovním trhu. Matky samoživitelky uvádějí finanční starosti na prvním místě mezi stresujícími faktory svého života, u otců samoživitelů tomu tak nebývá. (DUDKOVÁ, 2007 str. 11; WARSHAK, 1995 str. 88)

Matky jsou tudíž po rozpadu manželství často vystaveny tlaku způsobenému změnou finanční situace, což se nepříznivě promítá do dětské stability. Nedostatek prostředků je propojený také se zmenšeným množstvím příležitostí k rozvoji dítěte. Podpořit ekonomickou stabilitu matek je jeden z prvořadých úkolů otce. Někteří otcové preferují přímý a dobrovolný způsob ekonomické podpory svým dětem, kdy nad rámec státem určených povinných příspěvků věnují ještě i další finance, nad kterými mají větší

kontrolu, možnost rozhodovat o tom, jak budou vynaloženy. (TEYBER, 2007 str. 12; DUDKOVÁ, 2007 str. 24)

4.3 Komunikace rodičů po rozvodu

Naučit se spolu komunikovat oproštění od původních manželských problémů je jedním z obtížných, ale důležitých úkolů pro všechny rodiče po rozvodu. Proběhl-li rozvod dohodou jedná se o úkol snadnější než po rozvodu adverzivním⁹. Je třeba, aby spolu rodiče dokázali rozumně diskutovat do šesti měsíců, nikoliv do dvou let. Zdá-li se toto partnerům neuskutečnitelné, zejména z důvodu pocitů křivd a hněvu, je vhodné vyhledat odborníky. Možné je využít: síť poraden pro rodinu, manželství mezilidské vztahy, síť pedagogicko-psychologických poraden, klinické psychology – dětské, síť soukromých dětských psychologů, linku bezpečí dětí a mládeže (zdarma po ČR, telefon 116 111), dětská krizová centra nebo linku důvěry. (EVERETT, 2000 str. 136) (ŠPAŇHELOVÁ, 2010 str. 178)

Vhodným prostředkem při obtížné komunikaci je také mediace (z lat. zprostředkování), která nabízí bývalým partnerům možnost nestranným prostředníkem zjistit skutečné zájmy a potřeby obou zúčastněných stran a v případě průniku těchto zájmů vypracovat možnosti řešení. Mediace je použitelná pouze podmíněně, předpokládá totiž konsenzus konfliktních stran, a to zúčastnit se mediace. (RUDOLPH, 2010 str. 61)

Je-li to již možné, je třeba co nejrychleji nastavit nové mechanismy pro kontinuální zajištění péče o dítě a jeho výchovy. Předávat si nejdůležitější informace je třeba hned v rozjitřeném začátku období po rozchodu, a to jakýmkoliv způsobem, který je pro rodiče zvládnutelný a nejméně bolestivý. Vhodné jsou krátké a věcné informace bez přítomnosti nařizování a bez manipulací. Také zamlčování důležitých informací, jako například starosti v práci, nový přítel apod., mívají z dlouhodobého pohledu kontraproduktivní charakter. (EVERETT, 2000 str. 136) (ŠPAŇHELOVÁ, 2010 str. 164)

---

⁹ **Adverzivní rozvod** velice typický agresivní a útočný způsob rozvodu, kdy mezi sebou partneři navzájem soupeří (bitva o majetek, či potomky) bez jakékoliv snahy o kompromis. (KOVÁŘOVÁ, 2012)

Je vhodné se svým bývalým partnerem coby rodičem promluvit o rodičovské vizi. Je to moment, ve kterém by rodiče mohli nalézt shodu. Mluvit lze o tom, k jakým životním hodnotám chtějí rodiče své dítě vést a k jakým cílům by jejich výchova měla směřovat. Pro příklad může posloužit následující koncept: Chceme, aby se naše dítě o sebe dokázalo postarat, aby žilo svůj život podle vlastních představ a na vlastních nohou. Chceme ho vést ke kreativitě, vzdělanosti, respektu k sobě i k druhým, k odvaze a k ctížadostivosti, ke svobodě a nezávislosti, ale také k odpovědnosti a skromnosti. Chceme, aby žilo zdravým životním stylem, čestně a bezúhonně. Tento koncept pomůže udržet jednotnou výchovu, která je pro dítě důležitá, avšak po rozpadu manželství je v praxi těžko udržitelná. (NOVOTNÁ, 2019 stránky 158, 159)

Specifické instrukce odborníků pro komunikaci v porozvodovém období lze shrnout takto:

1. Komunikujte s matkou/otcem dítěte, oddělte striktně roli bývalého partnera od role rodiče. Jedná se o druhého rodiče vašich dětí. Uvědomte si, že jde o nejdůležitější či druhou nejdůležitější osobu v životě vašeho dítěte. Nyní je prioritou při komunikaci výchova dětí, nikoliv harmonický partnerský vztah. Partnerskou roli opomeňte, snadněji se pak oprostíte od emocí.
2. Mluvte věcně a stručně, ověřujte si, co protistrana myslí obraty, které používá. Hodně komplikací vyplývá z pouhých nedorozumění. Buďte konkrétní, vyžadujte totéž od protějšku. (Brzy spát, dobře, co v devět. Chvilí číst, ano, 20 min je v pořádku.)
3. Pozor na vztahovou složku komunikace. Pocity a emoce, které hovor vyvolává, mohou otevírat staré rány. Skryté bolesti a nevyříkané křivdy transformujte na radost z nových úspěchů dětí, které sice společně neprožíváte, ale potěší vás se o ně podělit. Jen málo lidí na světě může sdílet vaši radost z dítěte tak intenzivně, jako druhý rodič.

Při uzavírání dohod je důležité, aby byly domluveny v rodičovské roli. Dohody mají vycházet z vlastní vyřčené reflexe a zároveň z nápadů partnera. Emoce mají být přinejhorším neutrální, vše domluvené má být konkrétní a měřitelné. Je prozíravé zahrnout i varianty pro případné změny dohody. Na dohodách pak lze vlídně trvat, ale připravenost ke změnám podpoří kooperaci. Nejhuře komunikují ti partneři, kteří jsou

ztracení, zoufalí nebo nešťastní. Obě strany potřebují čas, v některých případech může pomoci zapojit humor a nadhled. (NOVOTNÁ, 2019 stránky 128–129)

4.4 Nová partnerství

Rodiče jsou po rozvodu v choulostivé situaci, mohou mít potřebu předčasného vyhledávání romantického vztahu. Často se v rané porozvodové fázi jedná pouze o způsob, jak vyplnit společenské vakuum. Čerstvě rozvedenému rodiči vzniká potřeba sociálního kontaktu, která je v tuto dobu intenzivní. Novými sexuálními zkušenostmi čerstvě rozvedení také testují svoji atraktivitu. Jde zpravidla o přechodné vztahy, které jsou pojátkem s novým světem svobodných. Je pochopitelné, že není žádoucí děti o těchto vztazích informovat.

Čas pro nový vážný vztah nastává až tehdy, když je rozvod emocionálně překonaný, necítí-li bývalí partneři k sobě ani lásku, ani nenávisť. Nepřejí druhému nic zlého, ale nijak zvlášť se nezajímají o jeho záležitosti, s kým se stýká, jaký vede život, kromě záležitostí spojených s dětmi. Emoce se pohybují mezi lhostejností a indiferencí a občas druhému pomohou. (EVERETT, 2000 stránky 140-145)

Také dítěti je nutné dopřát v tomto směru dostatek času. Rodiče mívají tendence nové soužití či sňatek urychlit, spěchat se však nedoporučuje. Jedná se o další změnu, se kterou se dítě bude muset vyrovnat. Není vhodné vytvářet tlak, aby jeho emoce spojené s novým partnerem byly orientovány pozitivně. Negativní emoce mají většinou jiný podtext, než že se mu nový partner nezamlouvá. Odrážejí strach z neznáma, úzkost z dalších změn, loajalitu k druhému rodiči. Nové partnerství, a ještě spíše manželství, znamená pro dítě konec nadějí, že se původní rodina opět stmelí. (MATĚJČEK, 2002 str. 57; EVERETT, 2000 str. 149)

Zajímáme-li se o činitele, které ovlivňují přijetí nového partnera dítětem, jsou jimi věk a pohlaví dítěte. Tyto faktory nemůžeme ovlivnit. Spokojenost matky (otce) v novém partnerském vztahu je hned druhou takovou okolností, a ta je ve vašich rukách. Další faktory jsou osobnost matky (otce), její (jeho) povaha a vztah k dětem, stejně jako osobnost nového partnera. Posledním faktorem je již diskutovaná doba od rozvodu, kdy dojde k příchodu nového partnera do rodiny. V některých případech také hraje roli, jak se ke svému nástupci staví biologický otec či matka. (MATĚJČEK, 2002 str. 57)

Výzkum provedený v britském prostředí poukázal na význam vazby dětí s novými partnery rodičů v kontextu spokojenosti celé nové rodiny. V případě souladu kvalitní vazby mezi dítětem a novým partnerem rodiče lze pozorovat souvislost se spokojeností celé rodiny. V případě neshody dítěte ve vztazích s nevlastními rodiči může dojít až k narušení nového partnerství, v nejzazším případě ke zhoršení vazby s vlastním rodičem. (LARDIER, 2017)

Často se také stává, že právě nový přítel nebo přítelkyně je příčinou rozvodu. Riziko, že dítě bude ve své citlivosti a zranění vnímat nového partner jako zradu rodiče, je značné. Aby na „provinilého“ rodiče nezanevřelo, je lepší ponechat mu čas, aby přijmul nový rozchod rodičů jako novou skutečnost, a teprve pak mu nového partnera představit. Délka období odvisí od povahy dítěte, temperamentových vlastnostech, stylu komunikace s rodiči, na věku dítěte a dalších faktorech, které rodič musí pečlivě uvážit. Je důležité, aby o okamžiku, kdy se tak rozhodnete učinit, byl obeznámen i druhý rodič a samozřejmě musí souhlasit i nový partner. Doporučuje se seznámení provést v neutrálním prostředí, Zoo, hřiště, restaurace, nikoliv domácnost, kde dítě žije. (ŠPAŇHELOVÁ, 2010 str. 154)

Protilehlým pohledem na problematiku vstupu nového partnera do života dítěte je strach druhého rodiče, že by jej (ji) cizí osoba, tedy nový partner, mohla nahradit v jeho rodičovské roli. Podle odborníků z praxe v očích dětí jsou rodiče, kteří je milují, jsou pozorní a dodržují své sliby, naprosto nenahraditelní. Děti tuto obavu rodičů nechápou a jsou zaskočeny, když se dozvědí, že se rodič vůbec touto myšlenkou zabýval. Nic na tom nemůže změnit ani fakt, že nového partnera vnímají pozitivně.

Pro závěr teoretické části práce jsem zvolila slova, která by mohla být mottem této práce: „*Snažně vás prosíme, věřte: jestliže jste dobrým rodičem – milujícím, pozorným a dodržujete vše, co dětem slíbíte – v očích dětí jste naprosto nenahraditelný. Rodiče nejsou součástky, které se dají jednoduše vyměnit.*“ (EVERETT, 2000 str. 132)

5. Metodika

5.1 Výzkumný problém a formulace výzkumných otázek

Na základě teoretického studia problematiky v souladu s cílem práce jsem stanovila **výzkumný problém: Souvislost mezi chováním rodičů během rozvodu a prožitky dětí a jejich vyrovnávání se se situací.**

Cílem empirické části práce je pak tuto souvislost ověřit a blíže specifikovat.

Z výzkumného problému v kombinaci s poznatky z teoretické části této práce vyzvaly následující výzkumné otázky:

Hlavní výzkumná otázka

Jaký vliv má chování rodičů během rozvodu na prožitky dětí a jejich následky v budoucnosti dle jejich subjektivního vnímání?

Vedlejší výzkumné otázky

Stanovila jsem takové vedlejší výzkumné otázky, které mohou syntézou odpovědí přispět k objasnění hlavní výzkumné otázky.

VO č. 1

Jaký vliv má stabilita/nestabilita rodičů na dítě, na jeho subjektivní prožívání rozvodu, jeho emoce a pocity jeho vlastní stability?

(Add 2.3 Rodič – Vlastní stabilita)

VO č. 2

Jaký vliv má intenzita rodičovské vazby na dítě a na uchování a průběh vztahů s rodiči dítěte do budoucna?

(Add 2.4 Rodič – Posílení vazby s dítětem)

VO č. 3

Jaký má na děti vliv přítomnost/absence otevřených konfliktů případně dlouhotrvajícího rodičovského konfliktu?

(Add 3.1 Dítě – Potlačení konfliktu)

VO č. 4

Jaký vliv má komunikace a uchování/narušení pozitivního obrazu bývalého partnera na děti, jejich prožitky a budoucí názory?

(Add 3.3 Dítě – Pozitivní obraz bývalého partnera, 3.5 Dítě – Komunikace s dítětem)

VO č. 5

Jaký vliv má uchování/změna ekonomického zázemí na respondenty?

(Add 3.4 Dítě – Minimalizace změn)

VO č. 6

Jaký vliv má porozvodová komunikace a kooperace rodičů při výchově na jejich děti?

(Add 4.1 Budoucnost – Konceptní ustálení výchovy, 4.2 Budoucnost – Spolupráce rodičů po rozvodu, 4.3 Komunikace rodičů po rozvodu)

VO č. 7

Jaký vliv na dítě má kvalita vztahu dítěte s novým partnerem matky/otce?

(Add 4.4 Budoucnost – Nová partnerství)

Všechny vedlejší výzkumné otázky jsou vztaženy k chování rodičů během rozvodu a v porozvodovém procesu, i když to není výslovně uvedeno.

5.2 Výzkumný vzorek

Jako vzorek jsem volila mladé lidi ve věku 20–23 let. Tuto věkovou kategorii jsem volila proto, že toto období života ještě není názorově ovlivněné jejich vlastními zkušenostmi, jejich životní postoje jsou z velké míry reflexí názorů jejich rodičů a jejich dětských zážitků. Vliv chování rodičů na děti promítnutý do jejich názorů v rané dospělosti by se v průběhu jejich života mohl rozmělnit dalšími životními zážitky.

Děti z rozvedených manželství, které jsou problematické, bývají předmětem výzkumu častěji. Děti dobře prospívající, úspěšné ve studiu, obklopené přáteli a potažmo prvními partnery, jsou méně obvyklou kategorií vzorku. Pro účely práce bylo žádoucí nalézt druhý vzorek mladých respondentů. Požádala jsem své známé profesorky na

prestižních pražských středních školách o kontakt na jejich bývalé studenty, kteří prošli rozvodem rodičů. Jednalo se o dvě prestižní pražská gymnázia, Malostranské gymnázium a Gymnázium Christiana Dopplera (matematické), dále soukromou Anglo-německou obchodní akademii. Dále se vzorek respondentů nabalil metodou sněhové koule o bývalou studentku Taneční konzervatoře a bývalého studenta SPŠ stavební Josefa Gočára, která je pojmem v odborném školství. Účastníci výzkumu jsou nyní kromě jednoho respondenta studenty různých vysokých škol. Přehledný seznam respondentů s údaji o jejich věku a studovaných školách je uvedený v příloze. (Tabulka č. 3 Vzorek respondentů)

Předpokládala jsem, že děti, které pocházejí z relativně dobře situovaných pražských rodin s důrazem na vzdělání, budou předpokladem pro zvýšený nález příkladného sofistikovaného chování rodičů během rozvodu.

Nedostatkem vzorku je jeho nízká reprezentativnost. Vzhledem k tomu, že jsem volila kvalitativní druh výzkumu, nesnižuje omezená reprezentativnost validitu výzkumu. Četnost nálezů není předmětem zkoumání, výzkum pracuje se šíří odpovědí a jejich autentičností.

S respondenty jsem se krátce seznámila v průběhu telefonického hovoru před setkáním, dva rozhovory proběhly z důvodu nemoci a z důvodu zahraničního pobytu online. Můj vztah s respondenty je neosobní.

5.3 Použité metody

V této práci jsem použila následující metody:

Při studiu teoretických podkladů a jsem pracovala metodou komparace odborné literatury.

Ve výzkumné části práce jsem zvolila strategii kvalitativního šetření formou individuálních polostrukturovaných rozhovorů s respondenty. Potom jsem získaná data zpracovala podrobnou analýzou a odpovědi respondentů jsem systematizovala podle předem daných výzkumných otázek.

Odůvodnění volby přístupu

Pro výzkum jsem zvolila kvalitativní (fenomenální) přístup k problému, metodu získávání dat pak hloubkové polostrukturované rozhovory z následujícího důvodu.

„Cílem hloubkového a polostrukturovaného rozhovoru je získat detailní a komplexní informace o studovaném jevu (kvalitativní přístup), zatímco ...“ (ŠVAŘÍČEK, 2007 str. 14)

Specifikum této práce spočívá v tom, že nestuduje dopady rozvodu jako takové, nýbrž si klade za cíl postihnout souvislost mezi chováním rodičů během rozvodu a způsobem, jak děti rozvod zvládají. Tento výzkumný problém je velmi otevřený, je tedy vhodnou volbou problematiku vyšetřovat otevřenějším způsobem.

Výzkum tedy probíhal formou polostrukturovaných rozhovorů s mladými lidmi, kteří prožili rozvod rodičů. Základní presumcí dotazů bylo nepředjímat odpovědi, naopak neočekávané odpovědi měly být hlavním přínosem výzkumu, originalita a autentičnost respondentů jsou pro účely výzkumu žádoucí. V ideálním případě by výsledky tohoto kvalitativního šetření mohly ve své variabilitě otevřít možnosti budoucího kvantitativního šetření.

Sekundárním důvodem volby metody pak bylo, že v dosavadních studiích s tematikou dopadů rozvodu na děti, převyšoval kvantitativní přístup. Tyto práce však nahlížely na problematiku dopadů rozvodu na děti z jiného úhlu pohledu. Po uzavření výsledků této práce se otevře na výzkumném poli prostor pro studium problematiky vlivu rodičovského chování na dopady rozvodu na dítě také v kvantitativním směru.

5.4 Konstrukce rozhovorů

Při přípravě konstrukce polostrukturovaných rozhovorů jsem musela pracovat s faktem, že není možné provést rozhovor tak, abych cílila pouze na otázky relevantní pro výzkum. Bylo nutné doptat se na celkový rámec rozvodu, nechat respondenty vyprávět průběh rozvodu z jejich úhlu pohledu. Až v určitých okamžicích bylo možné sledovat fakta, která jsou pro výzkum relevantní. V těchto sekvencích jsem pak vkládala opatrně dotazy na možné souvislosti spjaté s fokusem výzkumu.

Kromě úvodních všeobecných informací jsem tedy soustředila hovor na dva druhy dotazovaných témat. První skupina dotazů zjišťovala, do jaké míry se chování rodičů respondentů během inkriminovaného období udrželo či odchylovalo od doporučených opatření. Jedná se zejména o dotazy, které by reflektovaly existenci otevřených konfliktů

v přítomnosti dětí, což by bylo v zásadním rozporu se všemi doporučeními. Za další významné informace jsem považovala množství a kvalitu změn v porozvodovém životě dětí, množství času tráveného s rodiči před rozvodem i po rozvodu, další z dotazů byly také směřovány na přiměřenou komunikaci, uchování pozitivního obrazu druhého rodiče, koncepční výchovu, porozvodovou komunikaci a kooperaci rodičů, zachování standardů rodiny a poslední dotazovací téma zjišťovalo skutečnosti spojené s novým uspořádáním vztahů v alternativních rodinách.

Druhá skupina dotazů se snažila vyšetřit, jaký vliv mělo toto rozvodové chování rodičů účastníků výzkumu na jejich děti, zejména na jejich pocity, názory a na jejich budoucí prožitky či skutečnosti. Hodnotné se z pohledu relevance pro tento výzkum jeví zvláště odpovědi, ve kterých respondenti dokázali najít souvislost s tím, jak jim chování rodičů umožnilo či naopak znesnadnilo způsob, jak se s rozvodem vypořádat. Obě skupiny dotazů byly během rozhovoru promíseny a kladeny tak, aby v dotazovaných vyvolaly svým sledem přirozený popis událostí vyprávěný v chronologickém a zároveň v logickém sledu.

Kostra rozhovorů je uvedena v příloze (Příloha č. 1)

5.5 Sběr dat, průběh rozhovorů

Výzkum byl realizovaný v květnu a červnu 2022. Rozhovory probíhaly v soukromí s ohledem na intimní charakter tématu, ve dvou případech proběhly vzhledem k okolnostem on-line. V počátku rozhovoru byli informanti požádáni o souhlas s nahráváním rozhovoru a ujištění o anonymitě výzkumu. Byli seznámeni také s účelem výzkumu a s tematikou práce, vyvarovala jsem se však vyzrazení podrobností souvisejících s konkrétními výzkumnými otázkami, abych nepředpojila jejich odpovědi a nesnížila tím validitu práce.

Udržovala jsem tok hovoru dle předem dané kostry, podněcovala jsem informanty k rozhovoru, aby rozhovor pojali jako vyprávění svých vzpomínek prokládané úvahami o možných souvislostech s jejich následným životem. Další otázky, které se spontánně vyjevily pro výzkum jako přínosné, jsem vždy rozvinula. Respondenti také doplňovali odpovědi dle uvážení. Směr hovoru jsem korigovala pouze tehdy, odchýlil-li se dotazovaný výrazně od tématu.

Dotazovaní odpovídali ochotně a podle mého úsudku otevřeně. Časový rámeček rozhovorů nebyl předem dán, jako kritérium délky hovoru jsem přijala vyčerpání obsahu dotazovací osnovy, což odpovídalo 35-55 minutám. V tomto duchu jsem s respondenty i vedla úvodní jednání, aby neměli pocit časového tlaku. Z počátku hovory doprovázela nervozita, která postupně opadala. Rozhovory probíhaly v překvapivě klidném a veselém duchu, často zněl smích, což je v kontrastu s intenzitou jitrného tématu. Nejhodnotnější části výpovědí přicházely často v závěru hovoru, když byla nastolena větší důvěra a uvolněnost.

Záznam rozhovorů je součástí práce a je přiložen v podobě flash disku se záznamy ve formátu MP3. Příklad přepisu jednoho rozhovoru (respondentka Klaudie) je uveden v příloze (Příloha č. 2).

6. Výsledky výzkumu

Odpověď na hlavní výzkumnou otázku je pojata jako syntéza podtémat korelujících s odpověďmi na vedlejší výzkumné otázky. Proto nejprve uvádím odpovědi na vedlejší výzkumné otázky, poté teprve shrnutím závěrů docházím k odpovědi na otázku hlavní.

Odpovědi výzkumných otázek vždy vycházejí ze subjektivních názorů respondentů, a to včetně popisu chování jejich rodičů a včetně udávaného vlivu tohoto chování na respondenty.

6.1 VO č. 1

Jaký vliv má stabilita/nestabilita rodičů na dítě, na jeho subjektivní prožívání rozvodu, jeho emoce a pocity jeho vlastní stability?

(Add 2.3 Rodič – Vlastní stabilita)

Prvořadým fokusem této VO bylo vysledovat v kazuistikách souvislost stability rezidenčního rodiče se stabilitou dítěte. Stabilita rezidenčního rodiče se projevila jako nosné téma téměř všech rozhovorů provedených v rámci tohoto výzkumu.

V případech, kdy stabilita rezidenčního rodiče trvala, respondenti z ní shodně čerpali vlastní klid a jejich vyrovnávání se s rozvodovými konflikty probíhalo hladce.

„...ono opravdu velkou roli hrálo to, jak k tomu přistupovala ta mamka. A tím, že vlastně mamka byla vždycky klidná a brala to... nepřenášela ty negativní emoce na mě, tak já jsem to taky tak nějak nepocítovala nebo nepamatuji si to tak.“ (Klaudie)

Objevily se případy, kdy stabilita rodičů natolik udržela svoji obvyklou úroveň, že dotazovaní existenci období nutného pro překlenutí rozvodu dokonce negují.

„To asi jsem se s ničím nějak nevyrovnávala, všechno bylo v pohodě. Pro mě se v podstatě nic nezměnilo, nebo nevnímala jsem to tak.“

Vypovídá Zuzana.

Děti si stabilního chování rodičů v těchto případech obzvlášť považují. Podobná tematika se opakuje v případech Viktora i Klaudie.

Nejzřetelněji lze souvislost mezi porozvodovou stabilitou rezidenčního rodiče a stabilitou dítěte spatřit v kazuistikách Andrei a Tomáše, protože zde byla stabilita rodiče rozvodem narušena. Oba respondenti shodně určili okamžik zpětného nabytí stability rezidenčního rodiče jakožto bod zvratu, kdy dokázali rozvod zpracovat i oni sami.

„Maminka byla nešťastná, tak já jsem taky byla nešťastná“ ... „Maminka zpracovala, tak já jsem taky mohla pustit.“ (Andrea)

Znovunabytí ztracené rovnováhy rodiče se tedy potvrdila jako předpoklad vyrovnání se s rozvodem pro dítě, a období, které je k tomuto procesu zapotřebí souvisí také s časem potřebným k překlenutí rozvodu dítětem.

Stabilita nerezidenčního rodiče se také ukazuje být spolufaktorem pro udržení a další vývoj vztahů mezi ním a dítětem. V kazuistikách Klaudie a Andrei se celková stabilita otců promítla do upevnění vazby s dítětem, která byla rozvodem silně narušena. Dočasně došlo v obou případech v důsledku stresu z rozvodu k narušení vyrovnaného chování jejich otců, spolu s dalšími faktory pak také k ochlazení vztahů s dcerami.

„... vlastně s námi moc nemluvil, když na nás zrovna nekřičel.“

Charakterizuje ztrátu otcovy stability Andrea, i když v kontextu celého příběhu lze jeho chování hodnotit jako vyrovnané.

Po stabilizaci jejich otců v novém prostředí otcové zaujali nové porozvodové strategie chování a došlo k revitalizaci vazeb s dětmi. Jako důsledku obnovení této vazby se vztah s dítětem udržel až do dospělosti.

Téma stability rodiče se projevilo jako klíčové právě v takových případech rozvodů, které se nejvíce vymykaly normě, a to pro další vývoj celkové rodinné situace. V kazuistice Tomáše, kdy původní rezidenční rodič (otec) projevil silně nestabilní chování, a nerezidenční rodič (matka) se naopak po dvouletém výpadku rodičovské schopnosti dokázal nově stabilizovat, došlo k přesunu vazby. Po čtyřech letech v péči otce dokonce došlo k úniku dítěte k matce a následně k přesunu péče o dítě do rukou matky. Až poté nastalo skutečné vyrovnání se dítěte s rozvodem.

„... už se přes to dostala (matka) a viděl jsem, že když to dokážu já, tak budu taky v pohodě.“ (Tomáš)

V případě Becki nestabilní a nevyrovnané chování matky mělo na dceru silně negativní vliv, podle mínění respondentky v souvislosti s ním trpěla úzkostnými a depresivními stavy s nutností léčby farmaceutiky. Když se za ekonomické pomoci otce osamostatnila, aby nemusela projevy matčiny stability snášet, její problémy vybledly.

V obou případech došlo vlivem nestability rezidenčního rodiče úniku dítěte do vhodnějšího prostředí, jakmile to situace umožnila. Oba respondenti spojují nestabilitu původních rezidenčních rodičů s ochlazením vazby k nim na minimum. V obou případech je však sporné, jestli se jednalo o vliv rozvodu a nestability vzniklé rozvodem, nebo spíše o vliv celoživotní osobnostní nestability jednoho z jejich rodičů.

Respondentkou Klaudíí byl uveden jako vliv stability rodičů během rozvodu, že „*umí být vyvážená a nehroutit se v krizových situacích*“, vztaženo nejen k rozvodu, ale obecně ke náročným situacím. Tato tematika se objevila i v dalších případech, hovoří o ní také Viktor a Andrea. Stabilní chování rodičů během rozvodu lze tedy vnímat jako výchovný příklad pro jejich děti, jeho pozitivním důsledkem je, že děti se samy mohou naučit přistupovat k životním strastem klidněji a bez dramatických výkyvů. **Stabilitu rodiče lze tedy vnímat jako vhodný příklad rodičovského chování s dopadem na celoživotní schopnost překlenování náročných situací.**

Shrnutí odpovědi na otázku:

VO č. 1

Jaký vliv má stabilita/nestabilita rodiče na dítě, na jeho subjektivní prožívání rozvodu, jeho emoce a pocity jeho vlastní stability?

Výzkum ukázal, že stabilita rezidenčního rodiče se projevuje jako nosné téma vypořádávání se dítěte s rozvodem. V případě dočasné ztráty této stability v důsledku rozvodu se projevilo znovunabytí ztracené rovnováhy rodiče jako předpoklad vyrovnání se s rozvodem pro dítě. Období, které k tomuto procesu bylo zapotřebí pro rodiče souviselo také s časem potřebným k překlenutí rozvodu dítětem.

Vlivem nestability rezidenčního rodiče naopak dochází k významnému ochlazení vazby dítěte s rodičem. Výzkum ukázal, že v extrémním případě může být důsledkem této nestability k úniku dítěte do vhodnějšího prostředí, jakmile to situace umožní.

Stabilita nerезidenčního rodiče se ukazuje být spolufaktorem pro udržení a další vývoj vztahů s dítětem, a to až do dospělosti. Dále výzkum vyjevil, že dočasná nestabilita nerezidenčního rodiče může mít vliv na dočasné ochlazení vazby, v případě znovunabytí rovnováhy rodiče může při uchování dalších faktorů dojít k její revitalizaci. V extrémním případě může vazba natolik zpevnit, že ovlivní procesy v rodině. V extrémních případech může dojít k nové volbě rezidenčního rodiče, či k procesu přehodnocení významnosti vztahů s oběma rodiči, je-li dosavadní rezidenční rodič současně nestabilní. V obou těchto pozorovaných případech došlo ke konečnému překlenutí rozvodu dítětem až po takovém zlomu.

Stabilita rodičů během rozvodu se dále ukázala jako vhodný výchovný příklad a jako její výchovný důsledek respondenti opakovaně konstatovali lepší schopnost překlenování náročných situací.

6.2 VO č. 2

Jaký vliv má intenzita rodičovské vazby na dítě a na uchování a průběh vztahů s rodiči do budoucna?

(Add 2.4 Rodič – Posílení vazby s dítětem)

Při studiu tematiky rodičovské vazby v rozhovorech s respondenty bylo zřejmé, že se jedná o další klíčový faktor pro průchod dítěte skrze rozvodové a porozvodové komplikace. Z analýzy rozhovorů vyplývá, že jistota dětí, že jsou milovány, má nenahraditelný význam v jejich životě a ten se v náročném období rozvodu ještě zvýraznil.

„Myslím si, že tím, jak oba rodiče byli opravdu skvělí, a dávali mi tu lásku po celý život, tak si myslím, že mě vychovali hezky.“

Hodnotí přítomnost rodičovské lásky Zuzana.

V Tabulce č. 4 (v příloze) lze pozorovat, že intenzita rodičovské vazby je aspekt rodičovského chování, který byl v souladu s doporučeními odborníků přítomen ve všech pozorovaných případech. Žádné z pozorovaných dětí nebylo konfrontováno s odmítnutím nebo selháním matky a nepochybovalo o její podpoře, kromě dvouleté indispozice matky Tomáše (kterou respondent vidí jako pochopitelnou, zejména v kontextu s dramatickým průběhem rozvodu a následně vážnou autonehodou).

Zvláštním případem je příběh Becki, kde vazba sice existovala velice silná, ale její toxické dopady spojené s nestabilitou matky dceru poškozovaly. V této souvislosti lze vidět Becki jako jedinou respondentku výzkumu významněji zatíženou dopady rozvodového a porozvodového dění, případně jako zatíženou dopady péče a výchovy nestabilní matky jakožto jediného rodiče.

Protože se jedná o kvalitativní výzkum, nelze výsledek výzkumu vnímat kvantitativně. Lze však pozorovat šest individuálních kazuistik, kde kvalitní vztah matky a dítěte provází dětská vyrovnanost. V případě respondentů výzkumu se jejich stabilita projevila relativně klidným průchodem rozvodovým obdobím, absencí výkyvů chování i školních výsledků a nepřítomností problémů se socializací v kolektivu. Žádné z dětí neprožilo obvyklé excesy předpokládané v porozvodovém období. Tuto souvislost mezi vřelostí vazby a jejich zvládnutím rozvodu respondenti sami potvrzují.

Na základě uvedených souvislostí lze konstatovat, že **intenzivní a vřelá vazba k rezidenčnímu rodiči má významný pozitivní vliv na proces vyrovnávání se s rozvodem. Pozitivně souvisí se stabilitou dítěte, s nepřítomností výkyvů chování, výkyvů školních výsledků a se socializací v kolektivu.**

Na stabilitu dětí z uvedených kazuistik ukazují také jejich plány do budoucna sledované na prahu dospělosti. Jako indicii zvládnutého rozvodu lze přijmout prospekt osobních plánů respondentů do budoucna. Všichni respondenti shodně popisovali svoje pozitivní postoje k partnerství, nenarušenou důvěru v manželství a všichni do svých plánů zahrnovali i rodičovství.

Jako vliv intenzivního vztahu s matkou (rezidenční rodič) vyhodnocuje následně Andrea:

„Až jednou budu mít vlastní děti, že jim taky chci dávat najevo, že o ně stojím a že je za každou cenu podpořím.“

V podobném duchu vypovídala Klaudie a Zuzana, s mírnou odchylkou se tematika objevila i v případě Martina.

Vliv intenzivní vazby na děti se tedy podle jejich subjektivního pocitu promítl do jejich pozitivního postoje k rodičovství, kde stejně intenzivní vazbou chtějí respondenti podpořit při výchově také své děti.

Z výzkumu tedy vyplynulo, že **intenzivní a vřelá vazba k rezidenčnímu rodiči (matce), měl pozitivní vliv na plány respondentů do budoucna, a to jak zachování**

důvěry k manželství, tak na názory rodičovské, kde by respondenti rádi vytvořili stejně vřelé a podpůrné vztahy ke svým dětem, jako jejich matky.

Poslední studovanou indicií, podle které lze usuzovat na vyrovnání se respondentů s rozvedenými rodiči, je subjektivní celkový pocit spokojenosti respondentů. Všichni respondenti v počátku rozhovoru měli při stručném popisu své životní situace nakonec zhodnotit, jak se v této pozici cítí. Všichni shodně uvedli spokojenost. K tématu se jich několik vrátilo i během dalšího rozhovoru, Zuzana pak popisuje jako důsledek skvělého vztahu s rodiči svůj stav takto:

„Někdo mě to nezranilo, ta situace, že by mi někdo ublížil třeba, tak se vůbec necejtím. Myslím si, že dopad to vlastně nemělo žádný, že jsem jako v pohodě. ... I vlastně celkově jsem šťastná...“

Tímto výzkumem nastínil, že **intenzivní a vřelá vazba k rezidenčnímu rodiči má pozitivní vliv na subjektivní pocit štěstí dítěte.**

Výzkum však odhalil opakující se negativní vliv přespříliš intenzivní rodičovské vazby v případě matek a dcer, kdy matky žily významnou část života s dcerami samy. V případě Klaudie si matka od rozvodu již nevyhledala partnera, v případě Zuzany se tak stalo až v dceřiných patnácti letech, deset let po rozvodu. Obě dívky negativně shledávaly matčino pouto přílišným, obě vnímaly matčinu nelibost při svém osamostatnění. Klaudie popisuje situaci takto:

„Jsem i cítila trošku provinění vůči mámě, že vlastně jí nechávám samotnou v domě. A kdyby si našla nějakého toho přítele, tak bych to provinění neměla.“

Zuzana popisuje pocit slovy:

„Vím, že mamka tady ten pocit má asi doteď, že jí utíkám.“

Výzkum odhalil negativní vliv nepřiměřené vazby rezidentního rodiče (matky), která vznikla dlouhodobým soužitím s dcerou bez přítomnosti partnera. Tato přehnaná upoutanost matky na dceru měla negativní vliv na dítě při osamostatnění a vstupu do života.

V případech svých respondentů výzkum potvrdil, že **intenzita rodičovské vazby s nerезidenčním rodičem úzce souvisí s uchováním vztahu s dítětem do budoucna.** Tato souvislost je však zajímavá tím, že intenzitu vazby je možno rodičovským chováním

ovlivnit. V případě mých respondentů se podařilo u čtyřech z osmi případů (Andrea – otec, Klaudie – otec, Becki – otec, Tomáš – matka) vzkřísit ochladlé či téměř vyhaslé vazby na takovou úroveň, kterou děti zpětně hodnotí jako velice pěknou, dokonce se děti v rané dospělosti se svými rodiči stýkají se stejnou četností jako s druhým rodičem a čerpají z tohoto vztahu podporu a stabilitu.

Ve výpovědích účastníků výzkumu se opakoval motiv, kdy si respondenti zpětně na chování otce jako nerezidenčního rodiče vážily toho, že s nimi udržoval vztah i po rozvodu. Stál o společně strávený čas, nadále je podporoval, rodičovsky i finančně, podílel se v mezích možností na jejich výchově.

Ke ztrátě vazby s otcem došlo v případě Martina, jehož otec zájem o vztah se synem nejevil a žádným způsobem se v tomto směru neangažoval. Atypickým případem je ztráta vazby s otcem v případě Tomáše, kdy otec děti ztratil, když se po pěti letech od rozvodu rozhodly změnit rezidenčního rodiče a žít s matkou. V ostatních případech byly vazby s oběma rodiči souměrné, případně lehce nesouměrné v důsledku rozdělení rodičovských rolí, které přetrvávalo z předrozvodového období. Vazby s rodiči nebyly u ostatních respondentů výzkumu (5/7) během života ztraceny a jsou i v dospělosti dětmi i rodiči udržovány. Četností setkání jsou tyto vztahy srovnatelné s běžným standardem a děti je subjektivně vnímají jako komfortní.

Z toho lze usuzovat, že v případě zájmu rodiče o dítě není existence vazby ohrožena, doprovodí-li rodič své chování stabilitou, kvalitně stráveným časem s dítětem, rodičovskou a finanční podporou a přijetím účasti na výchově.

Existence takto nabyté vazby s dítětem má pozitivní vliv na udržení vztahu s dítětem do dospělosti.

Jestliže se vazba s oběma rodiči udržela, respondenti výzkumu si jí považovali. Jako další přínos uchování vztahu s oběma rodiči se ve výpovědích respondentů objevuje motiv, že měli možnost sledovat dva odlišné životní modely, které jim oba byly přínosem. Klaudie ohodnotila vliv toho, že jí nevymizel ze života ani jeden z rodičů, následovně:

„Mám víc pohledů na svět, chápu, že každý člověk funguje jinak a není pravda jenom na jedné straně.“

Dále se v odpovědích respondentů objevovalo opakovaně téma, kdy udržení vztahu s otcem mělo vliv na jejich racionálnější vnímání situace, na volbu profese.

“...že studuju VŠE, že nechci být jenom rozlitaná a umělkyně...”

Vidí jako důsledek udržení vazby s otcem Klaudie.

V kazuistice Viktora se zase objevil prvek, kdy respondent oceňuje podporu otce při vstupu do profesního života a snaží se postihnout podstatu otcova přístupu:

„Ne že: Teď budeš pracovat pro mě. Ale: Teď budeš pracovat se mnou a já ti pomůžu vybudovat něco, co já už nezvládnou.“

Výzkum tedy jako vliv uchování existence vazby k otci odkryl racionálnější volbu kariery.

Výzkum intenzity vazby s vlastním rodičem poukazuje na další souvislost. V případě, že existoval silná vazba s vlastním rodičem, děti striktně odmítaly náhradu tohoto rodiče novým partnerem druhého rodiče. Zuzanky poznámka k otcově nové přítelkyni, která se pokoušela zaujmout pozici náhradní matky:

„Ale já jsem měla svoji maminku doma.“

V případě, že došlo ke ztrátě vazby rodiče a dítěte, děti vděčně náhradního rodiče přijaly. Dokonce se v obou takových případech chlapci vyjádřili v tom směru, že si považují chování matky, která si dokázala najít nového kvalitního partnera, lepšího, než byla její původní volba. **Výzkum tedy upozornil, že v případě existence vazby rodiče s dítětem odmítaly děti nahradit vazbu s rodičem vazbou s novým partnerem druhého rodiče. V případě neexistence takové vazby respondenti navázali s novým partnerem rodiče kvalitní a pevné vztahy.**

Dále výzkum přinesl neotřelý pohled na intenzitu vazby mezi dětmi a nevlastními rodiči, kdy výzkum napovídá, že i v tomto případě jde o důležitý prvek dětského vývoje, který může zásadním způsobem dětem ulehčit vyrovnání se s rozvodem. Oba chlapci s příběhem ztráty původního otce hodnotili jako finální stabilizační prvek porozvodového dění, když se v jejich životě objevili náhradní otcové a zaujali v rodině chybějící roli. (více VO č. 7) **Výzkum také ukazuje, že je možné i tuto vazbu budovat obdobnými způsoby, které jsou doporučovány (nejen, ale zejména) nerezidenčním biologickým rodičům.**

Shrnutí odpovědi na otázku:

VO č. 2

Jaký vliv má intenzita rodičovské vazby na dítě a na uchování a průběh vztahů s rodiči dítěte do budoucna?

Intenzivní a vřelá vazba k rezidenčnímu rodiči má významný pozitivní vliv na proces vyrovnávání se s rozvodem dítěte. Pozitivně souvisí také se stabilitou dítěte, s nepřítomností výkyvů chování, výkyvů školních výsledků a se socializací v kolektivu.

Popisovaná vazba k rezidenčnímu rodiči, (až na počáteční období v případě Tomáše jím byla vždy matka), měla také pozitivní vliv na plány respondentů do budoucna, a to jak zachování důvěry k manželství, tak na názory rodičovské, kde by respondenti rádi vytvořili stejně vřelé a podpůrné vztahy ke svým dětem, jako jejich matky. V neposlední řadě výzkum poukázal na existenci souvislosti této vazby se subjektivním pocitem spokojenosti respondentů.

Výzkum také odkryl negativní vliv nepřiměřené vazby rezidentního rodiče (matky), která vznikla dlouhodobým soužitím s dcerou bez přítomnosti partnera. Tato přehnaná upoutanost matky na dceru měla negativní vliv na dítě při osamostatnění a vstupu do života.

Kvalita vazby s nerezidenčním rodičem podle výpovědí respondentů úzce souvisí s uchováním vztahu s dítětem do budoucna. V případě zájmu rodiče o dítě není existence vazby ohrožena, doprovodí-li rodič své chování stabilitou, kvalitně stráveným časem s dítětem, rodičovskou a finanční podporou a přijetím účasti na výchově.

Existence takto nabyté vazby s dítětem pozitivně souvisí s udržení vztahu s dítětem do dospělosti, což dětem přináší benefit ve formě objektivnějšího pohledu na svět. Vliv uchování existence vazby k otci odkryl také souvislost s racionálnější volbou kariéry a snadnějším vstupem do profesního života.

Dále výzkum upozornil na následující souvislost. V případě existence vazby rodiče s dítětem odmítaly děti nahradit vazbu s rodičem vazbou s novým partnerem druhého rodiče. V případě neexistence takové vazby respondenti navázali s novým partnerem druhého rodiče kvalitní a pevné vztahy. Výzkum také ukazuje, že je možné

vazbu s náhradním rodičem budovat obdobnými způsoby, které jsou doporučovány nerezidenčním biologickým rodičům.

6.3 VO č. 3

Jak souvisí přítomnost/absence otevřených konfliktů případně dlouhotrvajícího rodičovského konfliktu s vyrovnáváním se s rozvodem?

(Add 3.1 Dítě – Potlačení konfliktu)

Vliv nepřítomnosti konfliktů je hůře pozorovatelný než vliv konfliktů jako takových. Tato problematika doprovázela celý výzkum. V případech, kdy rodiče měli příkladné chování, respondenti hůře hledali vlivy a souvislosti, neboť neexistence dopadů je vlastně žádoucím stavem. Průběh dalšího života respondentů bez dopadů se jeví „normální“ a vyvstane až v kontrastu s tím, jak vypadají dopady jevu negativního (zde existence konfliktů). Odpověď na tuto VO tedy zahájím druhým typem respondentů.

Jedná se o kazuistiku chlapce s přítomností denních prudkých hádek s občasnými zásahy policie (Tomáš), dívky se zážitkem gradujících četných hádek bez přítomnosti násilí (Andrea) a dívky s průběhem rozvodu bez otevřených konfliktů, avšak s rok trvající dlouhodobou napjatou atmosférou (Klaudie).

V závažnějším případě Tomáše, kdy konflikty rodičů doprovázelo nejspíše i násilí a byla k nim přivolávána policie, hodnotí chlapec toto období jako vysoce náročné, obzvláště z emočního hlediska. Přesto překvapivě dopad prožitků na svůj život bagatelizuje, a spatřuje ho pouze v tom, že nemá rád hádky a má neodbytnou tendenci urgentně řešit všechny konflikty tak, aby nedocházelo k jejich kumulaci a gradaci. Dále má vyhraněný názor, že násilí k ženám je nepřipustné. Žádný z těchto dopadů nelze klasifikovat jako negativní.

V případě Klaudie můžeme konstatovat, že vliv nepříjemné atmosféry, dusna před rozvodem, může být pro děti také závažným stresujícím faktorem. Popsaná atmosféra měla vliv na chování dívky, a to na separaci v rámci rodiny, kdy odmítala trávit čas společně s rodiči a izolovala se ve svém pokoji. Po odstěhování otce došlo k úlevě a toto chování opustila. Udává i časté bolesti břicha, které bylo nutné řešit lékařsky. I tento

problém odezněl po změně rodinné atmosféry v důsledku odstěhování otce. Lze tedy usuzovat, že psychosomatické obtíže mohou být způsobeny i pouhou nepříjemnou atmosférou bez přítomnosti otevřených konfliktů.

U všech respondentů, kteří byli svědky konfliktu mezi rodiči, můžeme pozorovat přítomnost negativních emocí, nejčastěji úzkostné emoce. Všichni tři také shodně vypovídají o pocitu úlevy spojené s rozvodem. Silná úleva zrcadlí zátěž, kterou na respondenty předcházející období kladlo.

Co se týká vlivu prožitku konfliktu na další život respondentů, všichni tři ho bagatelizují až negují. Ve jejich výpovědích je také přítomno v různých variantách podobné téma, kdy děti dojdou v závěru rozhovoru k názoru, že je lepší variantou se rozvést než pokračovat v nepovedeném manželství. **Jako vliv prožitého konfliktu mezi rodiči spatřovali respondenti vlastní poznání, že je lépe nefunkční a konfliktní manželství ukončit než se v něm za každou cenu pokoušet pokračovat.**

Všichni respondenti postižení prožitkem konfliktu mezi rodiči hovoří o ochlazení vztahu k otci. Přirozeně zaujali polohu, kdy stranili matce, která měla v tom období ve všech třech kazuistikách silnější vztah s dítětem z principu přirozeného rozdělení rodičovských rolí. Následně v soucitné reakci na matčinu bolest ochladla jejich vazba k otci. Sami respondenti ochlazení vazby s otcem vnímají jako přímý vliv konfliktu. Výzkum tedy prokázal **vliv existence konfliktu na ochlazení vazby mezi otcem a dítětem**. K revitalizaci těchto vazeb se vyjadřují v odpovědi na VO č. 2.

V opačném případě, při nepřítomnosti negativního jevu (nepřítomnosti otevřených konfliktů či jen při drobných a nečetných hádkách), se respondenti k tomuto tématu těžko vyjadřovali. Po dotazu, jaký na ně mělo pěkné chování jejich rodičů vliv, odpovídali „nevím“, často také „nic mě nenapadá“. Nejvýstižněji tento paradox reflektuje odpověď Viktora:

„On na nás fakt jako moc žádný vliv neměl (rozvod), nebo jako nevím ...Kdyby na sebe řvali, tak dokážu asi jako vyprávět víc, jde mi rozumět? Prostě, prostě, já to nedokážu úplně posoudit, ono to bylo klidný.“

V tomto smyslu je možné potvrdit výzkumem, že **vliv konfliktů mezi rodiči (otevřených i neotevřených) během rozvodu na děti je závažný, zejména na jejich prožitky a úzkostné emoce spjaté s obdobím rozvodu. Vliv klidného průběhu rozvodu bez konfliktů pak výzkum potvrdil jako faktor, který prožívání dětí**

nekomplikuje, neohrožuje vazbu s nerezidenčními rodiči a usnadňuje jim průchod náročným obdobím.

Shrnutí odpovědi na otázku:

VO č. 3

Jak souvisí přítomnost/absence otevřených konfliktů případně dlouhotrvajícího rodičovského konfliktu s vyrovnáváním se s rozvodem?

Vliv konfliktů mezi rodiči (otevřených i neotevřených) během rozvodu na děti je závažný, zejména na jejich úzkostné emoce spjaté s obdobím rozvodu. Existence konfliktů také negativně ovlivnila vazby dětí s otcem. Jako vliv prožitého konfliktu mezi rodiči spatřují respondenti také vlastní poznání, že je lépe nefunkční a konfliktní manželství ukončit než v něm pokračovat.

Klidný průběhu rozvodu bez přítomnosti otevřených nebo vleklých konfliktů pak výzkum potvrdil jako faktor, který prožívání dětí nekomplikuje a usnadňuje jim průchod náročným obdobím.

6.4 VO č. 4

Jaký vliv má způsob komunikace s dítětem a uchování/narušení pozitivního obrazu bývalého partnera na děti, na jejich prožitky a budoucí názory?

(Add 3.3 Dítě – Pozitivní obraz bývalého partnera)

Tato VO se zaměřuje na komunikaci směrem od rodiče k dítěti a je ji třeba oddělit od komunikace mezi rodiči samotnými, kterou zpracovává VO č. 6.

Komunikace se potvrdila jako další významný prvek, který určuje kvalitu vztahů mezi rodiči a dětmi, dává dítěti pocit sounáležitosti s rodičem a umožňuje mu lépe se zorientovat v nových situacích, jakou porozvodové období dožadista je.

Ve výpovědích Klaudie, Becki, Viktora a Zuzany se rozkryla tematika, kdy respondenti komunikaci připisují význam a udávají jí jako něco, čeho si na rodičích cení. Je tedy vidět, že **děti vnímají komunikaci jako důležitou a její upřímnost u rodičů**

oceňují. Výzkum našel v odpovědích respondentů **souvislost mezi komunikací a vřelými vztahy rodičů a dětí.** V případě Beckii dívka odpověděla na otázku, čeho si nejvíce cení na svém otci:

„Když jsme spolu o samotě, občas se v něm rozsvítí takový milý chytrý člověk a v těch chvílích je schopný se mnou mluvit o věcech, které jsou pro mě důležité. A tady to přesně zažívám i s tou mámou.“

Negativní konotace chování Beckiiny matky v ostatních ohledech dávají právě v tomto kontrastu vyniknout faktu, jak je komunikace pro děti cenná.

Srovnáním případu Klaudie a Andrei získáváme podobný námět s mírnými odchylkami, kdy se otcové rozhodli téma rozvodu před dcerami neotvírat, aby je ušetřili dalšího stresu. V dospělosti dětí pak v obou případech došlo k „vyřikání si“ celé situace a tím se objasnila některá dosud neznámá fakta a došlo k vyjasnění vztahů s otci. Klaudie se k chování k otci s odstupem vrací s úsměvem a lehkostí. Ani Andrea nekritizuje, že s ní otec na téma rozvodu omezil komunikaci, pouze hodnotí jako chybu otce, že měl zřetelněji a dříve vyslovit zájem zúčastnit se její výchovy, který deklaroval až zpětně, při klíčovém rozhovoru v jejích devatenácti letech.

V kazuistice Martina dokonce respondent s jistým vděkem oceňuje na chování matky, že téma rozvodu neotevírala, neboť mu připadá, že by na problematiku nebyl zralý (4 roky).

Vyzdvižení ochranného aspektu v rodičovské komunikaci vyzdvihuje ve svých výpovědích i Viktor.

Výzkum tedy ukázal, že **respondenti zpětně oceňují, když rodiče s nimi komunikovali přiměřeně věku a zahrnovali do své komunikace prvky ochrany dítěte.**

Na kazuistice Becki, které rodiče od jejího narození do 10 let věku tajili rozvod a situaci zastírali prací otce v zahraničí, je zase jasně vidět, jak vážné strasti může dítěti způsobit zatajování a nepravdivost informací. Becki prožila dětství s pocitem neuchopitelného pocitu, že v jejím životě je něco důležitého v nepořádku. Po „odtajnění“ rozvodu rodičů teprve situaci zpětně pochopila a měla prostor se s ní vypořádat.

Zde výzkum prokázal škodlivý vliv utajování a zastírání pravdy v komunikaci rodičů s dětmi.

Tato VO se soustředila také na téma uchování pozitivního obrazu partnera. Udržet tento trend nakonec nebylo oproti očekávání z teoretické přípravy pro rodiče po rozvodu tak obtížné. K narušení obrazu došlo pouze ve dvou případech. Bylo to v případě Tomáše, kde se jednalo o typickou okolnost rozvodu, a v případě Andrei, kdy matka v důsledku porozvodového žalu nezvládla o otci nemluvit jinak než špatně. V obou případech děti nesly jednání rodičů nelibě a v závěrečných otázkách rozhovoru ho hodnotili jako něco, čeho by se byl býval měl rodič vyvarovat. Výzkum tedy prokázal **negativní vliv narušování obrazu druhého rodiče na prožitky a emoce dětí**.

Tomáš ve svých výpovědích neguje, že by vzájemné očerňování jeho rodičů pokazilo jeho mínění o nich, svůj obraz v tu dobu opíral pouze o chování každého rodiče ke své osobě, případně k sestře.

Důsledkem nevhodného hanění otce v případě Andrei naopak bylo, že se jí oslabil vazba s otcem. Ztráta úcty se projevila výbuchem, na který Andrea vzpomíná s nepříjemnými pocity. Až když matka rozvod zpracovala natolik, že od očerňování otce ustoupila, mohla Andrea začít vztah k otci nově budovat. Toto chování Andrea i přes pěknou vazbu k matce zpětně hodnotí jako nejvíce negativní prvek v jejím porozvodovém chování.

„To, jak mluvila ošklivě o tom tátovi, myslím si, že to nebylo třeba.“

Výzkum tedy ukázal, že možným, nikoliv jistým důsledkem narušení obrazu partnera, je narušení vztahu k haněnému rodiči.

Oba dotazovaní také nacházeli jasnou souvislost mezi časovým zvratem, když rodič své chování upravil (v Tomášově případě se jednalo o přesun k matce, která mezitím rozvod překonala a o otci i rozvodu přestala úplně mluvit). Mohli si také oddechnout a rozvod nechat za sebou. Je tedy možné spatřit také **souvislost mezi obdobími, kdy rodič překlene období rozvodové nestability a přestane negativně komunikovat s dítětem ohledně druhého rodiče, čímž umožní dítěti se s rozvodem konečně vyrovnat a celkově toto téma uzavřít jakožto zpracované.**

Podle srovnání kazuistik Klaudie a Andrei by se dalo zase usuzovat, že možným vlivem narušení pozitivního obrazu partnera je prodloužení období vyrovnávání se s rozvodem. V příbězích lze vidět jistou paralelu, obě dívky byly v období rozvodu desetileté, v obou případech se matky zachovaly stabilně, projevíli smysl pro realitu, po rozvodu začaly po deseti letech pracovat.

Chování matek se lišilo zejména v přístupu k zachování pozitivního obrazu partnera. Klaudiina matka plně udržela pozitivní obraz partnera a Andreina matka, která s rozvedem ostře nesouhlasila, to nedokázala a nevyvarovala se intenzivního očerňování bývalého manžela. Klaudie uvádí dobu překlenutí rozvodu jako asi tříměsíční, kdy období popisuje jako „nic hrozného“, spíše ve smyslu přivyknutí si na novou situaci. Andrea období vyrovnávání se s rozvedem spatřuje po váhání jako roční, doplňuje ho upřesněním, že k němu mohlo dojít až tehdy, když matka rozvod sama zpracovala a přestala o otci ošklivě mluvit. Rozdíl v těchto dvou kazuistikách **poukazuje na možnou souvztažnost mezi narušováním pozitivního obrazu partnera a prodloužením období, kdy dítě rozvod zpracuje.**

V opačném případě, kdy pozitivní obraz bývalých partnerů zůstal zachován, respondenti opakovaně bez vyzvání ve svých odpovědích oceňovali, jak si váží toho, že se rodiče vzájemně neočerňovali (Klaudie, Andrea – otec, Zuzana, Viktor).

„Musím říct teda, že jsem ráda za to, že se rodiče fakt nikdy navzájem neočerňovali.“

Říká Klaudie bez podnětu, během hovoru na jiné téma.

Pozitivní vliv uchování pozitivního obrazu druhého rodiče na prožitky dětí byl výzkumem také potvrzen.

Shrnutí odpovědi na otázku:

VO č. 4

Jaký vliv má způsob komunikace s dítětem a uchování/narušení pozitivního obrazu bývalého partnera na děti, na jejich prožitky a budoucí názory?

Výzkum potvrdil, že děti vnímají komunikaci jako důležitou součást rodičovského chování a její upřímnost u rodičů oceňují. Poukázal také na souvislost mezi komunikací a vřelými vztahy rodičů a dětí. Respondenti také zpětně oceňují, když s nimi rodiče v období rozvodu komunikovali přiměřeně věku a zahrnovali do své komunikace prvek ochrany dítěte.

Dále výzkum prokázal škodlivý vliv utajování a zastírání pravdy v komunikaci rodičů s dětmi.

Potvrdil se také negativní vliv narušování obrazu druhého rodiče na prožitky a emoce dětí. Možným, nikoliv jistým důsledkem narušení obrazu partnera, může být narušení vztahu k haněnému rodiči.

Výzkum dále naznačil možnou souvztažnost mezi narušováním pozitivního obrazu partnera a prodloužením období, kdy dítě rozvod zpracuje. Respondenti dokonce udávali jasnou souvislost mezi zvratem, kdy rodič přestane hanit druhého rodiče a okamžikem, kdy i oni jako děti mohli s konečnou platností přejít přes rozvodové období.

Pozitivní vliv uchování pozitivního obrazu druhého rodiče na prožitky dětí byl výpověďmi respondentů také potvrzen.

6.5 VO č. 5

Jaký vliv má uchování/změna ekonomického zázemí na respondenty?

(Add 3.4 Dítě – Minimalizace změn)

Respondenti výzkumu neprožili ve většině případů žádné ekonomické tísně a nedostatky (6/7), ekonomické změny v období po rozvodu negují. Ve čtyřech kazuistikách otcové významně podporovali své děti i po rozvodu, a to nad rámec svých legislativně daných povinností. V těchto případech si děti postojů otců velice cení, nacházejí souvislost s ekonomickým komfortem a kvalitou svého dětství.

„Tak si myslím, že se jim to povedlo, že mě to v současné době nijak zvlášť jako nepostihlo, že jsem měla takový přirozený to dětství, to vyrůstání.“

Takto zní hodnocení vlivu ekonomického zázemí na své dětství ve výpovědi Klaudie.

Zároveň tuto podporu považují respondenti za jeden z faktorů, který pomohl udržovat silnou intenzitu vazby k těmto otcům, případně po ochlazení této vazby podpořil její porozvodovou revitalizaci.

Jako dopad tohoto chování podporujících otců lze shledat volbu profesního směru, kdy Klaudie a Zuzana z původní profese baletky ustoupily, a studují obě ekonomii. Obecně vliv otců na volbu kariéry je u mých respondentů zřetelný, vyskytuje se opakovaně, a to i u obou otců náhradních.

Pozitivní vliv uchování ekonomického zázemí na respondenty byl tedy výzkumem doložen. Ukázala se také souvislost mezi ekonomickou podporou otců a racionálnější profesní volbou dětí.

Jediným respondentem, kterého změna negativně zasáhla, byla Andrea. Období vyhodnocuje jako stresující a matčina bezmoc ji vylekala. Je však natolik pozitivní osobností, že jako kladný dopad porozvodové ekonomické bezmoci vyhodnocuje fakt, že přijala rozhodnutí, že nepřipustí ve svém životě svoji finanční závislost. Dodnes jí toto rozhodnutí dodává intenzivní motivaci ke studiu VŠE. Také je rozhodnuta skloubit profesní kariéru s osobní, aby se nevzdala své nezávislosti. Na mateřství se však těší.

Výzkum tedy prokázal negativní vliv změněné ekonomické situace na prožívání porozvodového období dětí. Jako možný vliv zhoršení ekonomického zázemí dětí se objevilo rozhodnutí o ekonomické soběstačnosti dítěte a zvýšení motivace ke studiu.

Dále z výpovědi vyplynulo, že děti předškolního věku uváděly své vzpomínky jako zkreslené a význam ekonomické situace byl v jejich pojetí mlhavý (Martin) ve srovnání s dětmi desetiletými a staršími, které už dokázali existenční úzkost pochopit (Andrea, Viktor). Je tedy možné, že **s dočasnou ekonomickou rozkolísaností se vyrovnávají hůře starší děti než děti mladší.**

Shrnutí odpovědi na otázku:

VO č. 5

Jaký vliv má uchování/změna ekonomického zázemí na respondenty?

Výzkumem byl doložen pozitivní vliv uchování ekonomického zázemí na prožitky a kvalitu života dětí. Ukázala se také souvislost mezi ekonomickou podporou otců a racionálnější profesní volbou dětí.

Výzkum prokázal také negativní vliv zhoršené ekonomické situace na prožívání porozvodového období dětí, poukázal na to, že s dočasnou ekonomickou rozkolísaností se vyrovnávají hůře starší děti než děti mladší. Jako možný vliv zhoršení ekonomického zázemí dětí se objevilo rozhodnutí o ekonomické soběstačnosti dítěte a zvýšení motivace ke studiu.

6.6 VO č. 6

Jaký vliv má porozvodová kooperace rodičů a koncepce výchovy na jejich děti?

(Add 3.4 Dítě – Komunikace s dítětem, 4.1 Budoucnost – Koncepční ustálení výchovy, 4.2 Budoucnost – Spolupráce rodičů)

Sledujeme-li kooperaci mezi rodiči, blahodárný vliv příkladné spolupráce rodičů zbavené jakékoliv hostility nalezneme v kazuistikách Viktora a Zuzany. Respondenti jsou oba vyrovnaní, klidní, úspěšní a motivovaní. Jejich subjektivně vnímaným a během rozhovoru vícekrát opakovaným názorem je, že na ně rozvod neměl žádný dopad. Spolupráci rodičů si uvědomují a velice ji oceňují. Zuzana na dotaz, čeho si nejvíce váží na chování matky, vypověděla.

„Tak to bylo určitě to, jak se zachovalo po tom rozvodu, že nedala nic znát a nechala vlastně tu rodinu jako fungovat dál.“

Stejným způsobem si oba respondenti považují i chování otců, oceňují, že nepřerušili po rozvodu v žádném ohledu svoji péči. Viktor prožil rozvod rodičů v patnácti letech, Zuzana v pěti, rozdíl věku tedy nesehrál roli.

I Klauzie tvrdí, že ve výchově rodičů, která byla oboustranně spíše benevolentní, panovala souhra. Podle jejího názoru to na ní mělo „parádní“ vliv.

Podle výpovědí respondentů lze tedy prohlásit, že **porozvodová kooperace rodičů při výchově má na děti pozitivní vliv a minimalizuje dopady rozvodu na děti, a to i ve vyšším věku dětí.**

Pro výzkum je také zajímavá souvislost vztahu mezi schopností rodičů komunikovat a schopností nebo možná vůlí kooperovat při výchově. Podle výpovědí některých respondentů se zdá vztah téměř paralelní (Tomáš – absolutní neschopnost komunikace znemožňuje kooperaci při výchově, Zuzana – výborná komunikace umožnila výbornou kooperaci). Podle některých se však může jevit, že spolupráce je snadnější než komunikace. Například z výpovědi Viktora vyplývá, že rodiče příkladně kooperovali, avšak byli schopni jen komunikace skrze telefonní hovory a zprávy, a to komunikace účelné a spojené s praktickými záležitostmi týkající se dětí. Osobní kontakt zřejmě shledávali nepříjemným, protože přímým kontaktům se vyhýbali. Podle Klauzie, kdy rodiče komunikovali, ale otec se od výchovy distancoval, zase vidíme že i obráceně

varianta je možná. Podle Andrei výpovědi zase rodiče byli svou neschopností komunikace limitováni při možné formě spolupráce při výchově. Tento **vztah mezi schopností rodičů komunikovat a vůlí kooperovat při výchově je tedy podle výpovědí respondentů velice variabilní a individuální a nelze jednoznačně usuzovat na souvislost těchto dvou jevů.**

O významu výchovy při utváření osobnosti hovoří tvrzení Viktora:

„Musím říct, že oba dva rodiče jsou neuvěřitelný parťáci do života a dali mi díky tomu i směr a možnost být to, kdo jsem teď já a já jsem rád za to, kdo teď jsem.“

Výzkum zde naznačil, že výchova je významný faktor pro utváření osobnosti dítěte.

Tentýž názor se objevuje i ve vyprávění o výchově Martina a Tomáše, tedy i **v případě, že výchova byla realizována v linii vlastního a nevlastního rodiče společně.**

Podle celkového dojmu z výpovědí respondentů je zřetelné, že jakmile rodiče udržovali zřetelný diskurs ve výchově, děti ho přijaly a ztotožnily se s ním. Klaudiiny rodiče byli benevolentnější, Zuzančiny rodiče přísnější, Martinova rodina vštěpovala dětem sebekázeň atd. Rodiny zaujaly různé koncepce. Ve spojitosti s tím, že jsem nezaznamenala během výzkumu žádné výkyvy kázně či prospěchu respondentů, žádné poruchy sociálního zařazení, je třeba konstatovat, že různé formy koncepce nekladou pozitivnímu vývoji dítěte překážky, důležitá je právě koncepčnost této výchovy. Dalším z výsledků výzkumu tedy je, že **koncepční výchova uplatňovaná kontinuálně v rozvodovém a následně porozvodovém období měla na děti pozitivní vliv, redukovala výkyvy kázně či prospěchu a poruchy sociálního zařazení.**

Jestliže studujeme význam koncepční porozvodové výchovy na respondenty, je vhodné zmínit i kazuistiky, kde došlo k ztrátě vztahu dítěte s biologickým rodičem a nahradil ho nový otec partnerky. V kazuistikách Martina i Tomáše je zřetelné, jak koncepční výchova stabilizovala oba chlapce, jak jim dopřála klid pro uzrání jejich osobnosti, ačkoliv nebyla realizována výhradně rodiči vlastními. Při zpětném hodnocení oba chlapci výchovu vysoce oceňují, ačkoliv připouštějí, že jim přinesla i těžké okamžiky.

Výchovu chápou respondenti výzkumu jako význačný prvek pro svoji stabilizaci z dlouhodobého pohledu porozvodového dění, a to i v případě výchovy realizované vlastním a nevlastním rodičem.

Význam koncepční porozvodové výchovy se tedy prokázal jako pozitivní a důležitý prvek stabilizace dětí i v případě, kdy biologického rodiče nahradil rodič náhradní.

Shrnutí odpovědi na otázku:

VO č. 6

Jaký vliv má porozvodová kooperace rodičů a koncepce výchovy na jejich děti?

Výzkum ukázal, že porozvodová kooperace rodičů při výchově má na děti pozitivní vliv a minimalizuje dopady rozvodu na děti, a to i ve vyšším věku dětí. Vztah mezi schopností rodičů komunikovat a vůlí kooperovat při výchově je podle výpovědí respondentů velice variabilní a individuální a nelze jednoznačně usuzovat na souvislost těchto dvou jevů.

Výzkum dále naznačil, že výchova je významný faktor pro utváření osobnosti dítěte, a to i v případě, že výchova byla realizována v linii vlastního a nevlastního rodiče společně. Koncepční výchova uplatňovaná kontinuálně v rozvodovém a následně porozvodovém období měla na děti pozitivní vliv, redukovala výkyvy kázně či prospěchu a poruchy sociálního zařazení.

Význam koncepční porozvodové výchovy se prokázal jako pozitivní a důležitý prvek stabilizace dětí i v případě, kdy biologického rodiče nahradil rodič náhradní.

6.7 VO č. 7

Jaký vliv na dítě má kvalita vztahu dítěte s novým partnerem matky/otce?

(Add 4.4 Budoucnost – Nová partnerství)

Odpovědi, které výzkum poskytl o vazbách mezi dětmi a nevlastními rodiči, rozkryl jak případy vynikajícího vlivu kvalitních vztahů (2 kazuistiky), tak případy toxického vlivu negativních vztahů (2 kazuistiky). V ostatních případech se jednalo o

vztahy s malým významem pro respondenty, při nichž vznikaly pouze minimální vazby, nebo si žádné nové partnery rodiče respondentů nenašli.

V kazuistikách Tomáše a Martina se objevil podobný model, kdy oba hoši definitivně ztratili kontakt s biologickým rodičem. Pozici druhého rodiče zaujmul náhradní rodič. Oba respondenti si chování náhradních otců vysoce cení a přikládají mu velký osobní význam. V jejich příbězích je tematika nových vztahů s náhradními otci klíčovým tématem rozhovoru spojeným s úlevou a stabilizací porozvodového dění. Oba také hodnotí dopad kvality vztahu jako zásadní na svůj život, na přijetí dospělých hodnot a návyků, které s nevyslovenou pýchou propojují se svým úspěchem (Martin ve studiu a ve sportovním způsobu života a Tomáš ve své profesní profilaci) a svými životními hodnotami. Dokonce totožně vyzdvihují v chování svých matek to, že si dokázali najít lepší partnery než v původním případě. Z analýzy jejich výpovědí tedy vyplynulo, že **kvalitní vztah dítěte s novým partnerem rodiče příznivě ovlivňuje jeho vývoj a dospívání a má pozitivní vliv na vývoj jeho osobnosti.**

Pro výzkum je také zajímavé, jak náhradní otcové v kazuistikách Martina a Tomáše vybuodovali vazby s dětmi. V obou případech lze nalézt totožný model, kdy náhradní otec díky stejným mechanismům (kvalitně trávený volný čas, přenos charakterových hodnot, vhodná koncepce výchovy), jakými se podařilo obnovit vztahy s dětmi biologickým otcům, získal intenzivní a hodnotné vztahy s nevlastním dítětem. **Výzkum ukázal, že vazbu s dítětem může náhradní rodič budovat stejnými mechanismy, jaké jsou doporučovány nerezidenční rodičům k udržení vazby s dítětem (kvalitně trávený volný čas, přenos charakterových hodnot, vhodná koncepce výchovy).**

Odlišný druh informací poukazuje na to, jak negativní vazba s novým partnerem rodiče narušuje vztah dítěte k rodiči. V případě Zuzany, kdy nedošlo ani k mírnému ochlazení vazby k otci rozvodem, a to ani v dalším období po rozvodu rodičů, způsobil negativní vztah k partnerce otce deset let po rozvodu kolizi vztahu otce a dcery. Po ukončení vztahu k toxické partnerce se vztah stabilizoval. V případě Becki byl vztah s novým partnerem matky odchýlený od společenských norem, kde nový partner dceru sexuálně obtěžoval a matka se s ním nerozešla, když se o faktu dozvěděla. Vystavila tak

dceru nesnesitelné situaci, kdy Becki toužila opustit domov a matku, což nakonec při první vhodné příležitosti za podpory otce učinila. **Výzkum tedy prokázal vliv negativní vazby dítěte s novým partnerem rodiče jako destabilizační faktor v životě dítěte. Má také vliv na zhoršení vztahu s rodičem, a to jak v případě rezidenčního, tak nerezidenčního rodiče.**

Shrnutí odpovědi na otázku:

VO č. 7

Jaký vliv na dítě má kvalita vztahu dítěte s novým partnerem matky/otce?

Výzkum prokázal, že kvalitní vztah dítěte s novým partnerem rodiče příznivě ovlivňuje jeho vývoj a dospívání a má pozitivní vliv na vývoj jeho osobnosti.

Dále můžeme pozorovat, že vazbu s dítětem může náhradní rodič budovat stejnými mechanismy, jaké jsou doporučovány nerezidenční rodičům k udržení vazby s dítětem (kvalitně trávený volný čas, přenos charakterových hodnot, vhodná koncepce výchovy).

Vliv negativní vazby dítěte s novým partnerem rodiče výzkum potvrdil jako destabilizační faktor v životě dítěte. Má také vliv na zhoršení vztahu s rodičem, a to jak v případě rezidenčního, tak nerezidenčního rodiče.

6.8 Hlavní výzkumná otázka

Jaký vliv má chování rodičů během rozvodu na prožitky dětí a jejich následky v budoucnosti dle jejich subjektivního vnímání?

Vliv chování rodičů během rozvodu vnímali moji respondenti jako důležitý pro své prožitky a celkově jako důležitou součást procesu, při kterém docházelo ke zvládnutí náročné adaptace na novou situaci. Žádný z nich neprošel rozvodem, při kterém by jeho rodiče udrželi všechna doporučení odborníků. Nejvíce se přiblížili všem doporučením rodiče Zuzany, Viktora a Klaudie, jejichž chování bylo téměř příkladné. Největší odchylkou od doporučení bylo pak chování Tomášových rodičů. Ostatní rodiče se nacházeli svým chováním ve středním spektru, kdy narušili některá z doporučení jen

lehce a nepřímo, jen málo z nich hrubě. Atypickým příkladem rodičovského porozvodového chování byla Becki, před níž rodiče od jejího narození do jejích 10 let tajili, že jsou rozvedeni a svůj rozkol zastírali tvrzením o práci otce v zahraničí. Právě tento případ měl spolu s celkově nevyváženým chováním matky na dítě nejničivější následky, a to jak subjektivním pohledem respondentky, tak objektivním pohledem potvrzeným užíváním zklidňujících farmaceutik v souvislosti s úzkostnými a depresivními stavy (dle jejího tvrzení). V tomto případě je ovšem diskutabilní, zda poškozující vliv lze přičíst rozvodu, či spíše toxickému vlivu matky, která byla pro Becki jediným rodičem a v jejíž rukou byla veškerá péče, a i veškeré výchovné kompetence.

Četnost vhodného chování rodičů

Jelikož jsem se volbou vzorku pokusila (za cenu menší reprezentativnosti vzorku) zvýšit četnost vhodného chování rodičů během rozvodu, zpracovala jsem data tak, aby bylo patrné, do jaké míry se záměr podařil. Samozřejmě chybí srovnání s více reprezentativním vzorkem, přesto jsem pro přehlednost zpracovala data do tabulky. (v příloze, Tabulka č. 4, Četnost vhodného chování rodičů) V tabulce nelze zhodnotit míru odchylky od ideálu, takže hrubé i částečné odchýlení se zobrazí stejně. Přesto je z tabulky patrné, že volbou vzorku se převahu pozitivních jevů pro výzkum podařilo zajistit.

Výzkum přinesl odpověď na HVO, že **dodržování komplexu rodičovského chování** zahrnující rodičovskou stabilitu, existenci intenzivní vazby mezi rodičem a dítětem, zamezení otevřených či vleklých konfliktů, vhodnou komunikaci včetně uchování pozitivního obrazu partnera, uchování ekonomické stability rodiny, udržení výchovné koncepce s využitím výchovných prostředků obou rodičů a dobrou kvalitu vazby nového partnera rodiče s dítětem má pozitivní vliv na prožívání náročného rozvodového období a následně i na vyrovnávání se s novou porozvodovou situací, nahlíženo retrospektivním pohledem zúčastněných dětí.

V chování svých rodičů respondenti výzkumu vyzdvihovali vřelost a intenzitu lásky svých rodičů, její spolehlivost a kontinuitu. Vážili si klidného, chápavého a ohleduplného chování rodičů a možnosti si s nimi otevřeně a upřímně promluvit. V případě oddělení od otců si respondenti považovali kontinuitu otcovského zájmu a

kontinuity ekonomické podpory. Děti, u nichž výchova proběhla s náhradními rodiči, si vážily jejich přijetí a výchovy. Děti by se naopak rády vyvarovaly rodičovských konfliktů a vzájemného pošpiňování rodičů.

Diskuse

Tento výzkum potvrdil pozitivní vliv chování rozvádějících se rodičů na děti, je-li v souladu s následujícími principy:

S rodičovskou stabilitou, existencí intenzivní vazby mezi rodičem a dítětem, zamezení otevřených či vleklých konfliktů, vhodnou komunikací směrem od rodiče k dítěti včetně uchování pozitivního obrazu partnera, uchováním ekonomické stability rodiny, udržením výchovné koncepce s využitím výchovných prostředků obou rodičů a s dobrou kvalitou vazby nového partnera rodiče s dítětem.

Tento pozitivní vliv byl potvrzen přímým subjektivním vnímáním mladých lidí v rozmezí 20–23 let, kteří prošli rozvodem biologických rodičů do věku 16 let.

Výzkum prokázal, že rodičovská stabilita úzce souvisí v pozitivním smyslu s vyrovnáváním se s rozvodem i pro dítě, v odpovědích respondentů se tato souvislost potvrzovala často jako klíčová. Tím výzkum potvrzuje názor Tomáše Nováka v kapitole 2.3 Vlastní stabilita. Také výzkum zmiňovaný uveřejněný v Cambridge University Press dochází k stejnému výsledku, pouze v opačné souvislosti. Nachází rodičovskou nestabilitu jakožto související se zvýšenými emocionálními problémy dítěte včetně problémů s chováním. (NOVÁK, 2012 str. 59; STALLMAN, 2016)

Z výsledku výzkumu dále vyplynulo, že existence intenzivní vazby dítěte k rezidenčnímu rodiči má pozitivní vliv na proces vyrovnávání se s rozvodem dítěte. Pozitivně souvisí také se stabilitou dítěte, s nepřítomností výkyvů chování, výkyvů školních výsledků a se socializací v kolektivu. Potvrzuje se tím názor na vazbu mezi rodiči a dětmi autorů Bakaláře, Matějčka a Everetta. (BAKALÁŘ, 2006 stránky 60-61; MATĚJČEK, 2002 str. 49; EVERETT, 2000 str. 39) Ještě silněji tuto souvislost vidí Matoušek, kdy dobrý vztah dítě – rodič vidí jako nejsilnější předpoklad prosperity dítěte. K podobnému závěru také dochází ve své diplomové práci Streitová. (MATOUŠEK, 2015 str. 36; STREITOVÁ, 2013 str. 105)

Kvalita vazby s nerезidenčním rodičem podle výpovědí respondentů zase úzce souvisela s uchováním vztahu rodiče s dítětem do budoucna. V případě zájmu rodiče existence vazby nebyla podle výzkumu ohrožena, jestliže rodič své chování doplnil

stabilitou, kvalitně stráveným časem s dítětem, rodičovskou a finanční podporou a přijetím účasti na výchově, což je v souladu s doporučeními autorů Bakaláře, Teybera i Matějčka. K problematice se vyjadřuje i Everett, v duchu tvrzení o nenahraditelnosti rodiče pro dítě. (BAKALÁŘ, 2006 str. 61; TEYBER, 2007 str. 97; MATĚJČEK, 2002 str. 49; EVERETT, 2000 str. 132,133)

Výsledek výzkumu potvrdil negativní vliv jak otevřených, tak vleklých skrytých konfliktů mezi rodiči na dítě, což je v souladu s výsledky již výše uváděného výzkumu, kde se konflikt mezi rodiči projevil jako druhý nejzávažnější faktor po ztrátě rodičovské stability pro zvýšené emocionální a behaviorální problémy dítěte. (STALLMAN, 2016)

Tento bod shody je přítomen také téměř ve všech knižních pracích studovaných autorů, jmenuji zejména následující. (BERGER, 1991 stránky 21-23; MATĚJČEK, 2002 stránky 15, 48; MATOUŠEK, 2015 stránky 35-36)

Výzkum neprokázal vliv přítomnosti konfliktů na změnu pozitivního přístupu k manželství, jak o něm hovoří kanadský výzkum z roku 2016. (COLLARDEAU, 2016)

Výzkum také potvrdil pozitivní vliv prostředí bez konfliktů, kdy děti výborně prosperovali a negovaly dopady rozvodu na sebe, na svůj život. Tuto teorii ve své práci nejprůrazněji prosazoval Novák, zazněla i u Teybera. (NOVÁK, 2012 str. 56; TEYBER, 2007 stránky 22, 78, 84)

Výzkum ověřil komunikaci rodiče k dítěti jako důležitou součást rodičovského chování. Poukázal také na souvislost mezi komunikací a vřelými vztahy rodičů a dětí. Respondenti zpětně oceňovali, když s nimi rodiče v období rozvodu komunikovali přiměřeně věku a zahrnovali do své komunikace prvek ochrany dítěte. Přiměřenost komunikace vzhledem k věku zohledňuje ve své práci Teyber. Dále výzkum prokázal škodlivý vliv utajování a zastírání pravdy v komunikaci rodičů s dětmi, jak o něm hovoří Matějček. (TEYBER, 2007 str. 42; MATĚJČEK, 1992 str. 94)

Výzkumem se také potvrdil negativní vliv narušování obrazu druhého rodiče na prožitky a emoce dětí, jak ne něj upozorňuje Matoušek. Pozitivní vliv nepřítomnosti očerňování druhého rodiče na prožitky dětí byl výpověďmi respondentů také potvrzen, v souladu s tvrzením Everetta. (MATOUŠEK, 2015 stránky 25,38; EVERETT, 2000 str. 133)

Výzkumem byl doložen pozitivní vliv uchování ekonomického zázemí na prožitky a kvalitu života dětí. V témže duchu zpracovala problematiku i Dudková. Ukázala se také souvislost mezi ekonomickou podporou otců a racionálnější profesní volbou dětí. O důležitosti otců pro budoucnost dětí hovoří Warshak. (DUDKOVÁ, 2007 str. 11; WARSHAK, 1995 str. 88)

Výzkum dále naznačil, že výchova je významný faktor pro utváření osobnosti dítěte, a to i v případě, že výchova byla realizována v linii vlastního a nevlastního rodiče společně. Výsledky práce potvrzují názory autorů Matouška a Bakaláře. (MATOUŠEK, 2015 str. 26; BAKALÁŘ, 2006 str. 64)

Výzkum dále ukázal, že porozvodová kooperace rodičů při výchově má na děti pozitivní vliv a minimalizuje dopady rozvodu na děti, a to i ve vyšším věku dětí. Důležitost jednotného přístupu k výchově vyzdvihuje ve své práci Špaňhelová. (ŠPAŇHELOVÁ, 2010 str. 150)

Význam koncepční porozvodové výchovy se prokázal jako pozitivní a důležitý prvek stabilizace dětí i v případě, kdy biologického rodiče nahradil rodič náhradní, v souladu s názorem Teybera. Vliv negativní vazby dítěte s novým partnerem rodiče výzkum potvrdil jako destabilizační faktor v životě dítěte, projevil se možný vliv na zhoršení vztahu s vlastním rodičem, v souladu s výzkumem Lardiera (TEYBER, 2007 str. 22; LARDIER, 2017)

Výzkum však měl svá omezení, limitem mého výzkumu bylo úzké spektrum respondentů. Zúžení vzorku na relativně úspěšné děti predikovalo vyšší míru žádoucího sofistikovaného chování rodičů během rozvodu, což se podařilo docílit. Nelze zároveň vyloučit, že při reprezentativnějším vzorku respondentů by se odkryly další odpovědi na výzkumné otázky. Na odpovědi výzkumu lze tedy pohlížet jako na platné, nikoliv však vyčerpávající. K celkovému objasnění situace by přispěl také výzkum kvantitativní provedený na více reprezentativním vzorku respondentů.

Závěr

V této práci jsem se věnovala tematice vlivu rozvodu na děti. Vzhledem k četnosti rozvodů v současné společenské realitě je třeba reagovat na novou situaci, kdy se rozvod stává častým až běžným jevem. Negativní dopady rozvodu na děti byly prokázány mnoha studii. Vysledovat, jakým způsobem však mohou rodiče svým chováním v náročném období tyto negativní vlivy snížit, je žádoucím změnou diskurzu v přístupu k problematice zejména vzhledem k množství dětí, kterých se rozvod dotýká. Proto jsem svoji práci zaměřila tak, aby studovala vliv **chování rodičů** během rozvodu na děti.

V rámci teoretické části jsem porovnávala a systematizovala názory odborníků, jakým způsobem lze sofistikovaným chováním rodičů v průběhu rozvodu ochránit děti před tíživými dopady na rozvodu psychiku. Specifikovala jsem konkrétní odborná doporučení, která by dětem podle odborných doporučení měla usnadnit rozvod, a eliminovat jeho případné následky do budoucna.

Empiricky jsem pak prostřednictvím výpovědí účastníků výzkumu, kteří v dětství prošli rozvodem rodičů, analyzovala souvislost průběhu rozvodu rodičů a subjektivního názoru jejich již dospělých dětí na to, jaké dopady na ně mělo chování jejich rodičů během rozvodu a v porozvodovém období. Poté jsem porovnávala chování rodičů s odborníky doporučeným návodem a pozorovala, zda-li toto chování rodičů dětem umožnilo či znesnadnilo zvládnout porozvodové obtíže.

Výsledkem práce je komplex rodičovského chování, u něhož výpovědi respondentů výzkumu potvrdili pozitivní vliv na své prožitky a na usnadnění průběhu rozvodového a porozvodového dění. Výzkum tak potvrdil pozitivní vliv chování rozvádějících se rodičů na děti, je-li v souladu s následujícími principy: rodičovskou stabilitou, existencí intenzivní vazby mezi rodičem a dítětem, zamezení otevřených či vleklých konfliktů, vhodnou komunikací směrem od rodiče k dítěti včetně uchování pozitivního obrazu partnera, uchování ekonomické stability rodiny, udržení výchovné koncepce s využitím výchovných prostředků obou rodičů a dobrou kvalitou vazby nového partnera rodiče s dítětem. Pozitivní vliv takového chování byl potvrzen přímým subjektivním vnímáním mladých lidí v rozmezí 20-23 let, kteří prošli rozvodem biologických rodičů do věku 16 let.

Cílem práce bylo blíže prozkoumat vliv rodičovského chování v průběhu rozvodu na děti a ověřit v praxi hypotetickou souvislost mezi dodržáním behaviorálních postupů doporučených odborníky a snadnějším zvládnutím rozvodu jejich dětmi, respondenty výzkumu. Cíl práce se mi podařilo naplnit. V teoretické části práce byl vytvořen andragogický návod pro rodiče, jak přizpůsobit své chování během rozvodu tomu, aby co nejmenším měrou zatížili během rozvodu své děti. V empirické části práce byl tento kodex rozvodového chování pro rodiče porovnán se výpověďmi respondentů, kteří prošli rozvodem. Jejich vnímání a názory určili, jestli jim chování jejich rodičů, ať už bylo v souladu s doporučeními odborníků nebo ne, umožnilo či znesnadnilo překlenutí rozvodového období a pomohlo jim vyrovnat se s nastalou situací. Tímto došlo k praktickému ověření konkrétních jednotlivých fragmentů andragogického klíče, vytvořeného teoretickou přípravou práce.

Výsledky výzkumu zdůrazňují význam chování rozvádějících se rodičů. V chování svých rodičů respondenti výzkumu vyzdvihovali vřelost a intenzitu lásky svých rodičů, její spolehlivost a kontinuitu. Vážili si klidného, chápavého a ohleduplného chování rodičů a možnosti si s nimi otevřeně a upřímně promluvit. V případě oddělení od otců si respondenti považovali kontinuitu otcovského zájmu a kontinuitu ekonomické podpory. Děti, u nichž výchova proběhla s náhradními rodiči, si vážily jejich přijetí a výchovy. Děti by se naopak rády vyvarovaly rodičovských konfliktů a vzájemného pošpiňování rodičů.

Přínos výzkumu lze spatřovat v tom, že umožňuje rodičům lépe porozumět potřebám dětí během rozvodu a následně tomu přizpůsobit v náročném čase rozvodu své jednání tak, aby své dítě během náročného období maximálně ochránili.

Citovaná literatura

- COLLARDEAU, Fanie a Marion EHRENBURG. 2016.** Parental Divorce and Attitudes and Feelings toward Marriage and Divorce in Emerging Adulthood: New Insights from a Multiway-Frequency Analysis. *jeps.efpsa.org*. [Online] 15. duben 2016. [Citace: 15. červenec 2022.] <https://jeps.efpsa.org/article/10.5334/jeps.341/>.
- CUI, Ming a Frank D. FINCHAM. 2010.** The differential effects of parental divorce and marital conflict on young adult romantic relationships. *Personal Relationship*. [Online] 12. červenec 2010. [Citace: 22. červenec 2022.] <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1111/j.1475-6811.2010.01279.x>.
- ČSÚ. 2021.** Počet živě narozených dětí v ČR. *Století statistiky*. [Online] 2021. [Citace: 29. květen 2021.] <https://www.czso.cz/csu/stoletistatistiky/pocet-zive-narozenyh-v-ceske-republice>.
- **2020.** Úhrnná rozvodovost v letech 1950-2019. *Statistiky*. [Online] 2020. [Citace: 29. květen 2021.] <https://www.czso.cz/csu/czso/uhrnna-rozvodovost-v-letech-1950-2019>.
- **2021.** Sňatky a rozvody. *Století statistiky*. [Online] 2021. [Citace: 29. květen 2021.] <https://www.czso.cz/csu/stoletistatistiky/snatky-a-rozvody>.
- **2017.** Vývoj obyvatelstva České republiky, Rozvodovost. *czso.cz*. [Online] 2017. [Citace: 29. květen 2021.] <https://www.czso.cz/documents/10180/45964328/1300691703.pdf/ce3cde52-76e0-45ed-8d54-03eb481d2af8?version=1.1>.
- ŠMAHEL, František. 2004.** Matějček Zdeněk. *ucena-spolecnost.html*. [Online] 2004. [Citace: 15. červenec 2022.] <https://www.learned.cz/cz/clenove-ucene-spolecnosti/zesnuli-clenove/matejcek-zdenek.html>.
- ŠPAŇHELOVÁ, Ilona. 2010.** *Dítě a rozvod rodičů*. Praha 7 : Grada Publishing, a.s., 2010. ISBN 978-80-247-3181-0.
- ŠTĚPÁNOVÁ, Lucie. 2007.** Rozvod a jeho dopad na dítě, diplomová práce. *theses.cz*. [Online] 28. květen 2007. [Citace: 13. červen 2021.] https://theses.cz/id/ljmg7g/downloadPraceContent_adipldno_6860.
- Štyglerová, Terezie. 2014.** *czso.cz. Obrat v rozvodech*. [Online] 2014. [Citace: 20. únor 2020.] <https://www.czso.cz/csu/czso/0b00225862>.
- ŠVARŤEK, Roman a kol. 2007.** *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách: pravidla hry*. Praha : Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-313-0.
- BAKALÁŘ, Eduard a kolektiv. 2006.** *Rozvodová tematika a moderní psychologie*. Praha : Univerzita Karlova v Praze, 2006. ISBN 80-246-1089-2.
- BECHER, Emily H. a Jenifer K. McQUIRE a Ellie M. McCANN. 2018.** Taylor and Francis Online. *Extension-Based Divorce Education: A Quasi-Experimental Design Study of the Parents Forever Program*. [Online] Copyright © 2022 Informa UK Limited, 7. 5 2018. [Citace: 20. 6 2022.]

<https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/10502556.2018.1466256?scroll=top&needAccess=true>.

BERGER, © 2022 DR. MAURICE BERGER, . 2022. Dr. Maurice Berger. *mauriceberger.net*. [Online] 2022. <https://www.mauriceberger.net/>.

BERGER, Maurice a Isabelle GRAVILLON. 1991. *Když se rodiče rozvádějí*. Praha : Portál, s. r. o., 1991. ISBN 978-80-7367-843-2.

BSA, British Sociological Association. 1914. Children living with lone parent are as happy as those with two. *ScienceDaily.com*. [Online] 14. april 1914. [Citace: 7. červen 2021.] https://www.sciencedaily.com/releases/2014/04/140424102603.htm?utm_source=feedburner&utm_medium=email&utm_campaign=Feed%3A+sciencedaily%2Fmind_brain+%28Mind+%26+Brain+News+--+ScienceDaily%29.

DUDKOVÁ, Radka a Šárka HASTRMANOVÁ. 2007. *Otcové, matky a porozvodová péče o děti (Sociologické studie)*. Praha : Sociologický ústav Akademie věd ČR, 2007. ISBN 978-80-7330-124-8.

ECHO24, ČTK. 2018. Optimistická statistika. Češi se méně rozvádějí a jsou spolu déle. *echo24.cz*. [Online] 11. únor 2018. [Citace: 20. únor 2020.] <https://echo24.cz/a/SdQRW/optimisticka-statistika-cesi-se-mene-rozvadeji-a-jsou-spolu-dele>.

EMEA, Cengage. 2022. Our authors - Edward Teyber. *cengage.uk*. [Online] 2022. [Citace: 22. červen 2022.] <https://www.cengage.co.uk/author/edward-teyber/>.

EMERY, Robert E. a Randy K. OTTO a William T. O'DONHUE. 2005. A critical assessment of child custody evaluations: Limited science and a flawed system. *APA PsycNet*. [Online] 2005. [Citace: 10. červen 2021.] <https://psycnet.apa.org/record/2005-15436-002>.

EVERETT, Craig a Robert Lee. 2013. *When Marriages Fail: Systemic Family Therapy Interventions and Issues*. New York : Routledge (Taylor and Francis), 2013. ISBN 13: 978-0-789-02862-4.

EVERETT, Craig a Sandra Volgy EVERETT. 2000. *Zdravý rozvod pro rodiče i děti*. Praha : TALPRESS, spol s r.o., 2000. ISBN 80-7197-169-3.

FOO, Ashley. 2021. Parental Dissolution and the Transmission of Relational Instability for Adult Children of Divorce. *journals.library.ualberta.ca*. [Online] 05. únor 2021. [Citace: 15. červenec 2022.] <https://journals.library.ualberta.ca/cjfy/index.php/cjfy/article/view/29620>.

GENDER-STUDIES. 2004. PhDr. Eduard Bakalář Csc. *feminismus.cz*. [Online] 3. březem 2004. [Citace: 2022. červenec 2022.] <http://www.feminismus.cz/cz/clanky/phdr-eduard-bakalar-csc-porozvodova-pece-a-prava-otcu>.

HŘEBÍČKOVÁ, Martina. 2008. Lexikální a dispoziční přístup k pětifaktorovému modelu osobnosti, dizertace. *avcr.cz*. [Online] 2008. [Citace: 22. červenec 2022.] https://www.avcr.cz/export/sites/avcr.cz/cs/pro-verejnost/.content/soubory/dsc-teze/hrebickova_teze.pdf.

KOVÁŘOVÁ, Kamila. 2012. Rozvod a jeho vliv na členy rodiny, diplomová práce. *digilib.k.utb.cz*. [Online] 2012. [Citace: 22. červenec 2022.]

http://digilib.k.utb.cz/bitstream/handle/10563/19342/kov%E1%20ov%E1_2012_dp.pdf?sequence=1.

LARDIER, David T. a kol. 2017. Relationships Between (Step)Parents and Adult (Step)Children: Explaining Influences on Life Satisfaction and Marital Quality. *Tandfonline.com*. [Online] 26. červenec 2017. [Citace: červen. 15 2022.] <https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/10502556.2017.1343551>.

MATĚJČEK, Zdeněk a Zdeněk DYTRYCH. 2002. *Krizové situace v rodině očima dítěte*. Praha : Grada Publishing a.s., 2002. ISBN 80-247-0032-7.

— . 1992. *Přestali jste být manželi, ale zůstáváte rodiči*. Praha : HH, 1992. ISBN 80-85467-53-4.

MATOUŠEK, Oldřich. 2015. *Děti a rodiče v rozvodu*. Praha : Portál, s. r. o., 2015. ISBN 978-80-262-0968.

MRÁZKOVÁ, Lucie. 2017. Dopady rozvodu na dítě, diplomová práce. *Theses.cz*. [Online] 2017. [Citace: 24. 05 2022.] <https://theses.cz/id/ch9mu6/22995230>.

NOVÁK, Tomáš. 2012. *Péče o dítě po rozvodu a její úskalí*. Praha : Grada Publishing, a.s., 2012. 978-80-247-4110-9.

— . 2000. *Rodičovské judo, Dítě během rozvodového řízení*. Praha : Grada Publishing, spol. s r.o., 2000. ISBN 80-247-000-2-6.

NOVOTNÁ, Kateřina a Iva KYSELÁ. 2019. *Moje děti, tvoje děti, naše šťastná rodina*. Praha : Grada Publishing, a.s., 2019. ISBN 978-80-271-2982-9.

PALŇAVA, Ivo. 1994. *Jak se nerozvádět*. Praha : Grada Publishing, a.s., 1994. ISBN 80-7169-129-1.

RUDOLPH, Jurgen. 2010. *Jsi moje dítě "Cochemská praxe" - cesty k lidštějšímu rodinnému právu*. Praha : Magistrát hl.m. Prahy, 2010. ISBN 978-80-254-8250-6.

SMITH, Heather. 2004. *Děti a Rozvod*. Praha : Portál, 2004. ISBN 80-7178-906-2.

STALLMAN, Helen a Jeneva OHAN. 2016. Parenting Style, Parental Adjustment, and Co-Parental Conflict: Differential Predictors of Child Psychosocial Adjustment Following Divorce. *cambridge.org*. [Online] 30. June 2016. [Citace: 15. červenec 2022.] <https://www.cambridge.org/core/journals/behaviour-change/article/abs/parenting-style-parentaladjustment-and-co-parental-conflict-differential-predictors-of-child-psychosocial-adjustmentfollowing-divorce/11F3348F1F01E2AD40036F1B7094F057>.

STREITOVÁ, Petra. 2013. Rozvod a jeho dopad na rodinu a děti, diplomová práce. *Theses.cz*. [Online] 18. březen 2013. [Citace: 19. únor 2020.] <https://theses.cz/id/k0w5nt/?lang=en>.

TEYBER, Edward. 2007. *Děti a rozvod (Jak pomoci dětem vyrovnat se s rozvodem rodičů)*. Praha : Návrat domů, 2007. ISBN 978-80-7255-163-7.

VYMĚTAL, Jan. 2015. Děti a rodiče v rozvodu, Matoušek, O. a kol. *Česká a slovenská psychiatrie*. [Online] 2015. [Citace: 22. červenec 2022.] <http://www.cspychiatr.cz/detail.php?stat=1042>.

WARSHAK, © 2004-2018 Richard Warshak. 2018. Dr. Richard A. Warshak. *Warshak.com*. [Online] 2018. [Citace: 22. červenec 2022.] <https://www.warshak.com/author/index.html>.

WARSHAK, R. 1995. *Revoluce v porozvodové péči o děti*. Praha : MPSV, 1995. ISBN 80-855229-16-5.

WARSHAK, Richard A. 2003. *Rozvodové Jedy*. Praha : TRITON, s. r. o., 2003. ISBN 80-7254-439-X.

YULAF, Jasemin a Bengi SEMERCI. 2018. Comparison of Psychiatric Disorders Between Children with a History of Parental Divorce and Parental Death. *researchgate.net*. [Online] 2018. [Citace: 15. červenec 2022.] https://www.researchgate.net/profile/Bengi-Semerci/publication/332379635_Comparison_of_Psychiatric_Disorders_Between_Children_with_a_History_of_Parental_Divorce_and_Parental_Death/links/5cb08884299bf120975ff875/Comparison-of-Psychiatric-Disorders-Between-

Přílohy

Seznam příloh:

Příloha č. 1 – Kostra rozhovoru

Příloha č. 2 – Přepis rozhovoru

Tab. č. 1 – Životní události způsobující stresovou zátěž u dospělých

Tab. č. 2 – Škála stresových událostí školních dětí

Tab. č. 3 – Vzorek respondentů

Tab. č. 4 – Četnost vhodného chování rodičů respondentů

Kostra rozhovoru:

Text zvýrazněný kurzivou je tou částí rozhovoru, která je nejrelevantnější svou tematikou k zodpovězení výzkumných otázek. U zvýrazněných podtémat jsem konstruovala doplňující dotaz, který se doptával na subjektivní vliv na respondenta. (Např. A jaký vliv na tebe mělo, že se rodiče dokázali tak pěkně o všem domlouvat? A jak tě ovlivnilo, že tě maminka seznámila s novým partnerem bezprostředně po rozvodu?)

1. Úvodní část (představení, škola/zaměstnání, spokojenost se současnou situací)
2. Rozvod obecně (věk během rozvodu, sourozenci, příčiny rozvodu)
3. Situace před rozvodem (**napjatá atmosféra, konflikty, otevřené konflikty, vřelost vztahů v rodině, intenzita citů k matce, otci**)
4. Sdělení rodičů (**kvalita komunikace, překvapení, alternativní osoby**)
5. Chování rodičů k respondentovi (vlídnost, **vřelost, rodinná soudržnost, manipulace, uchování dobrého obrazu/očerňování**)
6. Emoce během rozvodu (vzpomínky, lítost, vztek, vina, strach, tíže, jejich příčiny, hledání případných souvislostí s chováním rodičů)
7. Délka období, kdy emoce přetrvávaly, východiska
8. Rezidenční rodič (možnost volby, spokojenost, **dohoda rodičů klidná/bouřlivá, soudy, stabilita rodiče, intenzita citů**)
9. Nerezidenční rodič (stesk, absence – v čem, **četnost a prostředí návštěv během rozvodu a v porozvodovém období, stabilita rodiče, intenzita citů**)
10. **Změny po rozvodu (bydliště, škola, kroužky, ekonomická situace, čas věnovaný rodiči)**
11. Porozvodové problémy (**psychická situace respondenta, stabilita/nestabilita a její příčiny, kázeňské výkyvy, výkyvy školních výsledků, začlenění v kolektivu, zamýšlení se nad příčinami těchto projevů, hledání se souvislostí v rodičovském přístupu**)
12. Vyrovnání se situací (období potřebné k vyrovnání se, **vliv chování rodičů**, podpůrné osoby, podpůrné procesy, vnější odborná pomoc)
13. **Vyrovnávání se s rozvodem – vlivy** (vliv intenzity vazby k rezidentnímu rodiči, vliv intenzity vazby k nerezidentnímu rodiči, vliv existence/neexistence otevřených konfliktů, doplnění dalších vlivů – pokud možno maximálně rozvedeno)
14. Porozvodové období (**kooperace rodičů, komunikace rodičů, udržení kázně**)

15. Vývoj vztahu s nerezidenčním rodičem (**četnost**, prostředí, **intenzitou vazby**, nové vztahy)
16. Nové partnerství rezidenčního rodiče (**doba od rozvodu**, přijetí náhradního rodiče, současné vztahy, spokojenost)
17. Plány do budoucna (názory na partnerství, manželství, rodičovství, profesní ambice)
18. Vliv rozvodu na dítě (subjektivní vnímání) v souvislosti s rozvodovým a porozvodovým chováním rodičů

Příklady pokládaných otázek k tématu:

Téma č. 13. **Vyrovnaní se situací** (období potřebné k vyrovnání se, **vliv chování rodičů**, podpůrné osoby, podpůrné procesy, vnější odborná pomoc)

Období potřebné k vyrovnání se

Jak dlouho ti trvalo, než jsi se situací vyrovnal?

Alternativní: A kolik jsi potřeboval času, aby se všechno urovnalo?

Vliv chování rodičů

A rodiče? Čím tě konkrétně nejvíce podpořili rodiče?

Jak tě to vlastně ovlivnilo?

Kdybys měl vypíchnout jedinou věc, které bys byl rád, kdyby se jí jeden z rodičů během rozvodu zdržel, co by to bylo?

Jaký to mělo na tvé chování dopad?

Podpůrné osoby, podpůrné procesy

Co tě podle tvého názoru nejvíce během rozvodu podpořilo?

Alternativní: Co nebo kdo ti vlastně nejvíce pomohl se s tím vším vyrovnat?

Téma č. 18. **Vliv rozvodu na dítě** (subjektivní vnímání) v souvislosti s rozvodovým a porozvodovým chováním rodičů

A jak zpětně hodnotíš vliv celého toho dění na svůj současný život?

Co ti rozvod přinesl, co bys dokázal hodnotit pozitivně?

Co z toho můžeš přičítat chování svých rodičů?

Co ti naopak připadá jako nejhorší důsledek rozvodu?

Mohli tomu rodiče nějak předejít?

Čeho si nejvíce ceníš na chování otce/matky?

Co podle tebe mělo toto jeho chování za důsledek, jaký dopad to na tvůj život mělo?

Co bys naopak nejraději na chování otce/matky změnil?

V případě, že rozvod respondentů probíhal v jejich nižším věku (dvě kazuistiky) a dotazování tedy průběh rozvodu znali málo, případně pouze zprostředkovaně z vyprávění rodičů, tato část rozhovoru je strohá. Nahrazuje ji obšírnější část zaměřená na nové vztahy a vazby v náhradní rodině.

Příloha č. 2

Přepis rozhovoru, respondentka Klaudie

Klaudie

EVA:

Ahoj Klaudie.

KLAUDIE:

Ahoj.

EVA:

Chci ti poděkovat, že jsi se rozhodla mi věnovat svůj čas ti poděkovat, že jsi se rozhodla odpovídat na tak vnitřní téma, jako je rozvod tvých rodičů. Vím, že to je citlivé téma. Tak v první řadě bych tě poprosila, kdyby si vyjádřila souhlas s tímto rozhovorem, že ti nevadí, že tě nahrávám a že tvůj rozhovor použiji pro svůj výzkum, který provádím pro bakalářskou práci.

KLAUDIE:

Potvrzuji.

EVA:

Prosím tě, ze začátku, kdyby ses mohla představit a říct, jak se jmenuješ, stačí křestním jménem, a do jaké jsi chodila školy, do jaké chodíš teď školy, a jak jsi ve své situaci spokojená.

KLAUDIE:

Já jsem Klaudie, chodila jsem na baletní konzervatoř od 6. až do třetího ročníku na střední, ale maturovala jsem jinde. Maturovala jsem na Anglo-německé obchodní akademii, teď studuji VŠE artmanagement. V současné situaci jsem velice spokojená.

EVA:

Děkuji ti. Prosím teď, kdybys dokázala trošku obecně promluvit o rozvodu svých rodičů, kdyby jsi řekla, kolik ti bylo let jestli máš nějaké sourozence a jaké byly příčiny toho rozvodu.

KLAUDIE:

Tak naši se rozváděli, když mi bylo 10 let a jsem jedináček. A příčiny rozvodu, myslím si, že to bylo způsobeno nějakým dlouhodobějším konfliktem mezi rodiči, nebo konflikt to není asi úplně správné slovo, spíš si už neměli co říct, nějakou dlouhou dobu a nebyli spolu šťastní a nějak to gradovalo. A neměli společné zájmy, takže postupně se to tak nějak rozpadlo.

EVA:

Děkuji. Prosím tě, jaká byla situace ve vaší rodině před rozvodem tvých rodičů?

KLAUDIE:

Tak těsně před, nebo řekněme tak rok před tím rozvodem, tak si pamatuji že byla taková napjatá atmosféra doma a nebylo to příjemné úplně, jako rodiče jsem nikdy vyloženě nehádali, že by na sebe jako křičeli, občas jsem tedy byla v pokoji a slyšela jsem, že se tak nějak jako krafli, ale ta atmosféra prostě nebyla příjemná. Když byla rodinná večeře třeba, tak bylo takové nepříjemné ticho. Viděla jsem, vnímala jsem, že rodiče se tak jako na sebe nějak neusmívají, nemají se k sobě, i byli oba dva podrážděnější, když jsme byli spolu, takže to nebylo úplně příjemné.

EVA:

Jaký vliv na tebe tato nepříjemná atmosféra měla?

KLAUDIE:

No během toho, než se ještě naši rozvedli, tak si pamatuji že jsem byla hodně u sebe v pokoji, protože jsem se snažila vyhnout té nepříjemné atmosféře, o které jsem mluvila.

Takže jsem se jako snažila distancovat od nich a byla jsem byla jsem buď s nima zvlášť, nebo jsem byla sama, aby prostě jsem nemusela koukat na to jak rodiče se... No jako rodiče se na sebe špatně koukají, plus k tomu jsem měla teda ještě období kolem těch deseti let, kdy jsem měla problémy s bříškem. A museli jsme to i řešit nějak, chodili jsme k doktoru. A já permanentně, ... měla jsem prostě bolesti břicha, na to jsem trpěla, co si tak zpětně vzpomínám.

EVA:

Měla to nějaký další průběh v kontextu s tím rozvodem?

KLAUDIE:

No vím, že potom, když se naši rozvedli a já jsem nastoupila na tu baletní konzervatoř, tak že to časem přestalo, nějak to utichlo samo.

EVA:

Děkuji. A prosím tě ještě, jaké byly tvoje vztahy k otci a jaké byly tvoje vztahy k matce před rozvodem?

KLAUDIE:

Před rozvodem. No já jsem trávila hrozně moc času s mamkou, protože táta hodně pracoval, tak mi ani nic jiného nezbývalo. A vlastně mamka mě tak vychovávala a starala se o mě, měly jsme jako hezký vztah spolu vždycky, blízko jsme si byly. A s tátou jsem taky měla hezký vztah, ale tím, jak hodně pracoval, tak jsme se třeba vídali jenom večer, a to už bylo unavený a pak maximálně když jsme třeba jely na výlety, tak jsme spolu byli.

EVA:

Děkuju ti. Prosím tě a dokážeš si vzpomenout, jakým způsobem ti rodiče řekli o rozvodu? Jakým způsobem tě o tom spravili?

KLAUDIE:

No, pamatuju si, že mamka se mnou jako promluvila, že mi to jako by chtěla sdělit mamka, protože jsme přece jenom měly k sobě trošku blíž. A táta u toho byl a koukal na

mě, a řekli mi to klidně, řekli mi to hezky, řekli mi to, dali mi takový optimismus, že to bude dobré všechno. A nebylo to nic nepříjemného v konečném důsledku. Samozřejmě jsem byla i smutná, no a a... (Spadlo nahrávací zařízení) Takže mamka mi to sdělila, taťka u toho byl a nějak nějak přikyvoval. Já si to úplně nakonec nedokážu vzpomenout přesně, jak to bylo. Ale nemám na to nějak úplně šokující vzpomínky, že by to pro mě bylo jako hrozný zásah. Řekli mi to v podstatě, asi to měli promyšlené takhle, si myslím zpětně, já jsem byla malá teda, takže si to nepamatuji tak dobře.

EVA:

Děkuji a takže dokážeš ještě zhodnotit, jaký to v tobě vyvolalo ta informace pocity?

KLAUDIE:

No tak na jednu stranu jsem si myslím, že už jako malé dítě jsem si uvědomovala, jakože rodiče to mezi sebou nemají dobrý, a v podstatě si myslím, že jsem byla schopná si i uvědomit, že ten vztah možná i bude jako, že když se rozvedou, takže jako se uvolní ta atmosféra. Takže jsem tam měla kapku toho optimismu. Ale samozřejmě to byli rodiče, a já jsem z toho nebyla, neskákala jsem z toho radostí, protože jsou to rodiče, no.

EVA:

Rozumím. Rozumím ti. Jak se k tobě rodiče během toho náročného období chovali, během toho rozvodového období.

KLAUDIE:

Pamatuji si, že s mamkou jsme v to období byly hodně hodně spolu. A vlastně mamka to brala, nebo nepřenášela na mě žádnou jako tu starost, já jsem byla malá, takže se snažila jako, nevím, jestli kolik ona stresu z toho měla, ale já jsem z toho tolik stresu zase nepociťovala. Vlastně mi se snažila vytvořit furt hezkou tu atmosféru. A s tátou během to rozvodového období jsme neměli úplně nejlepší vztah, protože já jsem vlastně byla s tou mamkou, a myslím si, že jakoby táta tím, že jsem byla jako já a mamka vždycky, takže možná trošku tu zášť jako přenášel i na mě. Jako nebyl ke mně tak vlídnej, byl takový chladnější. Ne že by se se mnou jako odmítal vídat, to rozhodně ne, ale asi nejlepší slovo, co nacházím, je, že byl chladnější.

EVA:

A dokážeš najít, jaký ti to na tebe mělo vliv, to jejich chování? To že ti to řekli takhle docela hezky, že ses to nedozvěděla nějakou špatnou cestou? To, že se k tobě mamka chovala vlídně, taťka se k tobě choval odcizeně, mělo to na tebe nějaký vliv?

KLAUDIE:

No já jsem už chodila na tu konzervatoř baletní, jako ta škola měla obrovské nároky na mě, takže já jsem vlastně byla jenom ve škole a v první řadě jsem řešila školu. Většinu času jsem trávila s tou mamkou, tak ta jako se mě neustále snažila udržet v té pohodě, což se mi jako dařilo zůstat. A s tátou jsem taky neměla jakože napjaté vztahy, takže jsem měla čas na to se věnovat škole, a tím pádem bych řekla, že ta situace byla jako klidná, tak jak má být, že jsem se netrápila někde v rohu a nebrečela nad rodiči, ale věnovala jsem se normálně škole asi.

EVA:

Dokážeš si vzpomenout, jaká byla délka toho období, kdy ty emoce negativní přetrvávaly? Kdy jsi se jako s tím rozvodem rodičů vypořádávala? Jak to probíhalo to období a jak bylo dlouhé?

KLAUDIE:

Já si pamatuji, že... No já jsem taky byla malé dítě taky, v podstatě, nebo myslím si to, ono opravdu velkou roli hrála to, jak k tomu přistupovala ta mamka. A tím, že vlastně mamka byla vždycky klidná a brala to... nepřenášela ty negativní emoce na mě, tak já jsem to taky tak nějak nepocítovala nebo ne pamatuji tak. Myslím si, že třeba první dva měsíce až tři, že to bylo jakoby nový, a bylo to bez táty, a najednou jsme byli jenom my dvě. A mamka si vždycky do toho snažila, aby to bylo prostě mezi námi hezké, tak jsme spolu strávily hezký dny a věnovala se mi. Takže první tři měsíce byly takový jiný, neřekla bych, že to bylo úplně hrozný, ta atmosféra napjatá už nebyla, a jenom jsem teda jako si musela zvyknout na tu situaci novou. No a potom už se to tak nějak ustálilo a uklidnilo, byla jsem klidná. Nebo já jsem měla stresy zase ze školy.

EVA:

A prosím tě ta napjatá situace zmizela čím?

KLAUDIE:

Tím, že rodiče už spolu nebyli, takže ta atmosféra, která byla mezi nimi ošklivá, tak ta vymizela. A já jsem to hodně pocítila.

EVA:

Takže tatínek se odstěhoval? Nebo vy jste se odstěhovali?

KLAUDIE:

Tatka se odstěhoval, my jsme zůstaly s mamkou doma. A můžu teda ještě zmínit, že tím, jak jsem se jako malá zavírala v pokoji často, abysem neposlouchala rodiče, jak na sebe mají blbý poznámky nebo něco, nebo prostě aby tam nebyla ta špatná atmosféra, tak jsem byla v tom pokoji. Tak jak se táta odstěhoval, tak jsem byla často s mamkou a to bylo hezké.

EVA:

Takže už jsi se neizolovala.

KLAUDIE:

Už ne, no.

EVA:

Tak ten vztah k mamince po rozvodu už jsme probraly, tak teď kdybys prosím tě zkusila postihnout, jaký byl tvůj vztah k otci po rozvodu?

KLAUDIE:

Já jsem jako trávila hodně času s mámou, takže jsem prostě asi nevědomky stranila vždycky na její ... Jsem byla jako na její straně. I přesto že mamka, že mamka jako nijak neočerňovala tátu, tak já jsem jako vnímala, že se prostě rozvedli a že to tam jako je

napjatý. Takže jsem byla hodně jako na tý mamky straně a ono to postupem jako vymizelo tadyhle to. Ale tím ...

EVA:

A čím se to stalo?

KLAUDIE:

No já jsem totiž potom a trávila víkendy už s tátou.

EVA:

Takže s otcem jste se stýkali o víkendech...

KLAUDIE:

Jo.

EVA:

A jenom soboty, neděle nebo jak to probíhalo? Které dny?

KLAUDIE:

No vlastně v pátek po škole jsem jela za tátou a byli jsme spolu přes víkend. A táta se mi začal potom hodně věnovat a začali jsme chodit do přírody a tak dále, a bral mě na výlety a celkově se mi potom hrozně hezky věnoval. A musím říct, že jsem ráda za to, že se rodiče fakt nikdy vzájemně neočerňovali. A že neřešili ani, jestli mezi sebou měli konflikty, tak to možná teď se o tom bavím v současné době s mámou, ale když jsem byla malá, rodiče v životě na sebe neříkali nic špatného. Takže jsem vlastně měla tátu a měla jsem mámu a s tátou jsem potom měla hrozně hezký zážitky a choval se ke mně hezky. Snažil se, věnoval se mi víc, než když vlastně rodiče byli spolu, protože si na mě vždycky přes ten víkend udělal čas a dal si vlastně vlnu v práci a bylo to bylo to vlastně moc hezké. A takhle jsme se sblížili a máme doteď hezký vztah spolu.

EVA:

A ohledně toho rozvodu, jak s tebou komunikoval?

KLAUDIE:

Ohledně rozvodu? No my jsme to měli tak, že když to tak nějak probíhalo ten rozvod, tak ono to přece není proces na pět minut, tak to jsme jako se tak nějak občas vídali, tak jsme si jako popovídali, on měl pořád tu o práci a tak dále. Potom když už ten rozvod se ustálil a řeklo se teda, že já budu s tátou o víkendy, tak jsme se zase začali zpátky sbližovat. Takže nejdřív jsem k němu měla takový postoj řekla bych neutrální spíše negativní, ale furt to byl táta samozřejmě. A postupně se to zlepšilo, zlepšovalo a zlepšovalo...

EVA:

A komunikace? Jak s tebou mluvil?

KLAUDIE:

Jak se mnou mluvil... mm. Nemluvil (smích). O rozvodu se mnou vůbec nemluvil.

EVA:

Za celou dobu?

KLAUDIE:

No. My jsme to... To bylo takový tabu téma (vesele).

EVA:

A teď, zpětně?

KLAUDIE:

Teďkon občas jo, zpětně. Jasně, jasně, teďkons někdy zabrousíme. (odmlka) Ale málokdy.

KLAUDIE:

Mhm, děkuju ti.

EVA:

Mně totiž ještě zajímalo, jestli by sis dokázala vzpomenout, jak proběhlo to rozhodnutí, že budeš s mamkou.

KLAUDIE:

To vyplynulo tak nějak úplně přirozeně, co já si pamatuju. Já nevím, jestli se rodiče o tom nějak za mými zády dohodli, a pak mi jenom oznámili, ale myslím si, že to bylo tak nějak jasný, protože jsem vlastně táta byl pořád v té práci a já jsem byla furt s mamkou, mamka se o mě vždycky hrozně..., jako se mi věnovala.

EVA:

Takže žádné konflikty, tahanice ohledně toho, i tobě to bylo jasné. Dobře, děkuji. Ještě jsem se tě chtěla zeptat, jaké jsi prožívala pocity vůči tomu odtržení otce?

KLAUDIE:

Občas se mi stýskalo, měla jsem ty chvíle, kdy se jako zastesklo, si pamatuji tak nějak, ale mě se věnovala hodně ta mamka, takže mi to vlastně kompenzovala do té doby, než jsem pak začala trávit víkendy s tátou. Tak mamka se mi věnovala hodně, abych jako smutná nebyla, takže vlastně ty myšlenky šly pryč, že se mi stejská.

EVA:

A prosím tě dokázala bys najít, jaký to na tebe mělo dopad, ta intenzita vztahu s rodiči? Jakou to mělo souvislost s tvým životem, s tvými pocity?

KLAUDIE:

Tím, že oba dva se mi jako věnovali, zároveň se o mě prostě hezky starali, i finančně, i po finanční stránce musím říct, že táta jakoby vždycky všechno kupoval a nikdy jako nebyl žádný finanční problém, který bych nějakým způsobem registrovala. I školu mi jako platil, a tak dále tak to ... na dopad jsi se ptala?

EVA:

No, souvislost, na dopad na tvůj život...

KLAUDIE:

Tak si myslím, že to dětství jsem měla klidný. Měla jsem ho takový spokojený i přesto, že naše nebyli spolu, tak jsem měla hezký to dětství. Měla jsem čas na to se věnovat té škole, netrápila jsem se jakoby ve škole se známkama vůbec, nestresovala mě rodinná situace, měla jsem hezký vztahy s kamarádama, a tak si myslím že jako se jim to povedlo. že mě to v současném době nijak zvlášť... , že mě to vlastně jako nepostihlo, že jsem měla takový přirozený, to dětství, to vyrůstání.

EVA:

Děkuju ti. Jestli by sis ještě vzpomněla, jaké tvůj život provázely změny po tom rozvodu? Protože už jsme si řekli, že si teda zůstala bydlet s mamkou tam, kde jste žily. Takže změna bydliště nenastala, jestli správně to vnímám, tak ani změna školy nenastala?

KLAUDIE:

Nenastala, to až potom. Když jsem maturovala, tak jsem nematurovala už na baletní konzervatoři.

EVA:

Ale to už nemělo teda souvislost s rozvodem rodičů, vid'.

KLAUDIE:

Ne ne.

EVA:

Ekonomická situace, změnila se vám nějak? Jestli kroužky se ti nějak třeba museli zúžit?

KLAUDIE:

Mamka, ona mamka potom začala ještě pracovat jako učitelka v mateřské školce. Plus

jsem měla teda finanční zázemí z té tátovo strany. On byl podnikatel, teda má firmu, takže tady žádný problém nikdy nebyl. My jsme měli hezkou finanční situaci. Nikdy jsem neměla pocit, že mi něco chybí.

EVA:

Takže si nezaregistrovala žádnou změnu? Dobře, děkuji. Myslíš že to na tebe nebo jaký to na tebe mělo vliv? To, že nenastaly změny? Myslíš, že tam dokážeš něco najít?

KLAUDIE:

V podstatě mě to udrželo podle mě v tom klidu, kterej jsem potřebovala, a jako vim, že ostatní děti třeba neměly takové štěstí, že neměly tak klidnej ten rozvod, nebo, že to vnímali jako hodně, tak já jsem to nevnímala tolik. Tím, že se tolik věcí neměnilo až na toho, že táta s námi prostě nebyl každý den doma, tak se vlastně jsem jako nepocítila žádnou, žádnou změnu nebo negativní pocity, takže ten vliv to na mě mělo dobrý, že se nic nezměnilo.

EVA:

Já vim, že to je těžký nacházet ty vlivy. Děkuji. Dokázala by jsi si vzpomenout, co ti ještě pomohlo se s tou situací vyrovnat? Překlenout ten rozvod těch rodičů, co bylo zdrojem těch bych tak řekla podpurných dějů procesů? Napadne tě něco, co ti pomáhalo?

KLAUDIE:

No myslím si, že jsem chodila hodně do té školy. A vlastně tam jsem byla jako od rána do večera tím, že to byla baletní konzervatoř, tak ... Tam to bylo prostě těžké. A já jsem vlastně byla furt v té škole a neřešila jsem jako co se děje doma, no. My jsme tam měli svoje starosti. Já jsem tam měla svoji partu, tak dále, svůj stres, takže vlastně veškerej ten stres padnul na školu a doma už jsem měla klid. Se napiju.

EVA:

Ano počkám, napij se. Já mezitím ti budu říkat tu otázku další. Teď by mě zajímalo, jakým způsobem se během toho už porozvodového času rodiče stavěli k tvojí výchově?

KLAUDIE:

Táta se mnou jezdil na ty výlety a tak dále a vždycky se mi jako hodně věnoval. Jako málokdy se stalo, že by prostě nemohl se mi věnovat. Většinou si na mě udělat ten čas. A mamka. Mamka s mamkou jsem měla celej život dobrej vztah, takže myslím si, že ...

EVA:

Výchova.

KLAUDIE:

Jo. Ani jeden nikdy nebyl striktní na mě, nechávali mě docela si dělat co chci, protože jsem i měla i dobré známky a tak dále.

EVA:

Takže jsi neměla po rozvodu žádný problémy?

KLAUDIE:

Vůbec ne. Byli na mě oba dva hodný.

EVA:

Ani s kázní, ani s prospěchem?

KLAUDIE:

Rodiče ke mně měli důvěru. Já jsem měla důvěru k nim. V podstatě mě i pouštěli.

EVA:

Byli benevolentní stejným způsobem, neměli žádné rozpory v té výchově ne?

KLAUDIE:

Ne.

EVA:

A podíleli se na ní oba stejným dílem třeba nebo jak se na ní podíleli?

KLAUDIE:

Tak já jsem vlastně jako přece jenom víc času, jsem teda furt trávila s mamkou, takže si myslím, že ten vliv mít větší mamka. Myslím si, že mě i jako trošku větší slovo v tý výchově a táta to tak nějak přijímal. Vlastně jako nikdy nepřišel, že by měl konflikt s tím, že se mu nelíbí, jak se máma ke mně, jak mě máma vychovává. To se jako nestalo.

EVA:

Taže měli souhru. Tak jo, a jaký to na tebe mělo vliv, tenhle druh tý výchovy teda?

KLAUDIE:

No parádní. Já myslím, že jako... Já jsem měla ráda i období u táty, i období u mámy, takže jakoby to mělo... Neměla jsem u nikoho stres ani z toho, že by mi nějak nadával, takže dobrej vliv to na mě mělo.

EVA:

Děkuji, já vím, že tyhle ty otázky jsou takové komplikované. Pak jsem se tě chtěla zeptat na nová partnerství tvých rodičů.

KLAUDIE:

No taťka si našel přítelkyni, se kterou je doteď, nebo jsou spolu třeba já nevím třeba 3,4 roky. Možná 5 už. A s tou mám takovej dobrý, spíš neutrální, zdvořilostní vztah.

EVA:

Po jaké době že si jí našel, můžu poprosit?

KLAUDIE:

To mi bylo asi 15, 16.

EVA:

Takže až po letech. A s tou máš dobrý vztah?

KLAUDIE:

Jo, jo v pohodě. No a mamka si nenašla nikoho. Což vlastně, což můžu říct, že jsem na ní trochu i naštvaná, protože to je jako 11 let a já teda nemám pocit, že by to bylo tak nějak, že kvůli tátovi by si nikoho nehledala, ale my jsme spolu teda trávili hrozně moc času a ona jako neměla tu potřebu vyloženě si nikoho hledat. A já jsem jí furt říkala, mami najdi si někoho, jdi na rande a ona ani nechtěla třeba. No a v podstatě, když já jsem se potom stěhovala teďkon, v současné době já bydlím s přítelem.

EVA:

Aha.

KLAUDIE:

Už asi rok a půl, možná dva roky. Tak jsem jako i cítila trošku provinění vůči mámě, že vlastně jí nechávám sama v domě. A kdyby si našla nějakého toho přítele, tak bych to provinění neměla. A teď jakoby, že se jí, že se jako s ní snažím hodně vidat, aby nebyla, aby se necítila třeba někdy sama. No. A přitom je to krásná ženská, a všechno. Akorát nemá úplně potřebu si někoho hledat, takže to je jako jediný.

EVA:

No. Takže to seznamování s otcovou partnerkou asi probíhalo klidně všechno, nebo takhle se tě zeptám, jakým způsobem probíhalo to seznamování s tou partnerkou tvého otce?

KLAUDIE:

No mě už bylo 15, takže já už jsem, jako když mi to táta říkal, tak už jsem byla jako dospělejší, takže to bylo vlastně úplně úplně, že přišel a řekl mi, hele, já jsem se s někým poznal a já jsem byla... Super, tak až mi jí představíš, tak mi jí představíš, a tak jsme se nějak postupně asi přirozeně seznámili.

EVA:

A vztahy jsou dobré?

KLAUDIE:

Teď jsme v pohodě.

EVA:

A jakou ti připadá, že to má souvislost na na tvoji situaci, že to jako probíhá takhle dobře?

KLAUDIE:

No jako paráda. Táta se mi věnuje furt stejně musím říct, že to není tak, že se najednou věnuje nové přítelkyni, to jsem nepocítila. A samozřejmě nová přítelkyně není máma, takže taky se k ní ani takhle jako nestavím a ona se ani nesnaží jako pozicovat do téhle situace, že by byla máma, jako vychovávat mě, to ne, to jsem taky ráda. Možná, možná jediné co, tak jsem zase viděla, jak oni dva se k sobě chovají, a to jsem jako odkoukávala, teďkonc táta s přítelkyní, to jsem možná jako odkoukala. Nějaký takový ty stereotypní partnerský jako chování, takže možná to přebírám trošku od nich. Od táty a jeho přítelkyně, protože mamka vlastně žádného přítele neměla, takže jsem neměla, od koho toho okoukávat.

EVA:

Aha, takže hodnotíš jako vysoko, že máš nějaký model toho partnerství před očima? Děkuji. Tak ještě bych se tě ráda zeptala, jaké máš plány do budoucna? Jaké máš názory na partnerství, manželství, rodičovství? Jaké máš ambice profesní?

KLAUDIE:

Tak já bych chtěla asi určitě nejdřív dostudovat tu vejšku, nějakým způsobem nevím kdy, kdy skončím, protože těžko říct. Ty plány jsou takový nejistý. Nemám ještě rozhodnuto, co chci, co chci být, až budu velká (smích), ale vím určitě, že budu chtít mít rodinu. Chtěla bych mít docela mladá rodinu, jsem teďkon s přítelem, kde jako to nám hodně klope. Bydlíme spolu prostě docela dlouho. A konflikt mezi sebou nemáme, takže si myslím, že

on by i mohl být partner, se kterým bych mohla teoreticky po pár let založit rodinu. A jako na partnerský život se prostě koukám hrozně pozitivně. Myslím si, že rodiče měli... Že si jako nenašli toho správného partnera, když spolu byli, že si prostě nemají takový jako zájmy spolu společné zájmy a že to postupně tím časem jako vyplynulo na povrch. Ale já si myslím, že jako, možná jsem naivní, ale myslím si, že já mám teďkon jako natolik dobrého partnera a že máme tolik stejných zájmů, a tak si rozumíme, že jako jsem optimistická vůči partnerství, chtěla bych mít svatbu. Chtěla bych mít děti a chtěla bych mít jako hezkou rodinu. Prostě. No.

EVA:

A ještě teda jsme přeskočili ty profesní ambice.

KLAUDIE:

Profesní ambice, já jsem to přeskočila cíleně, protože jako nevím ještě. Určitě bych chtěla mít dobrou práci. Teďkonc nevím, ale jak to bude, jestli se vydám spíš jako že budu kariéristka, nebo matka, prostě to ještě teďkonc nevím.

EVA:

To je otevřené...

KLAUDIE:

Nedokážu říct no.

EVA:

Tak a prosím tě. Dokážeš najít něco k tomu rozvodovému chování těch rodičů, co mělo vliv na tvoje současné názory?

KLAUDIE:

Tak myslím si, že tím, že oba dva se jakoby mi ukázali jak zůstat jako v pohodě i přesto, že jako krizová situace. Takže to jsem jako hodně od nich okoukala a že to umím taky. Takže to na mě mělo vliv, že se umím dobře chovat v krizových situacích. A umím být vyvážená a vlastně nehrouřit se, když se něco kazí.

EVA:

Čeho si nejvíc tak dokážeš vážit na chování svého otce? Co toho jeho chování na tebe nechalo nejlepší dojem?

KLAUDIE:

Já se asi budu možná opakovat, ale musím znova prostě zmínit, že si vážím hrozně toho, jak se mi věnoval, jak opravdu, když jsem přijela na ten víkend a že to nebylo, jakože že by mě jo že by mě jako nechal, ať jsem v pokoji a postarám se o sebe, ale fakt jako vymejšlel ten program a tak dále. Abysme prostě spolu něco zažívali, protože jsme měli spolu zkrácenej ten čas. Nebyli jsme spolu přes všední dny, takže vždycky ten jako čas se využil naplno. A byl na mě vždycky hodný a tak mi všechno kupoval. To taky jako stojí za zmínku. No jako já jsem to jako malá tolik nevnímala, teďkon zpětně prostě si uvědomuju, jak jsem byla hodně rozmazlená, jak jsem měla opravdu, co jsem chtěla a nikdy jsem nepocítila nějakou finanční jako nouzi.

EVA:

Děkuju, že to takhle ... Jako já vím, že ty otázky jsou trošičku náročnější, a prosím tě čeho se teda ještě ceníš na tom chování matky. Když už jsme probrali otce, tak totéž, kdyby si zkusila najít i na té druhé straně.

KLAUDIE:

No tak já musím říct, že mamka... Mamka tu jako pro mě vždycky byla. My jsme byli od malinka jako jedno tělo. Bych to řekla, prostě to bylo jasné, že jsem vždycky spolu s ní. Takže se ke mně prostě chovala vždycky hezky. Řešili jsme, jako to jsem zase s tátou nemohla řešit, třeba kluky a tak dále. Tak mamka byla taková kamarádka, mohla jsem se jí vždycky svěřit tak, takže...

EVA:

Takže přátelského vztahu, přátelské výchovy?

KLAUDIE:

Vydrželo nám to teda do teď.

EVA:

A jaký to na tebe mělo teda jako zase vliv? Myslím, co bys tam našla, že tenhle druh výchovy, jaký to na tebe měl vliv?

KLAUDIE:

Určitě jsem nikdy nemusela se trápit, že bych třeba v sobě musela držet nějaký tajemství, nebo nějaký trable s klukem, a mohla jsem vlastně kdykoliv, co jsem měla, co mě prostě trápilo, tak jsem mohla jít za mamkou a vyventilovat. Takže jsem to napětí vždycky jako uvolnila na ní a já jsem se u ní vybrečela a ona to se mnou probrala a analyzovaly jsme ty situace a to mi vlastně strašně pomohlo. V tom dospívání a i teď prostě. Tak za prvé to tak furt máme a za druhý jak jsme se o tom hodně povídali, tak si jako ty odpovědi už umím najít sama, že nejdřív jsme si to probírali s mamkou. Já jsem nevěděla, teda když mě něco trápilo, tak jsem šla za ní, tak jsme na tom kecali a teďka už jako ne, že bych to s ní už neprobírala, ale už si to umím i sama jako v sobě vést ten monolog. A vlastně se takhle uklidnit, když se mi něco děje v životě ošklivýho.

EVA:

Děkuji. My jsme vzali ty pozitivní okamžiky a teďkon zkus se zamyslet, co bys byla ráda, kdyby otec během toho rozvodového času ve svém chování se vyvaroval, co byla ta největší slabost?

KLAUDIE:

Jeho tak určitě, jak on měl chvilenu tu zášť vůči té mámě, tak jsem to jako na sobě pocítovala, že to jako trošku přenáší i na mě, že to je. Ty s maminkou a jako... Jakože jsem tam jako hrála prostě roli, jako kdybych hrála roli v tom jejich rozvodu, což si myslím, že jsem nehrála, takže to je asi, to bych mu vytkla.

EVA:

A jaký to na tebe mělo vliv? Tenhle to jeho chování promiň, skočila jsem ti do řeči.

KLAUDIE:

Mě to přišlo, jako že takhle tím, že takhle on se ke mně jako, že jsem tenhle to cítila v tom jeho hlase, když se mnou takhle mluvil, tak já jsem pak z toho začala mít pocit, že jako musím se rozhodovat, na čí straně jsem v podstatě. Že tím, že jako to nebylo, že oba dva jsou na mě hodný nebo a ono to... teď jsem to řekla špatně. Oni oba na mě byli hodní a milí, ale ta chvilková zášť, kterou vůči mně jako udržoval, tak jsem měla pocit, že se musím jako postavit na tu, na tu jednu stranu, což byla jako přirozeně ta mámina strana, to mi vadí. Myslím si, že kdyby jakoby to nechal, kdyby pochopil, že ten konflikt jako není vůbec se mnou, nebo kdyby to tak... Neměl mi vůbec dávat jakoby pocit, že já jsem jako nějak součást nějakého konfliktu, to si myslím, že udělal chybu a mamka, mamce teda vyčítám, že si nenašla toho přítele, že se o to ani nesnažila, že jako prostě si přijmula to, že je sama. A vlastně i... Ještě přemejšším, jestli jsem měla nějaký, pak jsem měla pubertální, ne? To už, na to už jste se, jsi se neptala?

EVA:

To ne, jen rozvodové mě zajímají.

KLAUDIE:

Vono to je taky 10 let zpátky taky.

EVA:

Já ti rozumím, děkuji ještě prosím tě, zkus se mnou z odpovědět na tuhle otázku. Jaké matčino chování mělo největší dopad na tvoji budoucnost? Co z toho chování bychom dokázali najít, co mělo skutečně ten dopad? A jakej?

KLAUDIE:

Já se nad tím budu muset zamyslet.

EVA:

Buď tak hodná, zkus něco vymyslet.

KLAUDIE:

Tak první bych asi zmínila že i přesto, že jsem měla jako finanční, protože jsme měli finanční pomoc od toho táty, tak jsem od ní hrozně okoukala, že ženská, jako se o sebe umí postarat sama, prostě může.

EVA:

Takže samostatnost.

KLAUDIE:

Že to, že to jde i bez chlapa jo. Jsme se jako spolu měli vlastně hrozně hezky a nepotřebovali jsme chlapa, takže jsem jako nemám, nemám pocit, že bez chlapa to nejde, ale zase na druhou stranu musím říct, že vím, že s tím chlapem to je prostě jako o to lepší, že nechtěla bych nikdy skončit rozvedená a jako věřím tomu, že to partnerství... Prostě jsem optimistická, že to prostě může, pokud má člověk tu správnou polovičku, takže může to být až do konce života takzvaně. Ale určitě ta samostatnost.

EVA:

Taťka chování.

KLAUDIE:

Taťka jo, teďka musím zmínit, že teda to jsem pociťovala až nedávno, jsem si to uvědomila, ona mamka je trošku bych řekla alternativnější, než je táta. Táta je byznysově zaměřenej. Ta mamka je trošku jako umělečtější. A já se vlastně díky tátovi, tak my jsme spolu pak i probírali jako tu budoucnost, to studium tu práci, tak táta mi zase dal jako jinej pohled na to, protože on je podnikatel a ekonom. Tak zase tahle část tý jeho osobnosti se mi taky promítla do života a jako vlastně studuju VŠE. Rozhodla jsem se, že chci jako že nechci být jenom rozlitaná a umělkyně, ale že chci tam mít i...

EVA:

Takže vlastně tím, že udržel ten vztah vůbec...

KLAUDIE:

Přesně tak a měl jako na mě určitě jako vliv, který ovlivňovala i moje chování a kam jako jakým směrem koukám, i vzdělání a tak dále. Jestli to dává to smysl?

EVA:

Ano dává, dává to hezký smysl. Našla by si něco pozitivního? Co tě ovlivnilo nebo nějaký pozitivní dopady, které na tebe ten rozvod měl?

KLAUDIE:

No jako vím určitě, že pokud někdy mezi mým partnerem bude takhle nepříjemná atmosféra, jako měli naši, když jsem byla malá, takže to nemá smysl udržovat, že to je prostě jakoby je v prčících, že to jde do kyttek. Jako nevěřím tomu, že kdyby chodili na nějaký terapie nebo tak něco, že bys to zlepšilo, prostě jsem věděla, že...No prostě si nerozuměli. Takže pozitivně. Jako nevím, řekla bych, že. Až ta situace nastane, kdyby měla nastat, tak vím, že to je špatně a že se to musí ukončit si to je lepší, lepší. Radši se rozvést a být sám než vlastně přetrvávat v tom nešťastném partnerství. To je jedna z věcí, kterou tam vnímám. Potom další věc, kterou vnímám jako pozitivní na tom rozvodu je, že jsem žila, jako měla jsem jako dva světy, měla jsem mámin svět, měla jsem tátův svět a oba dva byly prostě přínosné. Kdyby byli spolu, tak si myslím, že to má jakoby na mě jenom jako jeden. Jakože oba dva by na mě nějakým způsobem působili, ale bylo by to jako, jako, jenom jeden ten pohled.

EVA:

Jeden model.

KLAUDIE:

Jeden model přesně tak, a tím, že jsem měla i mamku i tatku, u obou jsem byla šťastná a oba dva mi dávali prostě další informace, které pro mě byly přínosné. Takže mám jako

víc pohledů na svět, nebo chápu, že...prostě každý člověk funguje jinak. A není pravda jenom na jedné straně.

EVA:

Děkuju. Prosím tě, ještě se zamysli, jestli by se mi něco chtěla říct sama ohledně chování svých rodičů. Ohledně průběhu toho rozvodu. Ohledně dopadů všech na tebe, souvislostí chvílku prostě tiše přemýšlej. A něco, co by ti třeba přišlo zajímavé. Co tě zasáhlo nějak? Během toho období.

KLAUDIE:

Jenom toho rozvodového období?

EVA:

Rozvodového, porozvodového prostě, ale aby to mělo souvislost s tím průběhem toho rozvodu. A s tím chováním těch rodičů. Jestli třeba něco mohli udělat jinak líp?

KLAUDIE:

Nebo co? Možná jediný..., si pamatuju, že když jsem byla v pubertě a měla jsem trošku jako krušnější to období. Takže v podstatě, když jsem třeba jako byla, pak i drzá že jo, a tak dále a... Když jsem jako byla drzá třeba na tátu, tak ten byl jako: Hele, s tímhle na mě nechod', s tím si chod' za maminkou. Takže v podstatě si myslím, že tím jak jako během toho rozvodového období, tak já jsem byla na té máminý straně a byla jsem s tou mámou. Takže táta vlastně jako vždycky tak trošku to bral tak, že jsem furt na té její straně a že to je teda jako ta zodpovědnost malinko toho, že když jaká řeším, nebo když jsem nějaká jako já ostrá, takže to může jako přehodit na mamku, že to jako není jeho starost, že prostě jsem s mamkou.

EVA:

Zříkal se té zodpovědnosti...

KLAUDIE:

Že jsem s mamkou, vždycky byla jako za jedno, tak teď ať si mě řeší ona, což mi tak

jako... Ona si mě jako dokázala vyřešit jako, ne že ne. Ale myslím si, že jako on mě mohl sám, sám mohl přijít a říct mi, jako že se chovám hrozně, že to nemusel jako dávat za úkol mamce, no.

EVA:

Tak jo tak Klaudie, myslím, že už jsme si to řekli krásně, že jsi mi moc pomohla, že jsi se snažila najít krásně ty souvislosti, což vím, že je na tom rozhovoru to nejtěžší. A děkuju ti za tvůj čas a moc jsi mi pomohla.

KLAUDIE:

Tak já jsem ráda, že jsem mohla pomoci.

EVA:

A děkuji, tak ahoj.

KLAUDIE:

Ahoj.

Tabulka č. 1

Životní události způsobující STRESOVOU ZÁTĚŽ U DOSPĚLÝCH
(podle Holmese a Raheho)

UDÁLOST	BODY
Úmrtí partnera, partnerky	100
Rozvod	73
Rozvrat manželství	65
Uvěznění	63
Úmrtí blízkého člena rodiny	63
Úraz nebo vážné onemocnění	53
Sňatek	50
Ztráta zaměstnání	47
Usmíření a přebudování manželství	45
Odchod do důchodu	45
Změna zdravotního stavu člena rodiny	44
Těhotenství	40
Sexuální obtíže	39
Přírůstek nového člena do rodiny	39
Změna zaměstnání	39
Změna finančního stavu	38
Úmrtí blízkého přítele	37
Přeřazení na jinou práci	36
Závažné neshody s partnerem	35
Půjčka vyšší než jeden průměrný roční plat	31
Splatnost půjčky	30
Změna odpovědnosti v zaměstnání	29
Syn nebo dcera opouští domov	29
Konflikty s tchánem, tchýní, zetěm, snachou	29

Mimořádný osobní čin nebo výkon	28	
Manžel, manželka nastupuje či končí zaměstnání	26	
Vstup do školy nebo její ukončení	26	
Změna životních podmínek	25	
Změna životních zvyklostí	24	
Problémy a konflikty se šéfem	23	
Změna pracovní doby nebo pracovních podmínek	20	
Změna bydliště	20	
Změna školy	20	
Změna rekreačních aktivit	19	
Změna církve nebo politické strany	19	
Změna sociálních aktivit	18	
Půjčka menší než průměrný roční plat	17	
Změna spánkových zvyklostí a režimu	16	
Změny v širší rodině (úmrťi, sňatky)	15	
Změny stravovacích zvyklostí	15	
Vánoce	12	
Přestupek (např. dopravní) a jeho projednávání	11	

Vyhodnocení testování:

součet bodů za prošlých 24 měsíců

50–200 bodů– skupina mírně ohrožená stresovými vlivy

200–300 bodů– skupina ohrožená stresovými vlivy

nad 300 bodů– riziková skupina

(NOVÁK, 2012 str. 54)

Tabulka č. 2

Škála stresových událostí školních dětí

(podle M. Stoppardové)

UDÁLOST	BODY	
Úmrtí rodiče	100	
Rozvod rodičů	73	
Rozchod rodičů	65	
Časté služební cesty rodiče	65	
Vlastní nemoc či zranění	53	
Nový sňatek rodiče	50	
Rodič propuštěn ze zaměstnání	47	
Usmíření rodičů	45	
Matka jde do zaměstnání	45	
Změna zdravotního stavu člena rodiny	44	
Těhotenství matky, potíže ve škole, narození sourozence...	39	
Nová neobvyklá činnost	36	
Změna četnosti setkávání se se sourozenci	35	
Obavy z násilí ve škole	31	
Krádež osobních věcí	30	
Změna úkolů v domácnosti, sourozenec odchází z domu...	29	
Přestěhování	26	
Získání nebo ztráta zvířete	25	
Změna osobních návyků, neshody s učitelem	24	
Stěhování, příchod do nové školy	20	

V nižších řádcích: změna hracích návyků, prázdniny s rodinou, změna přítele, pobyt na letním táboře, změny v rodinných setkáních, změny stravovacích zvyklostí (19-15 bodů), změna četnosti sledování TV, narozeninová oslava, potrestání za lež (13-11 bodů)

(NOVÁK, 2012 str. 54)

Tabulka č. 3

Počet sňatků a rozvodů, rozvodovost

Rok	Počet sňatků	Počet rozvodů	Rozvodovost v %
1930	101.158	4962	5,6
1950	95.166	11.312	12,1
1960	74.173	12.970	15,9
1970	90.624	21.516	26,1
1980	78.343	27.218	30,7
1990	90.953	32.055	38
2000	55.321	29.704	41,4
2005	51.829	31.288	47,3
2010	46.746	30.783	50
2015	43.499	27.895	46,5

(ECHO24, 2018)

Tabulka č. 3

Vzorek respondentů

	Věk současný	Věk rozvod	SŠ	VŠ/zam	Sourozenci	Rezidenční rodič
Kludie	20 let	10 let	Tan.kon. ANOA	VŠE Artmanagement	X	matka
Andrea	21 let	10 let	ANOA	VŠE	Sestry 14, 15 let	matka
Tomáš	21 let	9 let	SPŠ stavební	Rodinná st.firma	Sestra 9	otec/matka
Martin	23 let	4 roky	Gymnázium Ch. Dopplera	ČVUT	Sestra 1	matka
Becky	21 let	0 (narození)	Malostranské gymnázium	UK Soc. antrop.	Sestra 10	matka
Zuzana	23 let	5 let	Taneční konzervatoř	VŠE ČZU	Bratr 15	matka
Viktor	22 let	15 let	Gymnázium Ch. Dopplera	VŠE Finančnictví	Sestra 10	matka

ANOA – Anglo-německá obchodní akademie

Tabulka č. 4

Četnost vhodného chování rodičů respondentů

	1. K	2. A	3. T	4. M	5. B	6. Z	7. V
Stabilita rodiče	poz	neg poz	neg poz	poz	neg	poz	poz
Intenzita vazby	poz	poz	poz	poz neg	poz neg	poz	poz
Nepřítomnost konfliktů	poz	neg	neg	poz		poz	poz
Pozitivní obraz	poz	neg	neg	poz	poz	poz	poz
Ekonomická situace	poz	neg	poz neg	neg	poz	poz	poz
Kooperace při výchově	poz neg	neg	neg		neg	poz	poz
Nová partnerství			poz	poz	neg	neg	

poz: rodiče se chovali v souladu s doporučením odborníků

neg: rodiče se odchýlili od doporučení odborníků

poz/neg: jeden z rodičů se zachoval v souladu s doporučením a druhý se odchýlil